MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETO
APLINKOS POLITIKOS IR VALDYMO KATEDRA

EDITA MARGEVIČIŪTĖ
(APLINKOS APSAUGOS POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS)

LIETUVOS RESPUBLIKOS ELEKTROS IR ELEKTRONINĖS ĮRANGOS ATLIEKŲ TVARKYMO SISTEMOS VEIKLOS ANALIZĖ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc. dr. Algimantas Bakas

Vilnius, 2007

TURINYS

ĮVADAS 4

1. ELEKTROS IR ELEKTRONINĖS ĮRANGOS (EEĮ) ATLIEKŲ TVARKYMO TEISINIS REGLAMENTAVIMAS 7

1.1. Elektros ir elektroninės įrangos bei EEĮ atliekų apibrėžimas 8

1.2. Teisės aktai, reglamentuojantys EEĮ atliekų tvarkymą Europos Sąjungoje 8

1.2.1. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų 8

1.2.2. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/95/EB dėl tam tikrų pavojingų medžiagų naudojimo elektros ir elektroninėje įrangoje apribojimo 10

1.2.3. Europos Sąjungos dokumentai, susiję su direktyva 2002/96/EB 10

1.3. Teisės aktai, reglamentuojantys EEĮ atliekų tvarkymą Lietuvoje 11

1.3.1. LR atliekų tvarkymo įstatymas 11

1.3.2. Valstybinis strateginis atliekų tvarkymo planas 17

1.3.3. Elektros ir elektroninės įrangos bei jos atliekų tvarkymo taisyklės 23

1.3.4. Kiti su EEĮ atliekų tvarkymu susiję teisės aktai 25

1.4. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų įgyvendinimo apžvalga 31

2. ELEKTROS IR ELEKTRONINĖS ĮRANGOS ATLIEKŲ TVARKYMO YPATUMAI 37

2.1. Darnus vystymasis ir EEĮ atliekos 37

2.2. EEĮ atliekų tvarkymo politikos principai ir prioritetai 39

2.3. Lietuvos Respublikos EEĮ atliekų tvarkymo sistemos sudedamosios dalys..... 47

2.4. Ekologiškų EEĮ gaminių projektavimas 56

3. ELEKTROS IR ELEKTRONINĖS ĮRANGOS ATLIEKŲ TVARKYMO BŪKLĖS LIETUVOJE ANALIZĖ 61

3.1. EEĮ atliekų tvarkymo sistemos dalyvių pozicijų atskirais EEĮ tvarkymo klausimais tyrimas 61

3.1.1. Ekspertų apklausos metodologiniai aspektai 61

3.1.2. Lietuvoje surenkamų EEĮ atliekų kiekiai, jų kaitos priežastys, ateities prognozė 67

3.1.3. EEĮ atliekų tvarkymo problemos Lietuvoje 70

3.1.4. Visuomenės švietimas EEĮA tvarkymo procese 78

3.1.5. EEĮ atliekų tvarkymo sistemos vizija 78

3.2. EEĮ platintojų indėlio, į EEĮ atliekų tvarkymo sistemą, vertinimas 79
3.2.1. Vertinimo metodologiniai aspektai 79
3.2.2. Gautų stebėjimo rezultatų analizė 83
IŠVADOS 87
REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI 89
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS 91
SANTRAUKA 95
SUMMARY 96
PRIEDAI 98

ĮVADAS

Temos aktualumas ir problematika. Šiandien žmonės gyvena naujos pramoninės revoliucijos eroje, kai pasireiškia akivaizdūs technologijos bei vartojimo elgesio pokyčiai. Informacinės ir telekomunikacinės technologijos transformuoja daugelį ekonominio ir socialinio gyvenimo sričių, jos tiesiogiai veikia gamybos efektyvumą bei paslaugų kokybę, keičia vartotojų elgesį plataus vartojimo prekių atžvilgiu. Taigi visos šios vystymosi kryptys rodo, kad elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) gamyba, paskirstymas bei vartojimas auga ir ateityje užims svarbią vietą visose žmonijos veiklos srityse. „Kasmet vis daugiau elektros ir elektroninės įrangos produktų parduodama pasaulinėje rinkoje, todėl galima prognozuoti, kad EEĮ atliekų kiekiai ateityje taip pat didės.Europos Sąjungoje „kiekvienam vartotojui vidutiniškai tenka apie 16 kilogramų EEĮ atliekų per metus, o bendras jų kiekis per metus siekia šešis milijonus tonų. Manoma, kad per ateinančius dvylika metų šių atliekų padvigubės“[1].

Dar ir pastaruoju metu daug EEĮ atliekų yra išmetama kartu su kitomis komunalinėmis atliekomis, į sąvartyną, arba tiesiog bet kur. Tai yra blogai, nes kelia pavojų ir žmonių sveikatai, ir visai aplinkai. Elektronikos produktų sudėtyje yra pavojingų aplinkai elementų, tad atliekoms yrant, „juose esantys metalai, rūgštys ir kitos toksinės medžiagos patenka į aplinką ir užteršia dirvožemį, gruntinius vandenis, orą, ežerus, upes“ [2]. Užterštas vanduo gali būti mirtinai nuodingas žmogui, be to teršalais gali apsinuodyti gyvūnai, kuriuos žmonės vartos, kaip maistą.

Tad norint išvengti didelių problemų, susijusių su vis didėjančiu šiuo atliekų srautu, jau šiandien reikia nustatyti vertybes ir imtis efektyvių priemonių ir metodų, vykdant EEĮ atliekų politiką ir valdymą Lietuvos Respublikoje, kad visi EEĮ atliekų tvarkymo sistemos dalyviai pagal savo kompetenciją, pareigas ir teises tvarkytų elektros ir elektroninės įrangos atliekas ir užtikrintų racionalų elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymą Lietuvoje.

Darbo objektas – Lietuvos Respublikos elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų tvarkymo sistema.

Darbo tikslas – išanalizuoti elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų tvarkymo sistemos veiklos ypatumus Lietuvos Respublikoje.

Siekiant įgyvendinti darbo tikslą, buvo iškelti tokie ***darbo uždaviniai***:

- Išnagrinėti Europos Sąjungos bei Lietuvos Respublikos teisinį elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo reglamentavimą;

[1] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004.

[2] Straipsnis „ Kodėl reikia perdirbinėti?“ http://www.epa.lt/index.php?user_sub_id=53&: prisijungimo laikas: 2007.09.28

- Atskleisti pagrindinius EEĮ atliekų tvarkymo politikos principus ir prioritetus bei apibūdinti EEĮ atliekų tvarkymo sistemos ypatumus;
- Remiantis EEĮ tvarkymo sistemos dalyvių – ekspertų apklausa, atlikti elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo būklės Lietuvos Respublikoje analizę;
- Atskleisti elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo problemas;
- Atlikti stebėjimą, kurio metu būtų atskleistas EEĮ platintojų indėlis, tvarkant EEĮ atliekas;
- Suformuluoti rekomendacijas ir pasiūlymus EEĮ atliekų sistemai LR gerinti.

Hipotezė: kuriama Lietuvos Respublikos elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo sistema nėra efektyvi.

Tyrimo metodai:

- **Dokumentų ir įstatyminės bazės analizės metodas** naudotas nagrinėjant Lietuvos įstatyminę bazę, ES direktyvas ir kitus dokumentus, susijusius su EEĮ atliekų tvarkymo reglamentavimu. Metodas leido susipažinti su dokumentų nuostatomis ir esminiais reguliavimo aspektais.
- **Specialios literatūros, internetinių svetainių duomenų, periodinių leidinių studijavimo analizės metodas** taikomas apibūdinant EEĮA tvarkymo sistemos ypatumus, aprašant tyrimo metodiką, analizuojant ES bei LR teisinį elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo reglamentavimą.
- **Aprašomasis metodas** naudotas, aprašant EEĮ atliekų tvarkymo sistemų pobūdį ir įgyvendinimą.
- **Ekspertų vertinimo metodo** pagalba buvo atskleistos kai kurių EEĮ atliekų tvarkymo sistemos dalyvių – pasirinktų ekspertų pozicijos bei esminiai požiūrių skirtumai atskirais šių atliekų tvarkymo klausimais.
- **Stebėjimo metodas** buvo naudojamas EEĮ platintojų indėlio, tvarkant EEĮ atliekas, vertinimui atlikti.
- **Sisteminės analizės metodas** buvo panaudotas gautų duomenų bei faktų, atliekant pasirinktų ekspertų vertinimą bei EEĮ platintojų stebėjimą, apibendrinimui.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados, rekomendacijos ir pasiūlymai, naudotos literatūros sąrašas, santrauka (lietuvių ir anglų kalbomis) bei priedai. Darbe pateikta 12 lentelių, 7 paveikslai, naudoti 55 literatūros šaltiniai. Darbo pabaigoje pridėti 6 priedai.

Darbe naudoti sutrumpinimai:

AAA – Aplinkos apsaugos agentūra

AM – Aplinkos ministerija

EBK – Europos Bendrijų Komisija

EB – Europos Bendrija

ECMA – Europos informacijos ir komunikacijos sistemų standartizavimo asociacija

EEĮ – elektros ir elektroninė įranga

EEĮA – elektros ir elektroninės įrangos atliekos

ES – Europos Sąjunga

EVAS – Bendrijos ekologinės vadybos ir audito sistema

ISPA – stojimo struktūrinės politikos instrumentas (vertimas iš anglų kalbos)

IT – informacinės technologijos

LR – Lietuvos Respublika

PCB – polichlorinti bifenilai

PCT – polichlorinti trifenilai

VSATP – Valstybinis strateginis atliekų tvarkymo planas

1. ELEKTROS IR ELEKTRONINĖS ĮRANGOS (EEĮ) ATLIEKŲ TVARKYMO TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

1.1. Elektros ir elektroninės įrangos bei EEĮ atliekų apibrėžimas

Elektros ir elektroninės įranga apima apie tūkstantį įvairiausių produktų; tai: šaldytuvai, skalbimo mašinos, rankiniai ir staliniai laikrodžiai, mini skaičiuotuvai, asmeniniai kompiuteriai, mobilieji telefonai, automatiniai pinigų išdavimo įrenginiai, pjūklai, žemo slėgio natrio lempos ir kt. EEĮ apibrėžimas apima labai skirtingas kategorijas ir produktus, kurie skiriasi ne tik techninėmis charakteristikomis, bet ir eksploatavimo trukme, vartojimo būdu ir kt.[3]. Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas apibrėžiama, jog „EEĮ – tai įranga, kuriai tinkamai funkcionuoti reikalingos elektros srovės arba elektromagnetiniai laukai, ir įranga, skirta kurti, perduoti arba išmatuoti tokias sroves ar laukus, priklausanti Aplinkos ministerijos nustatytoms kategorijoms ir skirta naudoti su ne didesne kaip 1000 V įtampa esant kintamajai srovei ir su ne didesne kaip 1500 V įtampa esant nuolatinei srovei“[4]

Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatyme atliekos apibrėžiamos, kaip: „bet kokios medžiagos ir daiktai, kurių atliekų turėtojas atsikrato, nori atsikratyti ar privalo atsikratyti ir kurie priklauso atliekų kategorijoms, nurodytoms įstatymo 1 priede, bei patenka į Aplinkos ministerijos patvirtintą atliekų sąrašą”[5], o atskiras komunalinių atliekų srautas – elektros ir elektroninės įrangos atliekos apibrėžiamos, kaip: “elektros arba elektroninė įranga, kuri pagal šio Įstatymo 2 straipsnio 4 dalį yra atliekos, įskaitant visas jos sudedamąsias dalis”[6].

Iš viso yra išskirta net dešimt elektros ir elektroninės įrangos kategorijų, tai: „dideli namų apyvokos prietaisai, maži namų apyvokos prietaisai, IT ir telekomunikacijų įranga, vartojimo įranga, apšvietimo įranga, elektros ir elektroniniai įrankiai (išskyrus stambius stacionarius pramoninius prietaisus), žaislai, laisvalaikio ir sporto įranga, medicininiai prietaisai (išskyrus visus implantuotus ir sanitarinius produktus), stebėjimo ir kontrolės prietaisai, automatiniai daiktų išdavimo prietaisai“[7].

[3] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004

[4] ten pat

[5] Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas// Valstybės žinios. 1998, Nr. 61-1726

[6] ten pat

[7] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004

1.2. Teisės aktai, reglamentuojantys EEĮ atliekų tvarkymą Europos sąjungoje

Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantis EEĮ atliekų tvarkymą Europos Sąjungos valstybėse yra Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų bei direktyva 2002/95/EB dėl tam tikrų pavojingų medžiagų naudojimo elektros ir elektroninėje įrangoje apribojimo. Be šių pagrindinių dviejų direktyvų yra keletas direktyvų, kurios taip pat pakankamai glaudžiai susijusios su EEĮ atliekų tvarkymo teisiniu reglamentavimu ES (aptartos 1.2.3 skyriuje).

1.2.1. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų

Europos Komisija, suprasdama būtinybę EEĮ atliekas tvarkyti atskirai nuo bendro komunalinių atliekų srauto ir įvertindama šių atliekų srautų kokybinį ir kiekybinį poveikį aplinkai, 1990 metais subūrė darbo grupę, kurios tikslas buvo suformuoti šių atliekų tvarkymo politiką Europoje. Po ilgų derybų 2003 metų sausio 27 dieną išleista nauja Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų (toliau – direktyva 2002/96/EB)[8].

Direktyva 2002/96/EB Europoje siekiama numatyti priemones, kuriomis „siekiama užkirsti kelią elektros ir elektroninės įrangos atliekoms, taip pat siekiama pakartotinai naudoti, perdirbti ir kitaip utilizuoti tokias atliekas, kad būtų sumažintos šalinamų atliekų apimtys. Šia direktyva taip pat siekiama gerinti visų ūkio subjektų, dalyvaujančių bet kuriame elektros ir elektroninės įrangos naudojimo etape, aplinkosaugos veiklą, pvz., gamintojų, platintojų ir vartotojų, ypač tų ūkio subjektų, kurie tiesiogiai susiję su elektros ir elektroninės įrangos atliekų apdorojimu“[9].

Į direktyvos 2002/96/EB taikymo sritį įeina priede nurodytų dešimties kategorijų elektros ir elektroninė įranga (žiūrėti 1 priedą), išskyrus įrangą, kuri yra „susijusi su valstybių narių saugumo pagrindinių interesų apsauga, taip pat ginklai, amunicija ir karo reikmenys“[10]. „2002/96/EB Direktyvos nuostatos taikomos, produktams ir gamintojams nepriklausomai nuo pardavimo būdo, įskaitant ir nuotolinį bei elektroninį pardavimą“[11].

[8] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004

[9] Europos Parlamento ir Tarybos 2002/96/EB Direktyva “Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų” http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=41586 : prisijungimo laikas: 2007.05.27

[10] ten pat

[11] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004

Direktyva 2002/96/EB nustato EEĮ produktų projektavimo, atskiro EEĮ atliekų surinkimo, apdorojimo, naudojimo, EEĮ atliekų finansavimo, informacijos teikimo naudotojams bei apdorojimo įrenginiams, EEĮ ženklinimo reikalavimus. Be šių reikalavimų direktyva nustato ataskaitų teikimo Europos Komisijai, baudų nustatymo ir jų taikymo, direktyvos įgyvendinimo kontrolės bei perkėlimo į nacionalinius teisės aktus reikalavimus. Direktyva visose Europos šalyse turėjo būti perkelta į nacionalinę teisinę bazę iki 2004 m. rugpjūčio 13 d[12].

Direktyva 2002/96/EB įgyvendina išplėstinės gamintojo atsakomybės principą. Išplėstinė gamintojo atsakomybė yra aplinkos apsaugos strategija, kuria siekiama sumažinti gaminių poveikį aplinkai perkeliant gamintojui atsakomybę už žalą, susijusią su gaminiu per visą jo gyvavimo ciklą, ypač atsakomybę už atliekų surinkimą, perdirbimą po gaminio panaudojimo.

Šalys narės turi užtikrinti, kad:

■ paskutinis EEĮ vartotojas ar prekiautojas galėtų bent nemokamai grąžinti savo atliekas iki 2005 m. rugpjūčio 13 d. (Lietuvai suteiktas 2 metų pereinamasis laikotarpis – iki 2007 m. rugpjūčio 13 d);

■ iki 2006 m. gruodžio 31d. šalyje surenkama bent 4 kg EEĮ atliekų gyventojui iš privačių namų ūkių per metus (Lietuvai suteiktas 2 metų pereinamasis laikotarpis – iki 2008 m. gruodžio 31 d.);

■ gamintojai steigia EEĮ apdorojimo sistemas, taikančias optimalius apdorojimo, naudojimo ir perdirbimo metodus ir įvykdančios naudojimo ir perdirbimo užduotis;

■ iki 2005 m. rugpjūčio 13 d. gamintojai numatytų bent jau įrengtuose surinkimo įrenginiuose sukauptų EEĮ atliekų iš privačių namų ūkių surinkimo, apdorojimo, naudojimo ir aplinkai saugaus šalinimo finansavimą, o nuo 2005 m. rugpjūčio 13 d. finansuotų visų atliekų („naujų“, „istorinių“) tvarkymą;

■ kiekvienas gamintojas, išleisdamas produktą į rinką, pateiktų garantiją, įrodančią, jog visų EEĮ atliekų tvarkymas bus finansuojamas;

■ kasmet sudaromas gamintojų registras ir renkami duomenys apie jų į rinką išleistą EEĮ kiekį ir kategorijas, surinktas visais įmanomais būdais, pakartotinai panaudotas, perdirbtas ir naudotas šalių narių teritorijoje, bei informacija apie sukauptas eksportuotas atliekas nurodant jų svorį, arba, jei tai neįmanoma, jų skaičių[13].

[12] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004

[13] ten pat

1.2.2. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/95/EB dėl tam tikrų pavojingų medžiagų naudojimo elektros ir elektroninėje įrangoje apribojimo

Kita Europos Parlamento ir Tarybos direktyva, reglamentuojanti EEĮ atliekų tvarkymą yra direktyva 2002/95/EB dėl tam tikrų pavojingų medžiagų naudojimo elektros ir elektroninėje įrangoje apribojimo, įsigaliojusi 2003 m. sausio 27 d.

Šios direktyvos tikslas – suderinti valstybių narių įstatymus dėl pavojingų medžiagų naudojimo elektros ir elektroninėje įrangoje apribojimo ir prisidėti prie žmonių sveikatos ir aplinkos apsaugai priimtino elektros ir elektroninės įrangos atliekų utilizavimo ir laidojimo[14]. Direktyvos 2002/95/EB taikymo sritis apima elektros ir elektroninę įrangą, kuriai priskiriamos Direktyvos 2002/96/EB (EEĮA)[15] IA priede nurodytoms 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ir 10 kategorijos, elektros lemputės ir buitinės technikos apšvietimo įranga.

Valstybės narės turi užtikrinti, kad nuo 2006 metų liepos 1 d. į rinką tiekiamoje elektros ir elektroninėje įrangoje nebus naudojama švino, gyvsidabrio, kadmio, šešiavalenčio chromo, polibromintų bifenilų ir polichlorintų bifenilų. „Direktyvos priede pateikiamas sąrašas išimčių, kai šis draudimas negalioja, nes nėra tinkamų alternatyvių medžiagų. Direktyvoje numatyta galimybė keisti priedą derinant su mokslo ir technikos pažanga – jei pavojingų medžiagų eliminavimas yra techniškai ar moksliškai neįmanomas arba jei dėl pakeitimo atsiradęs neigiamas poveikis aplinkai, sveikatai ir vartotojų saugai nusvertų jų naudą aplinkai, sveikatai ir vartotojų saugai“[16]. Reikalavimai taikomi gamintojams, importuotojams ir eksportuotojams į ES šalis.

Direktyvos nuostatos perkeltos į Lietuvos higienos normą HN 36:2002 „Draudžiamos ir ribojamos medžiagos“[17], kuri patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. gegužės 27 d. įsakymu Nr. 239.

1.2.3. Europos Sąjungos dokumentai, susiję su direktyva 2002/96/EB

Europos Tarybos direktyvos 91/157/EEB dėl baterijų ir akumuliatorių, turinčių tam tikrų pavojingų medžiagų reikalavimai susiję su direktyva 2002/96/EB, nes dauguma visų

[14] Europos Parlamento ir Tarybos 2002/95/EB Direktyva “Dėl tam tikrų pavojingų medžiagų naudojimo elektros ir elektroninėje įrangoje apribojimo” http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002L0095:LT:HTML : prisijungimo laikas: 2007.06.09

[15] Europos Parlamento ir Tarybos 2002/96/EB Direktyva “Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų”

http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=41586 : prisijungimo laikas: 2007.05.27

[16] Klausimai ir atsakymai apie ES politiką dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/05/248&format=PDF&aged=1&language=LT&guiLanguage=en : prisijungimo laikas: 2007.09.03

[17] Lietuvos higienos norma HN 36 : 2002 „Draudžiamos ir ribojamos medžiagos" http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=169012: prisijungimo laikas: 2007.07.21

naudojamų baterijų yra integruotos į elektros ir elektroninę įrangą (EEĮ), tad gali būti pašalinamos drauge su EEĮ atliekomis.

Direktyvos 91/157/EEB tikslas – suderinti valstybių narių įstatymus dėl išeikvotų baterijų ir akumuliatorių, turinčių pavojingų medžiagų, naudojimo bei kontroliuojamo šalinimo. Minėta direktyva buvo papildyta dar dviem direktyvom: direktyva 93/86/EEB derinančia su technikos pažanga Tarybos Direktyvą 91/157/EEB dėl baterijų ir akumuliatorių, turinčių tam tikrų pavojingų medžiagų[18], kuri nustato Direktyvos 91/157/EEB 4 straipsnyje numatytos baterijų ir akumuliatorių, kuriems taikoma minėtoji direktyva ir kurie yra pagaminti parduoti Bendrijoje arba į ją importuoti po 1994 m. sausio 1 d., ženklinimo sistemos detalias taisykles bei direktyva 98/101/EB derinančia su technikos pažanga Tarybos direktyvą 91/157/EEB dėl baterijų ir akumuliatorių, turinčių tam tikrų pavojingų medžiagų, kuri pakeitė direktyvos 91/157/EEB 1 straipsnį bei 1 priedą.

1.3. Teisės aktai, reglamentuojantys EEĮ atliekų tvarkymą Lietuvoje

Teisės aktai, kuriais Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB reikalavimai perkelti į Lietuvos teisinę bazę yra:

- **Atliekų tvarkymo įstatymas** (Žin., 1998, Nr. 61 – 1726; 2002, Nr. 72–3016; 2005, Nr. 84–3111);
- **Valstybinis strateginis atliekų tvarkymo planas** (Žin., 2002, Nr. 40–1599; 2003, Nr. 14–584; 2004, Nr. 81–2898; Žin., 2004, Nr. 148–5363);
- **Elektros ir elektroninės įrangos bei jos atliekų tvarkymo taisyklės** (išdėstytos nauja redakcija aplinkos ministro 2005 m. rugpjūčio 16 d. įsakymu Nr. D1–395 (Žin., 2005, Nr. 102–3793)).

1.3.1. LR atliekų tvarkymo įstatymas

1998 metų birželio mėnesį buvo priimtas ir kiek vėliau keletą kartų koreguotas, LR Atliekų tvarkymo įstatymas. Šio įstatymo paskirtis – nustatyti „bendruosius atliekų prevencijos, apskaitos, surinkimo, saugojimo, vežimo, naudojimo, šalinimo reikalavimus, kad būtų išvengta atliekų neigiamo poveikio žmonių sveikatai ir aplinkai, bei pagrindinius atliekų tvarkymo sistemų organizavimo ir planavimo principus”[19], taip pat “užtikrinti Europos Sąjungos teisės

[18] Komisijos direktyva 93/86/EEB, derinanti su technikos pažanga Tarybos direktyvą 91/157/EEB dėl baterijų ir akumuliatorių, turinčių tam tikrų pavojingų medžiagų http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31993L0086:LT:NOT : prisijungimo laikas: 2007.09.20

[19] Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas// Valstybės žinios. 1998, Nr. 61-1726

aktų, nurodytų šio Įstatymo 5 priede, taikymą"[20], kurių vienas ir yra 2003 m. sausio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų. LR Atliekų tvarkymo įstatyme teigiama, jog specifinių atliekų srautų ar kategorijų (EEĮ taip pat išskiriamas kaip atskiras srautas) tvarkymo reikalavimus nustato įstatymai ir kiti teisės aktai.

2005 metais buvo išleistas Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo 2, 30, 34 straipsnių ir aštuntojo$^{(1)}$ skirsnio pakeitimo ir papildymo įstatymas[21], kuris iš esmės bendrai apibrėžė EEĮ gamintojų, importuotojų ir platintojų teises ir pareigas:

Gamintojų ir importuotojų teisės (išskiriant EEĮ gamintojams ir importuotojams aktualias)[22] :

- individualiai tvarkyti savo gaminių atliekas;
- gaminių atliekas sutartiniais pagrindais pavesti tvarkyti tokias atliekas tvarkančioms įmonėms;
- įsteigti organizacijas ir joms pavesti diegti savivaldybės organizuojamą komunalinių atliekų tvarkymo sistemą papildančias atliekų surinkimo sistemas, kad būtų įvykdytos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytos gaminių atliekų tvarkymo užduotys;
- steigti šio Įstatymo $34^{(3)}$straipsnyje nurodytas gamintojų ir importuotojų organizacijas ar tapti tokių organizacijų nariais.

Gamintojai ir importuotojų pareigos (išskiriant EEĮ gamintojams ir importuotojams aktualias)[23]:

- registruotis šio Įstatymo $34^{(2)}$straipsnio nustatyta tvarka;
- įvykdyti Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytas gaminių atliekų tvarkymo užduotis;
- tvarkyti elektros ir elektroninės įrangos apskaitą ir teikti ataskaitas Vyriausybės įgaliotai institucijai šios institucijos nustatyta tvarka.

Elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai, be pareigų <...>, taip pat privalo elektros ir elektroninės įrangos platintojui pateikti registravimąsi patvirtinantį dokumentą[24].

[20] Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas// Valstybės žinios. 1998, Nr. 61-1726

[21] Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo 2, 30, 34 straipsnių ir aštuntojo$^{(1)}$ skirsnio pakeitimo ir papildymo įstatymas// 2005, Nr.84-3111

[22] ten pat

[23] ten pat

[24] ten pat

34(2) straipsnyje „Gamintojų ir importuotojų registravimas“ yra teigiama, kad gamintojai ir importuotojai turi registruotis Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka. Registruodamiesi EEĮ gamintojai ir (ar) importuotojai privalo pateikti: įmonės rekvizitus, informaciją apie išleidžiamas į Lietuvos Respublikos vidaus gaminius bei jų kiekius (tonomis), taip pat, kitą Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytą informaciją, o elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai, be šio informacijos, pateikia vieną iš šio Įstatymo 34(6) straipsnio 3 dalyje nurodytų dokumentų, įrodančių, kad visų jų elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas.

Kadangi viena iš gamintojų bei importuotojų teisių yra steigti gamintojų ir importuotojų organizacijas ar tapti tokių organizacijų nariai, tai šio įstatymo aštunto skirsnio 34(3) straipsnis būtent tai ir reglamentuoja. Yra apibrėžiama, kad[25]:

- gamintojų ir importuotojų organizacija (toliau – Organizacija) yra viešasis juridinis asmuo, kurio pelnas gali būti naudojamas tik Organizacijos tikslams siekti ir negali būti paskirstomas ar kitokia forma perduodamas Organizacijos steigėjams ar nariams. Organizacija steigiama vadovaujantis Asociacijų įstatymo ar kitų įstatymų nustatyta tvarka ir į ją gali stoti nauji nariai;
- visų Organizacijos steigėjų ir narių pareigas bei užduotis Organizacija turi vykdyti vienodomis sąlygomis;
- organizacija gali verstis tik ta veikla, kuri skirta šio Įstatymo 34(1) straipsnyje numatytoms Organizacijos steigėjų ir narių pareigoms vykdyti, bei su tuo susijusia veikla (gaminių ir (ar) pakuočių atliekų tvarkymo sistemos organizavimas, konsultavimas atliekų tvarkymo klausimais, atliekų tvarkymo specialistų mokymas ir jų kvalifikacijos kėlimas, visuomenės švietimas atliekų tvarkymo klausimais);
- vienas Organizacijos steigėjas arba steigėjų grupė, privalanti sudaryti konsoliduotą finansinę atskaitomybę, arba steigėjų grupė, kurioje teisė tiesiogiai ar netiesiogiai valdyti šiuos steigėjus ir paveikti jų finansinę ir ūkinę veiklą priklauso tiems patiems asmenims, negali turėti daugiau kaip 1/5 balsų priimant sprendimus visuotiniame Organizacijos steigėjų susirinkime
- organizacija gali vykdyti savo veiklą tik gavusi licenciją. Licencijavimo taisykles, atsižvelgdama į <..> elektros ir elektroninės įrangos tvarkymo organizavimo specifiką, tvirtina Vyriausybė;
- licencija išduodama Organizacijai, kuri atitinka šiame straipsnyje nustatytus reikalavimus ir turi su Vyriausybės įgaliota institucija suderintus: atliekų tvarkymo veiklos organizavimo planą, kuriame turi būti numatytos priemonės ir veiksmai, atliekų tvarkymo

[25] Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo 2, 30, 34 straipsnių ir aštuntojo(1) skirsnio pakeitimo ir papildymo įstatymas// 2005, Nr.84-3111

finansavimo schemą, garantuojančią elektros ir elektroninės įrangos tvarkymas bus finansuojamas; bei visuomenės švietimo ir informavimo atliekų tvarkymo klausimais programą;

- kiekvienais metais Organizacija pateikia ataskaitą apie praėjusių metų atliekų tvarkymo veiklos organizavimo plano vykdymą visuomenei susipažinti ir Vyriausybės įgaliotai institucijai šios institucijos nustatyta tvarka.

Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatyme atskirai yra išskiriamos elektros ir elektroninės įrangos platintojų pareigos ir teisės (plačiau aprašyta 2.3.2 ir 3.2.2 skyriuose).

Remiantis šio įstatymo pataisomis, EEĮ gamintojai ir importuotojai yra atsakingi už elektros ir elektroninės įrangos ženklinimą. Jie „privalo Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka standartiniu ženklu ženklinti po 2005 m. rugpjūčio 13 d. į Lietuvos rinką išleidžiamą elektros ir elektroninę įrangą. Ženklinimas privalo būti toks, kad po išleidimo į Lietuvos rinką būtų galima vienareikšmiškai identifikuoti elektros ir elektroninės įrangos gamintoją ir (ar) importuotoją bei išleidimo į Lietuvos rinką datą ir kad vartotojai būtų informuoti apie būtinybę atskirai surinkti elektros ir elektroninės įrangos atliekas. Jei dėl elektros ir elektroninės įrangos dydžio ar kitų specifinių savybių ant minėtos įrangos to padaryti praktiškai neįmanoma, toks ženklinimas privalo būti įrangos naudojimosi instrukcijoje ir garantijos pažymėjime“[26].

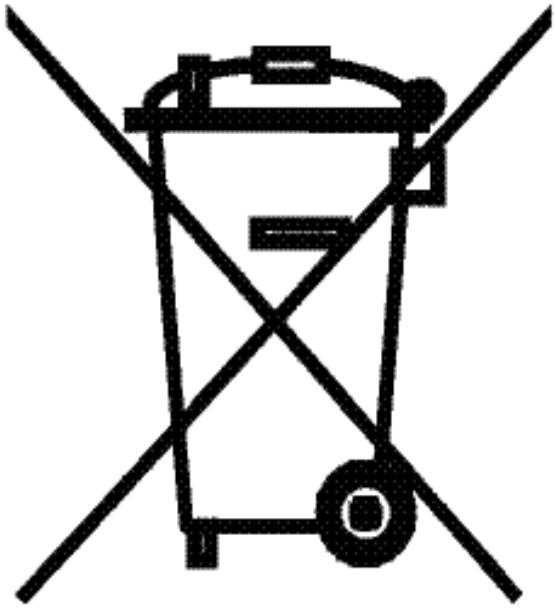

1 pav. EEĮ, kuri buvo išleista į rinką po 2005 m. rugpjūčio 13 d., ženklinimas[27]

[26] Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo 2, 30, 34 straipsnių ir aštuntojo[(1)] skirsnio pakeitimo ir papildymo įstatymas// 2005, Nr.84-3111

[27] EEĮ, kuri buvo išleista į rinką po 2005 m. rugpjūčio 13 d., ženklinimas http://www.epa.lt/files/Image/WEEE%20zenklas.GIF: prisijungimo laikas: 2007.10.20

Be to, remiantis Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo 2, 30, 34 straipsnių ir aštuntojo(1) skirsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo aštunto skirsnio 34(6) straipsniu, „elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai turi užtikrinti savo organizuojamose elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo sistemose, savivaldybių organizuojamose komunalinių atliekų tvarkymo sistemose ar (ir) pas platintojus surinktų buityje susidarančių elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymą taip:

- iki 2005 m. rugpjūčio 13 d. į rinką išleistos elektros ir elektroninės įrangos buityje susidarančių atliekų (istorinių elektros ir elektroninės įrangos atliekų) tvarkymą rinkoje dalyvaujantys elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai turi finansuoti proporcingai jų užimamai atitinkamos paskirties įrangos rinkos daliai. Vyriausybė ar jos įgaliota institucija, nustatydama elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo užduotis, nustato, kokią procentinę dalį (pagal svorį) istorinių elektros ir elektroninės įrangos atliekų turi sutvarkyti gamintojas ir (ar) importuotojas, atsižvelgiant į per atitinkamus metus į rinką išleistos elektros ir elektroninės įrangos kiekį;
- elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai turi finansuoti nuo 2005 m. rugpjūčio 13 d. į rinką išleistos savo elektros ir elektroninės įrangos buityje susidarančių atliekų tvarkymą“[28].

Aštunto skirsnio 34(6) straipsnio teigiama, kad „elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatyta tvarka turi teikti informaciją elektros ir elektroninės įrangos vartotojams, elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkytojams apie joje esančias pavojingas medžiagas ir jų keliamą pavojų aplinkai bei žmonių sveikatai.

Elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai, nuo 2005 m. rugpjūčio 13 d. išleisdami į rinką elektros ir elektroninę įrangą, registruodamiesi šio Įstatymo 34(2) straipsnyje nustatyta tvarka turi pateikti dokumentus, įrodančius, kad visų jų elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas. Tokie dokumentai gali būti:

1) banko garantija, išduota gamintojui ar importuotojui;

2) laidavimo draudimo sutartis, sudaryta tarp elektros ir elektroninės įrangos gamintojo ar importuotojo ir draudiko;

[28] Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo 2, 30, 34 straipsnių ir aštuntojo(1) skirsnio pakeitimo ir papildymo įstatymas// 2005, Nr.84-3111

3) sutartis ar kitas dokumentas, įrodantis dalyvavimą gamintojų ir importuotojų organizacijoje, garantuojančioje, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas, bei atitinkančioje šio Įstatymo $34^{(3)}$ straipsnio reikalavimus;

4) dokumentai, nurodyti šio straipsnio 4 dalyje, kuriais patvirtinamas elektros ir elektroninės įrangos gamintojo ar importuotojo dalyvavimas kolektyvinės atsakomybės atliekų tvarkymo finansavimo sistemoje. Dalyvaudamas šioje sistemoje gamintojas ir importuotojas vykdo Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytas užduotis neatsižvelgdamas į tai, ar tvarkomos elektros ir elektroninės įrangos atliekos, išleistos į rinką, yra jo, ar yra tik tos pačios kategorijos. Gamintojai ir importuotojai turi teisę reikalauti, kad jų išleistos į rinką elektros ir elektroninės įrangos atliekos būtų tvarkomos atskirai, jeigu jie padengia susidariusias išlaidas;

5) dokumentas, įrodantis gamintojų ir importuotojų dalyvavimą kitų įstatymų nustatytose elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo finansavimo sistemose (schemose).

Dokumentas, patvirtinantis elektros ir elektroninės įrangos gamintojo ar importuotojo dalyvavimą šio straipsnio 3 dalies 4 punkte nurodytoje kolektyvinės atsakomybės atliekų tvarkymo finansavimo sistemoje, yra:

1) banko garantija, užtikrinanti einamųjų metų elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo užduoties įvykdymą (banko garantijos, laidavimo sutarties bei kitų sutarčių, nurodytų šio straipsnio 3 ir 4 dalyse, sudarymo ir vykdymo tvarką, lėšų, gautų pagal šias sutartis, kaupimo, naudojimo ir grąžinimo tvarką nustato Vyriausybė ar jos įgaliota institucija);

2) laidavimo sutartis, sudaryta tarp gamintojo ar importuotojo ir kito juridinio asmens, užtikrinanti einamųjų metų elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo užduoties įvykdymą;

3) laidavimo draudimo sutartis, sudaryta tarp gamintojo ar importuotojo ir draudiko, užtikrinanti einamųjų metų elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo užduoties įvykdymą;

4) kitas Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytas dokumentas, užtikrinantis einamųjų metų elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo užduoties įvykdymą“[29].

Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo 2, 30, 34 straipsnių ir aštuntojo$^{(1)}$ skirsnio pakeitimo ir papildymo įstatymas aštunto skirsnio $34^{(7)}$ straipsnis reglamentuoja **ne buityje susidarančių elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymą. Juo remiantis EEĮ importuotojai ir gamintojai turi užtikrinti ne buityje susidarančių EEĮ atliekų tvarkymą taip:**

- elektros ir elektroninės įrangos, išleistos į rinką iki 2005 m. rugpjūčio 13 d., atliekų (istorinių elektros ir elektroninės įrangos atliekų), atiduodamų perkant naują tos pačios paskirties

[29] Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo 2, 30, 34 straipsnių ir aštuntojo$^{(1)}$ skirsnio pakeitimo ir papildymo įstatymas// 2005, Nr.84-3111

elektros ir elektroninę įrangą, tvarkymą privalo finansuoti gamintojai ir importuotojai, tiekiantys šią įrangą;

- elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai privalo finansuoti nuo 2005 m. rugpjūčio 13 d. į rinką išleistos savo elektros ir elektroninės įrangos ne buityje susidarančių atliekų tvarkymą.

Šio straipsnio 1 dalyje nenurodytų ne buityje susidarančių elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymą turi užtikrinti šių atliekų turėtojai.

Gamintojai ir importuotojai gali susitarti su atliekų turėtojais ir ne buityje susidarančių istorinių elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymą finansuoti kitaip, negu nurodyta šio straipsnio 1 ir 2 dalyse. Tokie susitarimai turi užtikrinti, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekos bus surinktos ir sutvarkytos laikantis šio Įstatymo ir kitų teisės aktų reikalavimų[30].

1.3.2. Valstybinis strateginis atliekų tvarkymo planas

Valstybinis strateginis atliekų tvarkymo planas patvirtintas 2002 m. balandžio 12 d. Šiame plane nustatomos atliekų tvarkymo užduotys, priemonės ir veiksmai, kurie sudaro sąlygas <...> įgyvendinti Europos Sąjungos atliekų tvarkymo direktyvas[31]. 2004 metais šis planas buvo pakoreguotas, o 2007 metų spalio 31 dieną „Vyriausybė pritarė Valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano, kuris buvo priimtas 2002 metais, pakeitimo projektui. Šis naujos redakcijos dokumentas skirtas konkrečiam 2007 – 2013 m. laikotarpiui[32].

Valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano (toliau – VSATP) skyriuje „Gamybos ir specifinių atliekų srautų tvarkymas“ pateikiamas strateginis EEĮ atliekų tvarkymo planas, kur teigiama, jog „elektros ir elektroninės įrangos atliekos – sparčiai didėjantis atliekų srautas, kuriame daug medžiagų gali būti naudojama pakartotinai, perdirbama ar kitaip naudojama, o šiose atliekose esančios pavojingos medžiagos turi būti atskiriamos ir tvarkomos aplinkai saugiu būdu“[33]. VSATP numatyta, kad „elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai privalo užtikrinti elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymą, informuoti elektros ir elektroninės įrangos naudotojus, jog būtina atskirti šias atliekas nuo kitų atliekų, taip pat teikti atliekas tvarkančioms įmonėms informaciją, kurios reikia siekiant tinkamai apdoroti, naudoti ir pakartotinai naudoti elektros ir elektroninės įrangos atliekas, taip pat kitą būtiną informaciją“[34].

---

[30] Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo 2, 30, 34 straipsnių ir aštuntojo[(1)] skirsnio pakeitimo ir papildymo įstatymas// 2005, Nr.84-3111

[31] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004.

[32] Straipsnis „Patikslintas Valstybinis strateginis atliekų tvarkymo planas” http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=6907 : prisijungimo laikas: 2007.11.03

[33] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 12 d. nutarimas „Dėl valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2002, Nr. 40-1499.

[34] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 12 d. nutarimas „Dėl valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2002, Nr. 40-1499.

Naujame parengtame ir patvirtintame VSATP projekte jau aiškiau išaiškinama, kad „elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai privalo <...> naudoti ir pakartotinai naudoti elektros ir elektroninės įrangos atliekose esančias medžiagas ir dalis“[35], o ne EEĮ atliekas, kaip yra teigiama VSATP.

Patikslintame Valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plane[36], panašiai kaip ir anksčiau, yra nurodoma, jog norint užtikrinti elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymą, reikia:

- projektuoti, gaminti bei importuoti tokią elektros ir elektroninę įrangą, kad jos atliekose esančias medžiagas ir dalis būtų galima išardyti ir naudoti pakartotinai, atliekas naudoti ir (ar) perdirbti;
- kad į šį darbą įsitrauktų visi elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai;
- pasiekti aukštą elektros ir elektroninės įrangos atliekų surinkimo, naudojimo, pakartotinio naudojimo ir (ar) perdirbimo lygį.

VSATP teigiama, jog siekdami įvykdyti nustatytas užduotis, elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai gali patys organizuoti elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymą arba pagal sutartis naudotis organizuotomis atliekų tvarkymo sistemomis, o naujajame Valstybiniame atliekų tvarkymo plano projekte jau yra detalizuojama, jog „elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai pagal Gamintojo atsakomybės principą privalo organizuoti ir finansuoti elektros ir elektroninės įrangos, išleistos į rinką po 2005 m. rugpjūčio 13 d., ir istorinių elektros ir elektroninės įrangos, išleistos į rinką iki 2005 m. rugpjūčio 13 d., atliekų tvarkymą (nuo surinkimo iki saugaus šalinimo) taip, kad būtų įvykdytos Vyriausybės nustatytos elektros ir elektroninės įrangos atliekų surinkimo ir tvarkymo užduotys. Tam gamintojai ir importuotojai turi patys rinkti elektros ir elektroninės įrangos atliekas (ar organizuoti jų surinkimą) arba steigti Gamintojų ir importuotojų organizacijas ar tapti tokių organizacijų nariais ir joms pavesti šių atliekų surinkimo ir tvarkymo organizavimą“[37].

Toliau VSATP 109[13] teigiama, jog „buityje susidarančios elektros ir elektroninės įrangos atliekos turi būti surenkamos savivaldybių organizuojamose komunalinių atliekų tvarkymo sistemose ar (ir) elektros ir elektroninės įrangos gamintojų ir importuotojų organizuojamose elektros ir elektroninės įrangos atliekų surinkimo sistemose. Elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai privalo užtikrinti tolesnį šiose sistemose surinktų elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymą taip, kad būtų įvykdytos <...>

[35] VSATP patvirtintas pakeitimo projektas www.avinvesticija.lt/nekiln/File/valstybinis%20strateginis%20atlieku%20tvarkymo%20planas%20(projektas).doc.: prisijungimo laikas: 2007.11.02

[36] ten pat

[37] VSATP patvirtintas pakeitimo projektas www.avinvesticija.lt/nekiln/File/valstybinis%20strateginis%20atlieku%20tvarkymo%20planas%20(projektas).doc.: prisijungimo laikas: 2007.11.02

nustatytos užduotys. Elektros ir elektroninės įrangos atliekų surinkimo ir tolesnio tvarkymo sistema turi būti organizuota taip, kad nuo 2008 metų buityje susidarančių elektros ir elektroninės įrangos atliekų būtų surenkama ne mažiau kaip 4 kilogramai vienam gyventojui per metus[38]. Valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano projekte yra aiškiau nurodoma, jog „buityje susidarančias elektros ir elektroninės įrangos atliekas gamintojai ir importuotojai arba juos atstovaujančios organizacijos turi rinkti naudojantis savivaldybių organizuojamomis komunalinių atliekų tvarkymo sistemomis“[39]. Toliau šiame projekte nurodoma, jog elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai privalo finansuoti buityje susidarančių elektros ir elektroninės įrangos atliekų surinkimą nuo namų ūkių iki saugaus šių atliekų sutvarkymo. VSATP projekte taip pat pažymima, jog ne buityje – gamybos ir kitoje ūkinėje veikloje susidarančių elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymą organizuoja ir finansuoja elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai arba šių atliekų turėtojai, o VSATP ne buityje susidarančių EEĮ atliekų tvarkymas nėra reglamentuojamas. Patikslintame VSATP teigiama, jog „elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai privalo užtikrinti, kad nuo 2008 metų iš elektros ir elektroninės įrangos atliekų turėtojų surinktų atliekų naudojimas, atliekose esančių dalių ir medžiagų pakartotinis naudojimas ir (ar) perdirbimas užtikrintų šių užduočių įvykdymą“ [40] (žiūrėti 1 lentelėje). Patikslintame VSATP skirtingai nei ankstesniame Valstybiniame strateginiame atliekų tvarkymo plane, yra reglamentuojama kaip EEĮ gamintojai ir importuotojai turi projektuoti EEĮ. VSATV projektas numato, jog : elektros ir elektroninės įrangos gamintojai turi projektuoti elektros ir elektroninę įrangą taip, kad jos komponentus ir dalis bei medžiagas būtų galima maksimaliai pakartotinai panaudoti, atliekas ir atliekose esančias dalis lengvai išardyti, pakartotinai panaudoti, naudoti ir perdirbti. Tam tikslui pasiekti rekomenduojama taikyti ekologinį projektavimą.

VSATP yra numatyta, „kad jeigu EEĮ gamintojai ir importuotojai neužtikrintų elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo taip, kad būtų įvykdytos nustatytosios užduotys, turėtų būti svarstoma galimybė įvesti mokestį už aplinkos teršimą EEĮ atliekomis“[41] bei reglamentavo, jog „organizuojamos elektros ir elektroninės įrangos atliekų surinkimo sistemos turi būti suderintos su suinteresuotomis institucijomis“.

[38] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 12 d. nutarimas „Dėl valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2002, Nr. 40-1499.

[39] VSATP patvirtintas pakeitimo projektas www.avinvesticija.lt/nekiln/File/valstybinis%20strateginis%20atlieku%20tvarkymo%20planas%20(projektas).doc.: prisijungimo laikas: 2007.11.02

[40] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 12 d. nutarimas „Dėl valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2002, Nr. 40-1499.

[41] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004.

1 lentelė. Nuo 2008 metų vykdytinas EEĮ atliekų naudojimas bei atliekose esančių dalių ir medžiagų pakartotinis naudojimas ir (ar) perdirbimas procentais[42]

Elektros ir elektroninės įrangos kategorijos	Elektros ir elektroninės įrangos atliekų naudojimas (pagal vieno prietaiso vidutinį svorį), procentais	Elektros ir elektroninės įrangos atliekose esančių dalių ir medžiagų pakartotinis naudojimas ir (ar) perdirbimas (pagal vieno prietaiso vidutinį svorį), procentais
1 kategorija (stambūs namų apyvokos prietaisai) 10 kategorija (automatiniai daiktų išdavimo įtaisai)	80	75
3 kategorija (informacinių technologijų (IT) ir telekomunikacinė įranga) 4 kategorija (vartojimo įranga)	75	65
2 kategorija (smulkūs namų apyvokos prietaisai) 5 kategorija (apšvietimo įranga, išskyrus dujošvytes lempas) 6 kategorija (elektros ir elektroniniai įrankiai, išskyrus stambius stacionariuosius pramoninius prietaisus) 7 kategorija (žaislai, laisvalaikio ir sporto įranga) 9 kategorija (stebėsenos ir kontrolės prietaisai)	70	50
Dujošvytės lempos	–	80

[42] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 12 d. nutarimas „Dėl valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2002, Nr. 40-1499.

2 lentelė. Patikslinto VSATP įgyvendinimo priemonės, susijusios su EEĮ atliekų tvarkymo reglamentavimu[43]

Prioritetinės kryptys	Tikslai	Priemonės	Terminas	Atsakingos institucijos
Tobulinti atliekų tvarkymo teisinę bazę	Parengti ir patvirtinti elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų pakeitimus, nustatant detalesnius reikalavimus elektros ir elektroninės įrangos gamintojams ir importuotojams.	Papildyti Banko garantijos, laidavimo sutarties bei kitų sutarčių, įrodančių, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas, sudarymo, vykdymo, lėšų, gautų pagal šias sutartis, kaupimo, naudojimo ir grąžinimo taisykles, patvirtintas 2006 m. sausio 19 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr.61 (Žin.,2006 Nr.9–340).	2007 metai	Aplinkos ministerija
	Nustatyti ribinius dydžius atsakomybei už pakuočių ir elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymą.	Parengti Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo (Žin., 1999, Nr. 47–1469) ir Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo (Žin., 1998, Nr. 61–1726; 2002, Nr. 72–3016) pakeitimo įstatymų projektus.	2008 metai	Aplinkos ministerija

Patikslintame VSATP yra išskiriami strateginiai atliekų tvarkymo tikslai:

✓ mažinti atliekų neigiamą poveikį aplinkai ir žmonių sveikatai;

✓ užtikrinti racionalų atliekų medžiaginių ir energetikos išteklių naudojimą.

Strateginiams atliekų tvarkymo tikslams pasiekti 2007 – 2013 metų laikotarpiu numatomos šios prioritetinės kryptys ir priemonės joms įgyvendinti:

- skatinti atliekų prevenciją, pakartotinį naudojimą, perdirbimą ir kitokį naudojimą;

[43] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 12 d. nutarimas „Dėl valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2002, Nr. 40-1499.

- skatinti gamintojų ir importuotojų bendradarbiavimą įgyvendinant <...> elektros ir elektroninės įrangos <...> tvarkymo užduotis;
- tobulinti atliekų tvarkymo teisinę bazę, taip, kad būtų įgyvendinti šio Plano tikslai (žiūrėti 2 lentelę);
- užtikrinti žmonių sveikatai ir aplinkai saugų visų atliekų srautų[44].

Patikslinto VSATP skyriuje „Esama atliekų tvarkymo būklė: nurodoma, jog „ekspertų vertinimais Lietuvoje per metus susidaro apie 22 tūkst. tonų elektros ir elektroninės įrangos atliekų“ ir jei, remiantis statistikos departamento duomenimis[45], žinome, jog 2007 metų pradžioje Lietuvoje gyveno 3384900 gyventojų, vadinasi vienam Lietuvos gyventojui tenka 6,49 kg.

Be EEĮ strateginio šių atliekų tvarkymo plano yra pateikta bendra stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizė, kur yra kalbama ir apie EEĮ atliekų srautą.

Skiltyje „Stiprybės“ yra teigiama:

- „sudarytos prielaidos gamintojo ar importuotojo atsakomybės principu paremtam apmokestinamųjų <...> elektros ir elektroninės įrangos <...> tvarkymu. Susikūrė ir buvo licencijuotos pirmos gamintojų ir importuotojų organizacijos;
- kiekvienais metais vis daugiau surenkama ir sutvarkoma <...> elektros ir elektroninės įrangos atliekų, auga šių atliekų tvarkymo pajėgumai[46].

Skiltyje „Silpnybės“ konstatuojama:

- gamintojai ir importuotojai vangiai prisiima atsakomybę už <...> elektros ir elektroninės įrangos <...> tvarkymą, nevyksta bendradarbiavimas tarp gamintojų ir importuotojų, įgyvendinant gamintojo atsakomybės principu paremtą šių atliekų tvarkymo sistemą;
- silpnas arba visiškai nevyksta bendradarbiavimas tarp savivaldybių ir gamintojų/importuotojų ar jų įkurtų ir licencijuotų gamintojų ir importuotojų organizacijų tvarkant komunalinių atliekų sraute esančias <...> elektros ir elektroninės įrangos <...> atliekas[47].

1.3.3. Elektros ir elektroninės įrangos bei jos atliekų tvarkymo taisyklės

Elektros ir elektroninės įrangos bei jos atliekų tvarkymo taisyklėse (toliau – Taisyklės) nustatyti techniniai reikalavimai EEĮ atliekų surinkimo ir apdorojimo vietoms bei reikalavimai EEĮ apdorojimo operacijoms. Prieduose yra pateiktos EEĮ kategorijos (žiūrėti 1 priedą), kurioms

[44] VSATP patvirtintas pakeitimo projektas www.avinvesticija.lt/nekiln/File/valstybinis%20strateginis%20atlieku%20tvarkymo%20planas%20(projektas).doc: prisijungimo laikas: 2007.11.02

[45] http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2183&PHPSESSID=.

[46] VSATP patvirtintas pakeitimo projektas www.avinvesticija.lt/nekiln/File/valstybinis%20strateginis%20atlieku%20tvarkymo%20planas%20(projektas).doc: prisijungimo laikas: 2007.11.02

[47] ten pat

ir yra taikomos šios taisyklės, o dokumente reglamentuojama kada ir kam taisyklėse nustatyti reikalavimai netaikomi[48]:

- kai Taisyklių priede nurodyta elektros ir elektroninė įranga yra kitos įrangos, kuriai šios Taisyklės netaikomos, sudėtinė dalis;
- įrangai, susijusiai su valstybės saugumo interesų apsauga, taip pat ginklams, amunicijai ir karo reikmenims, išskyrus gaminius, kurie nėra skirti išskirtinai karo reikmėms.

Toliau išskirta fizinių ir juridinių asmenų, „kurių veikla susijusi su Taisyklių priede nurodytų kategorijų elektros ir elektroninės įrangos gamyba, importu ir (ar) šios įrangos atliekų surinkimu, saugojimu ir apdorojimu“[49] pareigos:

- fiziniai ir juridiniai asmenys, užsiimantys elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymu, be šių Taisyklių turi laikytis visų atliekų tvarkytojams taikomų reikalavimų bei kitais teisės aktais nustatytų reikalavimų;
- fiziniai ir juridiniai asmenys, užsiimantys elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymu, turi užtikrinti, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekos, jose esančios medžiagos, preparatai ir dalys būtų naudojamos pakartotinai.[50].

Antrame Taisyklių skirsnyje[51] yra reglamentuojamas EEĮ atliekų surinkimas ir pirmiausia yra pabrėžiama, kad EEĮ atliekos turi būti surenkamos atskirai ir nemaišomos su kitomis atliekomis, jei šios atliekos yra užterštos pavojingomis medžiagomis ir todėl kelia grėsmę atliekas tvarkančių įmonių personalo saugumui ir sveikatai, jos turi būti perduodamos jau pavojingas atliekas tvarkančioms įmonėms, o surinktos elektros ir elektroninės įrangos atliekos, išskyrus įrangą, kuri pakartotinai naudojama jos neišardžius, turi būti atiduotos elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo įmonėms, apdorojančioms elektros ir elektroninę įrangą ir atitinkančioms nustatytus reikalavimus.

Trečiajame Taisyklių skirsnyje reglamentuojamas EEĮ atliekų tvarkymas ir pirmiausia išskiriami reikalavimai EEĮ atliekų saugojimo vietoms: Šiose vietose turi būti:

- šiose atliekose esantiems skysčiams, dekantavimo įrangai bei valymo ir nuriebalinimo priemonėms, vandeniui nepralaidi ir orų pokyčiams atspari kieta paviršiaus danga;
- išsiliejusių skysčių surinkimo priemonės (sorbentai ir kitos);
- dekantavimo įranga bei valymo ir nuriebalinimo priemonės;
- priemonės, atitinkančios paviršinių nuotekų tvarkymo reikalavimus.

[48] Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. rugpjūčio 16 d. įsakymas Nr. D1-395 „Dėl aplinkos ministro 2004 m. rugsėjo 16 d. įsakymo Nr. D1-481 „Dėl elektros ir elektroninės įrangos bei jos atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 102-3793

[49] ten pat

[50] ten pat

[51] ten pat

Elektros ir elektroninės įrangos atliekų apdorojimo vietose turi būti:

- svarstyklės priimamų ir apdorotų atliekų svoriui nustatyti;
- šiose atliekose esantiems skysčiams, dekantavimo įrangai bei valymo ir nuriebalinimo priemonėms, vandeniui nepralaidi ir orų pokyčiams atspari kieta paviršiaus danga;
- išsiliejusių skysčių surinkimo priemonės (sorbentai ir kitos);
- dekantavimo įranga bei valymo ir nuriebalinimo priemonės;
- išardytų atsarginių dalių saugojimo priemonės (konteineriai, stelažai, lentynos ir kitos);
- baterijų, kondensatorių, turinčių polichlorintų bifenilų ir polichlorintų terfenilų, kitų pavojingų atliekų, taip pat radioaktyviųjų atliekų, aplinkosauginius reikalavimus atitinkantys saugojimo konteineriai;
- nuotekų valymo įrenginiai, atitinkantys sveikatos apsaugos ir aplinkosaugos reikalavimus;
- ozoną ardančių medžiagų išsiurbimo, recirkuliacijos įranga bei šių medžiagų laikymo priemonės (cilindrai);
- priemonės, atitinkančios paviršinių nuotekų tvarkymo reikalavimus[52].

Toliau išskiriama, kokios dalys pirmiausia turi būti pašalinamos. Tai polichlorintų bifenilų ir polichlorintų terfenilų (PCB/PCT) turintys kondensatoriai, gyvsidabrio turinčios dalys, tokios kaip jungikliai arba lempos, baterijos, mobiliųjų telefonų ir kitų prietaisų spausdintos montažinės plokštės, jei jų plotas yra didesnis kaip 10 kvadratinių centimetrų, spausdintuvų, kopijavimo aparatų ir panašios įrangos skystų ar tirštų dažų kasetės, plastmasės, kuriose yra bromintų liepsnos lėtiklių, asbesto atliekos ir asbesto turintys komponentai, elektroniniai vamzdeliai, chlorofluoroangliavandeniliai (CFC), hidrochlorofluoroangliavandeniliai (HCFC) arba hidrofluoroangliavandeniliai (HFC), angliavandeniliai (HC) bei putplasčiai, pagaminti naudojant šias medžiagas, dujošvytės lempos, skystųjų kristalų ekranai (kartu su jų gaubtais), kurių paviršius didesnis kaip 100 kvadratinių centimetrų, bei visi dujošvyčių lempų ekranai, išoriniai elektros kabeliai ir kt.

Pabaigoje reglamentuojama kaip turi būti apdorojamos atskirtos elektros ir elektroninės įrangos atliekų dalys (pvz.: nuo elektroninių vamzdelių turi būti pašalinta fluorescencinė danga, iš dujošvyčių lempų turi būti pašalinamas gyvsidabris) ir nurodoma atsakomybę, jog: „asmenys, pažeidę šių Taisyklių reikalavimus, atsako Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka“[53].

[52] Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. rugpjūčio 16 d. įsakymas Nr. D1-395 „Dėl aplinkos ministro 2004 m. rugsėjo 16 d. įsakymo Nr. D1-481 „Dėl elektros ir elektroninės įrangos bei jos atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 102-3793

[53] Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. rugpjūčio 16 d. įsakymas Nr. D1-395 „Dėl aplinkos ministro 2004 m. rugsėjo 16 d. įsakymo Nr. D1-481 „Dėl elektros ir elektroninės įrangos bei jos atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 102-3793

1.3.4. Kiti su EEĮ atliekų tvarkymu susiję teisės aktai

Be anksčiau aptartų pagrindinių teisės aktų, reglamentuojančių EEĮ atliekų tvarkymą, aktualūs yra šie:

- **Įsakymas „Dėl ataskaitų apie Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/09/22 dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų įgyvendinimo, teikimo Europos Komisijai“;**
- **Nutarimas „Dėl Banko garantijos, laidavimo sutarties bei kitų sutarčių, įrodančių, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas, sudarymo ir vykdymo, lėšų, gautų pagal šias sutartis, kaupimo, naudojimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo“;**
- **Nutarimas „Dėl gaminių ir (ar) pakuočių atliekų tvarkymo organizavimo licencijavimo taisyklių patvirtinimo“;**
- **Įsakymas „Dėl Gamintojų ir importuotojų registravimo taisyklių patvirtinimo“;**
- **Įsakymas „Dėl Lietuvos higienos normos HN 36:2002 „Draudžiamos ir ribojamos medžiagos“ patvirtinimo pakeitimo;**
- **LR Seimo įstatymas “Administracinių teisės pažeidimų kodeksas”.**

Įsakymą **„Dėl ataskaitų apie Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/09/22 dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų įgyvendinimo, teikimo Europos Komisijai“** 2004 m. liepos 16 d. pasirašė aplinkos ministras. Įsakyme nustatyta, „kad ataskaita Europos Komisijai už 2003 m. sausio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų įgyvendinimą teikiama kas trejus metus. Pirmoji trejų metų ataskaita apima 2004–2006 metų laikotarpį ir Europos Komisijai turi būti pateikta iki 2007 m. rugsėjo 30 d.[54]“. Aplinkos ministerijos Aplinkos kokybės departamentui buvo pavesta laikantis nustatytų terminų, teikti ataskaitas EK, „o įsigaliojus naujiems ataskaitų apie Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų įgyvendinimą teikimo EK reikalavimams, parengti informacijos, būtinos ataskaitoms parengti, surinkimo bei teikimo tvarkos aprašą[55]“. Šio įsakymo vykdymo kontrolė buvo pavesta AM sekretoriui Aleksandrui Spruogiui.

Banko garantijos, laidavimo sutarties bei kitų sutarčių, įrodančių, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas, sudarymo ir vykdymo, lėšų,

[54] Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 07 16 d. įsakymas Nr. D1-409 „Dėl ataskaitų apie Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/09/22 dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų įgyvendinimo, teikimo Europos Komisijai“// Valstybės žinios: 2004, Nr.125-4517

[55] ten pat

gautų pagal šias sutartis, kaupimo, naudojimo ir grąžinimo taisyklės[56] nustato banko garantijos, laidavimo sutarties ir kitų sutarčių, įrodančių, kad elektros ir elektroninės įrangos gamintojų ir importuotojų į Lietuvos Respublikos rinką išleistos elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas, sudarymo ir vykdymo, lėšų, gautų pagal šias sutartis, kaupimo, naudojimo ir grąžinimo tvarką.

Elektros ir elektroninės įrangos gamintojas ir importuotojas, registruodamasis Aplinkos ministerijos nustatyta tvarka, turi Aplinkos ministerijos regiono aplinkos apsaugos departamentui, kurio kontroliuojamoje teritorijoje yra registruota jo buveinė, **pateikti vieną iš šių dokumentų,** įrodančių, kad jų elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas[57]:

- **banko garantiją,** užtikrinančią einamųjų metų elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo užduoties įvykdymą;
- **laidavimo draudimo sutartį,** sudarytą elektros ir elektroninės įrangos gamintojo ar importuotojo ir draudiko, užtikrinančią einamųjų metų elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo užduoties įvykdymą;
- **sutartį ar kitą dokumentą**, įrodantį dalyvavimą gamintojų ir importuotojų organizacijoje (licencijuotoje organizacijoje), garantuojančioje, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas, ir atitinkančioje Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo reikalavimus;
- **laidavimo sutartį**, sudarytą elektros ir elektroninės įrangos gamintojo ar importuotojo ir šios įrangos atliekų tvarkytojo, užtikrinančią einamųjų metų elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo užduoties įvykdymą;
- **trišalę sutartį,** sudarytą ne buityje naudojamos elektros ir elektroninės įrangos gamintojo ar importuotojo, šios įrangos turėtojo ir elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkytojo, užtikrinančią elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymą.

Be to, šių taisyklių pabaigoje pateikiamas priedas: EEĮ (pagal kategorijas) ir banko garantijos, laidavimo draudimo sutarties, laidavimo sutarties dydžio nustatymo įkainiai. 2007 metų pabaigoje buvo atliktas šių taisyklių ir jų priedo pakeitimas, kur kai kurių tų pačių kategorijų įkainiai buvo atskirti (stambūs namų apyvokos prietaisai su šaldymo įranga, kompiuterių monitoriai, televizoriai) (žiūrėti 3 lentelę).

[56] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. sausio 11 d. nutarimu Nr. 18 patvirtintos taisyklės "Dėl Banko garantijos, laidavimo sutarties bei kitų sutarčių, įrodančių, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas, sudarymo ir vykdymo, lėšų, gautų pagal šias sutartis, kaupimo, naudojimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo"// Valstybės žinios: 2006, Nr.9-340

[57] ten pat

3 lentelė. EEĮ (pagal kategorijas) ir banko garantijos, laidavimo draudimo sutarties, laidavimo sutarties dydžio nustatymo įkainiai[58]

Kategorija	Elektros ir elektroninė įranga	Įkainiai, litais už toną
1.	Stambūs namų apyvokos prietaisai:	
	stambūs namų apyvokos prietaisai, išskyrus prietaisus su šaldymo įranga	1300
	stambūs namų apyvokos prietaisai su šaldymo įranga	1900
2.	Smulkūs namų apyvokos prietaisai	1940
3.	Informacinių technologijų ir telekomunikacijų įranga:	
	informacinių technologijų ir telekomunikacijų įranga, išskyrus kompiuterių monitorius	1500
	kompiuterių monitoriai	1900
4.	Vartojimo įranga:	
	vartojimo įranga, išskyrus televizorius	1500
	televizoriai	1950
5.	Apšvietimo įranga:	
	apšvietimo įranga, išskyrus dujošvytes lempas	1700
	dujošvytės lempos (tiesios fluorescencinės lempos, kompaktinės fluorescencinės lempos, didelio ryškumo išlydžio lempos, įskaitant suslėgto natrio lempas ir metalų halidų lempas, žemo slėgio natrio lempos)	8500
6.	Elektros ir elektroniniai įrankiai (išskyrus stambius stacionarius pramoninius prietaisus)	1700
7.	Žaislai, laisvalaikio ir sporto įranga	1900
8.	Medicinos prietaisai (išskyrus implantuotus ir infekuotus produktus)	1900
9.	Stebėsenos ir kontrolės prietaisai	1900
10.	Automatiniai daiktų išdavimo įtaisai	1700

[58] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. sausio 19 d. nutarimu Nr. 61 "Dėl Banko garantijos, laidavimo sutarties bei kitų sutarčių, įrodančių, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas, sudarymo ir vykdymo, lėšų, gautų pagal šias sutartis, kaupimo, naudojimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo" pakeitimas // Valstybės žinios: 2007, Nr. 114-4647.

Dokumento pabaigoje yra pateiktos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. sausio 19 d. nutarimu Nr. 61 priimtos elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo 2006 – 2007 metų užduotys, kur numatoma, jog per 2006 metus Lietuvoje reikia surinkti ir perdirbti ar kitaip naudoti 15% EEĮ atliekų kiekio, atsižvelgiant į elektros ir elektroninės įrangos kiekį, išleistą į Lietuvos Respublikos rinką, o 2007 metais – 20%. 2007 metais pakeistose Banko garantijos, laidavimo sutarties bei kitų sutarčių, įrodančių, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas, sudarymo ir vykdymo, lėšų, gautų pagal šias sutartis, kaupimo, naudojimo ir grąžinimo taisyklėse[59] nurodoma 2008 metų užduotis surinkti ir perdirbti ar kitaip naudoti 25% EEĮ atliekų kiekio, atsižvelgiant į elektros ir elektroninės įrangos kiekį, išleistą į Lietuvos Respublikos rinką.

Kiti Banko garantijos, laidavimo sutarties bei kitų sutarčių, įrodančių, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas, sudarymo ir vykdymo, lėšų, gautų pagal šias sutartis, kaupimo, naudojimo ir grąžinimo taisyklių pakeitimai daugiausia reglamentuoja elektros ir elektroninės įrangos gamintojo ar importuotojo dokumentų, ataskaitų pateikimo reikalavimus, nustatyti laikotarpiai dokumentams pristatyti.

Gaminių ir (ar) pakuočių atliekų tvarkymo organizavimo licencijavimo taisyklės patvirtintos LR Vyriausybės 2006 m. sausio 11 d. nutarimu Nr. 18. Šios taisyklės „nustato eksploatuoti netinkamų transporto priemonių, alyvų, elektros ir elektroninės įrangos, apmokestinamųjų gaminių ir (ar) šių bei kitų gaminių pakuočių atliekų (toliau vadinama – gaminių ir (ar) pakuočių atliekos) tvarkymo organizavimo licencijų išdavimo, tikslinimo, galiojimo sustabdymo, galiojimo sustabdymo panaikinimo ir galiojimo panaikinimo tvarką“[60].

Gamintojų ir importuotojų registravimo taisyklėse pateikiami EEĮ gamintojų ir importuotojų registravimosi į Sąvadą reikalavimai. Elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir (ar) importuotojai, norėdami „užsiregistruoti į Sąvadą, pateikia RAAD <...> Anketą ir Anketos III skyriaus dalyje „Dokumentas, įrodantis, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas“ pažymėto dokumento originalą“[61]. Vėliau jie gauna atsakymą, kad jie užregistruoti Sąvade arba ne, nurodant motyvus, RAAD išduoda registravimosi Sąvade pažymėjimus. 2006 m. gruodžio 28 d. Nr. D1–619 buvo priimtas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas „Dėl aplinkos ministro 2005 m. lapkričio 17 d. įsakymo Nr. D1–555 "Dėl Gamintojų ir importuotojų registravimo taisyklių patvirtinimo" pakeitimo”, kur labiau detalizuojami gamintojų ir importuotojų registravimosi į sąvadą terminai.

[59] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. sausio 19 d. nutarimu Nr. 61 “Dėl Banko garantijos, laidavimo sutarties bei kitų sutarčių, įrodančių, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas, sudarymo ir vykdymo, lėšų, gautų pagal šias sutartis, kaupimo, naudojimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimas // Valstybės žinios: 2007, Nr. 114-4647.

[60] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. sausio 11 d. nutarimu Nr. 18 patvirtintas nutarimas “Dėl gaminių ir (ar) pakuočių atliekų tvarkymo organizavimo licencijavimo taisyklių patvirtinimo”// Valstybės žinios: 2006, Nr.5-144.

61 Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas “Dėl Gamintojų ir importuotojų registravimo taisyklių patvirtinimo”// Valstybės žinios: 2005, Nr.138-4989

EEĮ gamintojai ir importuotojai[62]:

- turi registruotis iki kiekvienų metų kovo 31 dienos;
- turi registruotis prieš išleisdami elektros ir elektroninę įrangą į Lietuvos Respublikos vidaus rinką;
- pasibaigus kalendoriniams metams, bet ne vėliau kaip iki kitų metų sausio 31 dienos, turi papildyti Taisyklių 2 priede nurodytos Gamintojų ir importuotojų registravimo sąvade anketos III skyrių ir nurodyti faktinį per praėjusius kalendorinius metus į Lietuvos Respublikos vidaus rinką išleistos elektros ir elektroninės įrangos kiekį;
- turi turėti <...> Elektros ir elektroninės įrangos gamintojų ir importuotojų registravimo sąvade pažymėjimą ir būti registruoti Aplinkos apsaugos agentūros tinklalapyje skelbiamame Gamintojų ir importuotojų registravimo sąvade;

Į Lietuvos higienos normą HN 36:2002 „Draudžiamos ir ribojamos medžiagos“[63] yra perkeltos direktyvos 2002/95/EB dėl tam tikrų pavojingų medžiagų naudojimo elektros ir elektroninėje įrangoje apribojimo, nuostatai. Turi būti užtikrinta, kad nuo 2006 metų liepos 1 d. į rinką tiekiamoje elektros ir elektroninėje įrangoje nebus naudojama švino, gyvsidabrio, kadmio, šešiavalenčio chromo, polibromintų bifenilų ir polichlorintų bifenilų. yra numatytos šio reikalavimo išimtys. Reikalavimai taikomi gamintojams, importuotojams ir eksportuotojams į ES šalis.

„Lietuvos Respublikos įstatymų dėl administracinių teisės pažeidimų uždavinys yra saugoti Lietuvos Respublikos visuomeninę santvarką, nuosavybę, socialines ekonomines, politines ir asmenines piliečių teises bei laisves, taip pat įmonių, įstaigų ir organizacijų teises bei teisėtus interesus, nustatytą valdymo tvarką, valstybinę ir viešąją tvarką, stiprinti teisėtumą, užkirsti kelią teisės pažeidimams, auklėti piliečius, kad jie tiksliai ir nenukrypdami laikytųsi Lietuvos Respublikos Konstitucijos bei kitų įstatymų, gerbtų kitų piliečių teises, garbę ir orumą, sąžiningai vykdytų savo pareigas, jaustų atsakomybę visuomenei“ [64] kaip teigiama Administracinių teisės pažeidimų kodekso 1 straipsnyje, tad už EEĮ atliekų tvarkymo reikalavimų nevykdymą šio įstatymo $51^{(18)}$ straipsnyje yra numatomos baudos (žiūrėti 4 lentelę):

[62] Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas „Dėl aplinkos ministro 2005 m. lapkričio 17 d. įsakymo Nr. D1-555 "Dėl Gamintojų ir importuotojų registravimo taisyklių patvirtinimo" pakeitimo”// Valstybės žinios: 2007, Nr.3-137

[63] Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. gegužės 27 d. įsakymas Nr. 239 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 36:2002 „Draudžiamos ir ribojamos medžiagos“ patvirtinimo pakeitimo// Valstybės žinios: 2007, Nr. 75-2991.

[64] Lietuvos Respublikos Seimo įstatymas “Administracinių teisės pažeidimų kodeksas” // Valstybės žinios 2006, Nr. 73-275.

4 lentelė. Už EEĮ atliekų tvarkymo reikalavimų nevykdymą numatomos baudos[65]

Pažeidimas	Bauda
Informacijos apie elektros ir elektroninėje įrangoje esančias pavojingas medžiagas, jų keliamą pavojų aplinkai ir žmonių sveikatai arba informacijos apie šios įrangos atliekų tvarkymą bei priėmimą prekybos vietoje nepateikimas elektros ir elektroninės įrangos vartotojams ar šios įrangos atliekų tvarkytojams	1000 Lt – 2000 Lt
Elektros ir elektroninės įrangos, kurios gamintojas ir (ar) importuotojas nėra užsiregistravęs Gamintojų ir importuotojų registravimo sąvade, platinimas	1000 Lt – 2000 Lt
Pagal nustatytus reikalavimus nepaženklintos elektros ir elektroninės įrangos platinimas	1000 Lt – 2000 Lt
Elektros ir elektroninės įrangos išleidimo į rinką ir jos atliekų tvarkymo apskaitos ataskaitų nepateikimas iki nustatytų terminų	400 Lt – 800 Lt
Žinomai neteisingų duomenų pateikimas elektros ir elektroninės įrangos išleidimo į rinką ir jos atliekų tvarkymo apskaitos ataskaitose	1500 Lt – 3000 Lt
Atsisakymas priimti prekybos vietoje be papildomo mokesčio vartotojo atiduodamas buityje susidarančias elektros ir elektroninės įrangos atliekas tuo atveju, kai vartotojo atiduodamos elektros ir elektroninės įrangos atliekos yra tos pačios paskirties kaip jo perkama įranga ir kai atiduodamos įrangos atliekų kiekis (skaičiuojant įrangos vienetais) atitinka perkamos įrangos kiekį	1500 Lt – 3000 Lt
Elektros ir elektroninės įrangos pagaminimas arba importas į Lietuvos Respubliką neįsiregistravus Gamintojų ir importuotojų registravimo sąvade	2500 Lt – 5000 Lt
Pagal nustatytus reikalavimus nepaženklintos elektros ir elektroninės įrangos išleidimas į Lietuvos Respublikos vidaus rinką	2000 Lt – 4000 Lt
Elektros ir elektroninės įrangos išleidimas į Lietuvos Respublikos vidaus rinką neturint dokumento, įrodančio, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas	2500 Lt – 5000 Lt
Tokios pat veikos, padarytos asmens, bausto administracine nuobauda už šio straipsnio pirmojoje, antrojoje, trečiojoje, ketvirtojoje, penktojoje, šeštojoje, septintojoje, aštuntojoje ir devintojoje dalyse numatytus pažeidimus	2000 Lt – 10000 Lt
Elektros ir elektroninės įrangos atliekų netvarkymas ir nedalyvavimas elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo sistemoje	25000Lt – 50000Lt

.

[65] Už EEĮ atliekų tvarkymo reikalavimų nevykdymą Administracinių teisės pažeidimų kodekso 51(18) straipsnyje yra numatomos baudos http://www.epa.lt/index.php?user_sub_id=3& : prisijungimo laikas: 2007.10.02

1.4. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų įgyvendinimo apžvalga

2004 m. pradžioje prasidėjo Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų perkėlimo į valstybinį įstatymą procesas, „kuris buvo vilkinamas dėl sudėtingų pataisų LR Atliekų tvarkymo įstatymo atžvilgiu. Parlamente kilo nesutarimų dėl gamintojų pozicijos“[66]. Iki šiol Lietuvoje dėl kai kurių direktyvos įgyvendinimo aspektų bei EEĮA tvarkymo sistemos, vyksta nesutarimai tarp atskirų šios sistemos dalyvių, tad atliekant šios direktyvos apžvalgą daugiausia bus remtasi oficialiais EBK dokumentais, o ne LR EEĮA tvarkymo sistemos dalyvių pozicijomis.

Taigi, Europos parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų įgyvendinimo apžvalga atlikta remiantis tokiais Europos Komisijos dokumentais:

- EK studija „EEĮ direktyvos apžvalga”;
- EK studija „Gamintojų atsakomybės principas remiantis EEĮ direktyva”;
- EBK oficialiu pranešimu dėl pažeidimo Nr. 2007/2075 apie 2003 m. sausio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB, dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų (EEĮA) netinkamo perkėlimo į nacionalinę teisę, (pateikė AM);

Kaip teigiama EBK „EEĮ direktyvos apžvalga” studijoje, Lietuvoje esančioje EEĮA tvarkymo sistemoje nėra konkuruojančių kolektyvinių sistemų, čia EEĮA tvarkomos laisvos rinkos principais, čia gamintojai importuotojai gali tiesiogiai sudaryti sutartis su taip vadinamomis perdirbimo įmonėmis. Tačiau abiejose ataskaitose nurodoma ir susidariusios situacijos priežastis: „2007metų pavasarį LR buvo tik vienintelė, turinti licenciją, ir veikianti organizacija vadinama „InfoBalt EPA“, padedanti gamintojams bei importuotojams įvykdyti jų įsipareigojimus EEĮ atliekų tvarkymo atžvilgiu“[67], sudarant sutartis su EEĮA perdirbėjais. Susidariusios galimybės surinkėjams ir perdirbėjams, sudaryti tiesiogines sutartis su gamintojais – importuotojais sudaro sąlygas nuožmiai konkurencijai tarp atliekų surinkėjų, surenkant EEĮA.

Taigi, „Lietuva yra priskiriama prie šalių, kuriose konkuruojančios įmonės dirba be didesnio koordinuojančių objektų ar valdžios įsikišimo <…>. Gamintojų privalomas surinkti produktų kiekis priklauso nuo gamintojų – importuotojų pateikiamo į rinką EEĮ kiekio ar nustatytų reikiamų surinkti ir perdirbti produktų normų <…>. Taigi, Lietuvoje vyraujanti sistema sąlygoja senųjų EEĮA atliekų kiekį, kurį reikia surinkti ir perdirbti, remiantis naujaisiais kasmet

[66] EK studija „EEĮ direktyvos apžvalga” http://ec.europa.eu/environment/waste/weee/pdf/final_rep_okopol.pdf (atliktas vertimas): prisijungimo laikas: 2007.11.15

[67] EK studija „Gamintojų atsakomybės principas remiantis EEĮ direktyva” http://ec.europa.eu/environment/waste/EEĮA/pdf/final_rep_unu.pdf (atliktas vertimas): prisijungimo laikas: 2007.11.15

pateiktais į rinką EEĮ kiekiais. Iš vienos pusės tai reiškia, kad gamintojai <…> turi konkuruoti surenkant jiems priskirtas EEĮA, kas tokiu atveju turėtų paskatinti šias organizacijas įvykdyti surinkimų normas mažiausiomis išlaidomis. Kitu atveju toks principas gali privesti prie to, kad nuošalesnės sritys nebebus aptarnaujamos, o tuo labiau jei organizacijos nebus valdžios įpareigotos aptarnauti nuošalesnes sritis. Taip pat egzistuoja akivaizdus gamintojų – importuotojų ir perdirbėjų neskatinimas įvykdyti daugiau surinkimų, nei yra nustatyta normose, nes bet koks surinkimų normos viršijimas turės būti finansuojamas iš pačių gamintojų, nebent viršytas surinkimas būtų registruotas projekte arba parduotas kitiems vykdomiems projektams. Neskatinimo problema – tai tam tikras trukdis gamintojams, norintiems atsakingas įvykdyti savo įsipareigojimus“[68] – rašoma EBK studijoje „Gamintojų atsakomybės principas remiantis EEĮ direktyva.

1.3. skyriuje buvo aptarti teisės aktai, kuriais Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB reikalavimai perkelti į Lietuvos teisinę, tačiau Europos Bendrijų Komisija (EBK) atkreipė dėmesį ne tik į netinkamai sukurtą EEĮA tvarkymo sistemą, bet ir į galimą Lietuvos Respublikos teisės aktų ir 2003 m. sausio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų (EEĮA) nuostatų neatitikimą ir LR pateikė oficialų pranešimą dėl pažeidimo Nr. 2007/2075 (žiūrėti 6 priedą), kur pateiktus neatitikimus išanalizuosiu plačiau.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų (toliau – direktyva 2002/96/EB) teigiama, jog: „elektros ir elektroninės įrangos atliekos“, arba „EEĮ atliekos“ – elektros arba elektroninė įranga, kuri, kaip apibrėžta direktyvos 75/442/EEB 1 straipsnio a punkte, yra atliekos, įskaitant visus komponentus, smulkias sudedamąsias dalis ir komplektavimo gaminius, kurie sudaro produkto dalį jį išardant. EEĮ įrangos bei jos atliekų tvarkymo taisyklėse teigiama, jog: elektros ir elektroninės įrangos atliekos – elektros arba elektroninė įranga, kuri pagal [9.1.] 2 straipsnio 4 dalį yra atliekos, įskaitant visas sudedamąsias dalis. Kaip ir teigia EBK savo oficialiame pranešime, aiškiai matyti, jog „Į pasirinktą apibrėžtį nėra įtraukta nuoroda į smulkias sudedamąsias dalis ir komplektavimo gaminius“ (3 straipsnis b punktas).

Kaip teigia EBK savo oficialiame pranešime, LR teisės aktuose pasirinkta gamintojo apibrėžtis neatitinka direktyvoje pateiktos apibrėžties, į kurią yra įtraukta nuotolinė prekyba arba perpardavimas. 3 straipsnio i punkto ii papunktyje pateikta apibrėžtis („perparduoda su savo firminiu ženklu iš kitų tiekėjų gautą įrangą; perpardavėjas nelaikomas gamintoju, jei, kaip

[68] EK studija „Gamintojų atsakomybės principas remiantis EEĮ direktyva” http://ec.europa.eu/environment/waste/EEĮA/pdf/final_rep_unu.pdf (atliktas vertimas): prisijungimo laikas: 2007.11.15

nurodyta i papunktyje, ant įrangos yra gamintojo firminis ženklas“[69]) į nacionalinę teisę neperkelta. Perkelta direktyvos 3 straipsnio i punkto iii papunktyje pateikta apibrėžtis („užsiima profesionaliu elektros ar elektroninės įrangos importu ar eksportu į valstybę narę“[70]) neapima produktų eksporto. Į nacionalinę teisę neperkeltas 3 straipsnio i punkto paskutinis sakinys: „asmenys, kurie pagal bet kurias finansavimo sutartis užsiima tik finansavimu, nelaikomi gamintojais, išskyrus atvejus, kai jie veikia ir kaip gamintojai, kaip numatyta i – iii papunkčiuose“[71].

EBK taip pat pastebi, kad „Finansinės sutarties“ (3 straipsnio m punkto) apibrėžtis į nacionalinę teisę neperkelta. direktyvoje 2002/96/EB nurodoma, jog „„finansinė sutartis“ – bet kuri sutartis ar susitarimas, susiję su bet kokia įranga dėl paskolos, nuomos, išnuomojimo arba atidėto mokėjimo, nepriklausomai nuo to, ar šios sutarties ar susitarimo arba bet kurios antrinės sutarties ar susitarimo sąlygos numato, kad ši įranga bus ar gali būti perduodama kito asmens nuosavybėn“[72].

Taip pat neperkelta nuostata (6 straipsnio 1 dalies), susijusi EEĮA apdorojimo sistemų, kuriose naudojami geriausi apdorojimo metodai, įdiegimu. Direktyvoje 2002/96/EB teigiama, jog valstybės narės užtikrina, kad gamintojai arba jų vardu veikiančios trečiosios šalys pagal Bendrijos teisės aktų reikalavimus įrengtų EEĮ atliekų apdorojimo sistemas, taikančias optimaliausius apdorojimo, utilizavimo ir perdirbimo metodus.

Kaip teigiama EBK oficialiame pranešime „Lietuvos teisės aktuose numatyta leidimų išdavimo tvarkos išimtis neatitinka direktyvos 6 straipsnio 2 dalies reikalavimų. Šios išimties formuluotėje nenumatyta patikrinimo tvarka“, kuri 2002/96/EB direktyvoje išdėstoma taip: „nuo Direktyvos 75/442/EEB 11 straipsnio 1 dalies b punkte nurodyto reikalavimo gauti leidimą nukrypti leidžiančią nuostatą galima taikyti EEĮ atliekų utilizavimo operacijoms, jei prieš registravimą kompetentingos institucijos atlieka patikrinimą ir užtikrina, kad laikomasi Direktyvos 75/442/EEB 4 straipsnio. Patikrinimo metu patikrinama: numatomų apdoroti atliekų rūšys ir kiekiai, bendrieji techniniai reikalavimai, kurių turi būti laikomasi, atsargumo priemonės, kurių turi būti imtasi.

Europos Bendrijos Komisija stebi, į nacionalinę teisę neperkeltos 6 straipsnio 6 dalies nuostatos, susijusios su aplinkos apsaugos sertifikavimo sistemų įdiegimu. Direktyvos 2002/96/EB 6 straipsnio 6 dalyje yra teigiama, valstybės narės skatina organizacijas ar įmones, vykdančias apdorojimo operacijas pagal 2001 m. kovo 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos

[69] Europos Parlamento ir Tarybos 2002/96/EB Direktyva “Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų” http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=41586 : prisijungimo laikas: 2007.05.27

[70] Europos Parlamento ir Tarybos 2002/96/EB Direktyva “Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų” http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=41586 : prisijungimo laikas: 2007.05.27

[71] ten pat

[72] ten pat

reglamentą (EB) Nr. 761/2001 dėl organizacijų savanoriško dalyvavimo Bendrijos ekologinės vadybos ir audito sistemoje (EVAS).

EBK oficialiame pranešime teigiama, jog į nacionalinę teisę neperkeltos nuostatos (7 straipsnio 1 dalies), susijusios su atskiru surinkimu ir pirmenybe, kuri teikiama pakartotiniam neišardytos įrangos naudojimui, kur teigiama, jog „valstybės narės užtikrina, kad gamintojai arba jų vardu veikiančios trečiosios šalys laikydamosi Bendrijos teisės aktų reikalavimų individualiai ar kolektyviai įrengtų pagal atskirai sukauptų EEĮ atliekų utilizavimo sistemas. Valstybės narės pirmenybę teikia pakartotiniam neišardytų prietaisų naudojimui“[73].

Taip pat EBK teigia, jog II priedo 3 dalies nuostatos į nacionalinę teisę neperkeltos, ten teigiama, jog „atsižvelgiant į aplinkosaugos aspektus bei pageidautiną medžiagų ir komponentų pakartotinį naudojimą ir perdirbimą, šio priedo 1 ir 2 dalys taikomos taip, kad nebūtų trukdoma aplinkai tinkamu būdu pakartotinai panaudoti arba perdirbti komponentus ar visus prietaisus“[74].

EBK savo oficialiame pranešime teigia, jog „Lietuvos teisės aktų nuostatos prieštarauja direktyvos nuostatoms, nes jose yra numatytas pranešimas apie konkrečias atliekų surinkimo, apdorojimo ir aplinkai tinkamo šalinimo sąnaudas“. Direktyvos 2002/96/EB 8 straipsnio 2 dalyje teigiama, jog „atliekų surinkimo, apdorojimo arba aplinkai tinkamo šalinimo kaštai parduodant naujus produktus atskirai pirkėjams nepateikiami. Taip pat EBK oficialiame pranešime teigiama Lietuvos teisės aktuose nenurodytos nustatyto (8 straipsnio 3 dalyje) pereinamojo laikotarpio ribos, kur reglamentuojama, jog „valstybės narės užtikrina, kad aštuonerių metų (10 metų IA priede nurodytai 1 kategorijai) pereinamuoju laikotarpiu nuo šios direktyvos įsigaliojimo parduodant naujus produktus gamintojams būtų leidžiama parodyti pirkėjams atliekų surinkimo, apdorojimo ir aplinkai tinkamo šalinimo kaštus. Minėtieji kaštai neviršija faktiškai patirtų kaštų“. Tačiau apžvelgus LR teisės aktus, buvo nustatyta, jog LR teisės aktuose iš viso nėra reglamentuojamas atliekų surinkimo, apdorojimo arba aplinkai tinkamo šalinimo kaštai parduodant naujus produktus atskirai pirkėjams nepateikiamas. Nutarime „„Dėl Banko garantijos, laidavimo sutarties bei kitų sutarčių, įrodančių, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas, sudarymo ir vykdymo, lėšų, gautų pagal šias sutartis, kaupimo, naudojimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitime“[75] yra numatyti banko garantijos, laidavimo draudimo sutarties, laidavimo sutarties dydžio nustatymo įkainiai už EEĮ (pagal kategorijas), o šį įkainį sudaro: „elektros ir elektroninės įrangos atliekų (pagal kategorijas) surinkimo, vežimo, perdirbimo ar kitokio naudojimo sąnaudos (įvertinus pridėtinės vertės

[73] Europos Parlamento ir Tarybos 2002/96/EB Direktyva “Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų” http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=41586 : prisijungimo laikas: 2007.05.27

[74] ten pat

[75] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. sausio 19 d. nutarimu Nr. 61 “Dėl Banko garantijos, laidavimo sutarties bei kitų sutarčių, įrodančių, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas, sudarymo ir vykdymo, lėšų, gautų pagal šias sutartis, kaupimo, naudojimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimas // Valstybės žinios: 2007, Nr. 114-4647.

mokestį) bei 20 procentų elektros ir elektroninės įrangos atliekų surinkimo, vežimo, perdirbimo ar kitokio naudojimo sąnaudų – visuomenės švietimo, informavimo šių atliekų tvarkymo klausimais ir lėšų administravimo sąnaudos“[76], tačiau nėra reglamentuojama, jog šie aptartieji įkainiai pateikiami ar nepateikiami vartotojui.

EBK pastebi, į nacionalinę teisę blogai perkelti direktyvos 2002/96/EB 10 straipsnio 3 dalies nuostatai, kur teigiama, jog išskirtiniais atvejais, kai to reikalauja produkto dydis ar funkcinė paskirtis, ženklas spausdinamas ant elektros ir elektroninės įrangos pakuotės, naudojimo instrukcijos ir garantijos. LR teisės aktuose „nenumatytas pakuotės ženklinimas, kai dėl dydžio ar kitos priežasties pats produktas negali būti ženklinamas“[77].

EBK oficialiame pranešime teigiama, jog nuostatos (15 straipsnis) dėl nuobaudų į nacionalinę teisę neperkeltos. Direktyvos 2002/96/EB 15 straipsnyje rašoma: „valstybės narės nustato nuobaudas, taikytinas už nacionalinių nuostatų, priimtų pagal šią direktyvą, pažeidimus. Taip numatytos nuobaudos turi būti veiksmingos, atitinkančios pažeidimą ir atgrasančios“. Tačiau 2006 metų liepos 15 dieną Administracinių teisės pažeidimų kodeksas buvo pataisytas ir už EEĮ atliekų tvarkymo reikalavimų nevykdymą yra numatomos baudos (žiūrėti 1.3.4 skyrių).

EBK pastebi, į nacionalinę teisę neperkeltos 16 straipsnio nuostatos dėl tikrinimų ir monitoringo į nacionalinę teisę neperkeltos (žiūrėti 6 priedą). 16 straipsnis numato, kad „valstybės narės užtikrina, kad tikrinimų ir monitoringo pagalba būtų galima kontroliuoti, kad ši direktyva būtų tinkamai įgyvendinama“[78].

Išanalizavus EBK atliktas studijas, kur apibūdinami ir LR EEĮ atliekų tvarkymo sistemos ypatumai, bei EBK oficialų pranešimą dėl pažeidimų, įgyvendinant direktyvą 2002/96/EB “Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų, galima teigti, jog:

a) LR EEĮA tvarkymo sistemoje nėra konkuruojančių kolektyvinių sistemų, tad EEĮA tvarkymas vyksta laisvos rinkos sąlygomis, kuomet EEĮ gamintojai, importuotojai gali sudarinėti tiesiogines sutartis su šių atliekų perdirbėjais;

b) 2007 metų pavasarį LR buvo tik viena, turinti licenciją ir veikianti gamintojų – importuotojų organizacija „InfoBalt EPA“, padedanti EEĮ gamintojams bei importuotojams įvykdyti jų įsipareigojimus EEĮA tvarkymo atžvilgiu;

c) gamintojų – importuotojų privalomas surinkti EEĮA kiekis priklauso nuo gamintojų – importuotojų pateikiamo į rinką EEĮ kiekio ar nustatytų reikiamų surinkti ir perdirbti produktų normų, tad nėra skatinamas didesnis EEĮA surinkimas;

---

[76] ten pat

[77] Europos Bendrijų Komisijos oficialus pranešimas dėl pažeidimo Nr. 2007/2075 apie 2003 m. sausio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB, dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų (EEĮA) netinkamo perkėlimo į nacionalinę teisę, 2007.10.17.

[78] Europos Parlamento ir Tarybos 2002/96/EB Direktyva “Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų” http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=41586 : prisijungimo laikas: 2007.05.27

d) Lietuva neteisingai įgyvendino kai kuriuos direktyvos 2002/96/EB reikalavimus (kurie išanalizuoti šiame skyriuje) ir tokiu būdu iš dalies neužtikrino tinkamo EEĮA tvarkymo sistemos veikimo.

Taigi, „kuriamos EEĮA tvarkymo sistemos neefektyvumas yra akivaizdus todėl turėtų būti stengiamasi susidariusią padėtį keisti“[79] – teigiama EBK studijoje „Gamintojų atsakomybės principas remiantis EEĮ direktyva“.

[79] EK studija „Gamintojų atsakomybės principas remiantis EEĮ direktyva” http://ec.europa.eu/environment/waste/EEĮA/pdf/final_rep_unu.pdf (atliktas vertimas): prisijungimo laikas: 2007.11.15

2. ELEKTROS IR ELEKTRONINĖS ĮRANGOS ATLIEKŲ TVARKYMO YPATUMAI

Elektros ir elektroninės įrangos produktų būvio ciklo metu (nuo žaliavų išgavimo iki galutinio elektros ir elektroninės įrangos atliekų šalinimo) pasireiškia didesnis ar mažesnis poveikis aplinkai. Atskiroms produktų kategorijoms bei produktams šis poveikis yra skirtingas atskiruose gyvavimo ciklo etapuose: gaminant, vartojant, atliekas tvarkant ar šalinant[80].

Tad šiame skyriuje bus aptarti EEĮ atliekų tvarkymo ypatumai remiantis darniu vystymusi, bei atliekų tvarkymosi principais bei prioritetais, taip pat aprašytos EEĮ atliekų tvarkymo sistemos sudedamosios dalys.

2.1. Darnus vystymasis ir EEĮ atliekos

Tarptautinių aplinkosauginių organizacijų ir institucijų pastangomis 1980 metais buvo parengtas ir paskelbtas labai svarbus dokumentas – Pasaulio apsaugos strategija (World Conservation Strategy), kuri faktiškai padėjo Darnaus vystymosi strategijos pamatus. Šiame dokumente buvo atsisakyta ekonominio vystymosi ir aplinkos apsaugos supriešinimo ir aiškiai deklaruota, kad vystymasis ir apsauga nėra prieštaringi dalykai, o racionalus gamtos išteklių naudojimas yra neatskiriama ne tik ekonominio vystymosi, bet ir gamtos apsaugos dalis. Darnaus vystymosi pagrindinės nuostatos konkrečiau buvo suformuluotos JT Aplinkos ir plėtros komisijos <...> ataskaitoje "Mūsų bendra ateitis"(1987). Šioje ataskaitoje buvo pateiktas ir darnaus vystymosi apibrėžimas: darnus vystymasis, tai toks vystymasis, kuris tenkina dabartinius visuomenės poreikius, nemažinant ateinančių kartų galimybių tenkinti savus poreikius. Ataskaitoje buvo ypatingai akcentuota, kad darnus vystymasis turi būti pagrįstas ne tik ekonominių ir aplinkosauginių interesų derinimu, bet ir garantuoti valstybės vidaus bei tarpvalstybinių santykių socialinį teisingumą[81] .

Elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo problema yra pakankamai nauja tiek Europoje, tiek Lietuvoje ir yra itin svarbi darnaus vystymosi atžvilgiu. Pirmoje darnaus vystymosi veiksmų programoje Darbotvarkė 21 amžiui („Agenda 21"), buvo aptariamas "Aplinkos atžvilgiu saugus kietųjų (buitinių) atliekų tvarkymas ir kanalizacijos nuotekų problemos"[82]. EEĮ atliekų srautas čia nebuvo išskirtas, nes tuo metu EEĮ atliekos dar nesudarė

[80] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004

[81] Nacionalinė darnaus vystymosi strategija http://www.am.lt/VI/files/0.063911001049192382.pdf : prisijungimo laikas: 2007.09.28

[82] Darbotvarkė 21: Subalansuotosios plėtros veiksmų programa. Vilnius: LR AM, 2001.

didelio kiekio, o tuo pačiu ir problemos. Tačiau žinant, jog EEĮ atliekos yra priskiriamos buitinėms atliekoms, tad galima teigti, jog yra kalbama ir apie EEĮ atliekas.

Šio dokumento 21 skyriuje „Aplinkos atžvilgiu saugus kietųjų (buitinių atliekų) tvarkymas ir kanalizacijos nuotekų problemos“ pabrėžiama, jog „aplinkos atžvilgiu saugus atliekų tvarkymas – tai ne tik saugus atliekų šalinimas ar perdirbtų atliekų sunaikinimas; problema turi būti sprendžiama iš pagrindų, bandant pakeisti netinkamus gamybos modelius ir vartojimą. Tai reiškia integruotą valdymą nuo pat susidarymo iki galutinio sunaikinimo, nes tai vienintelis būdas gamybos plėtrai suderinti su aplinkos apsauga, <...> todėl nustačius siekių prioritetus turi būti numatytas būtinų veiksmų planas, sutelktas į šias keturias svarbiausias, su atliekomis susijusias programas:

- kiek galima sumažinti atliekų kiekį;
- kur galima plėtoti aplinkos požiūriu tinkamą antrinių atliekų panaudojimą ir perdirbimą;
- skatinti aplinkos požiūriu saugų atliekų šalinimą ir valymą;
- plėsti atliekų tvarkymo paslaugų apimtis.

Šios keturios programų sritys yra tarpusavyje susijusios ir viena kitą papildo, todėl turi būti integruotos, siekiant pateikti išsamią ir aplinkos požiūriu atsakingą komunalinių kietųjų atliekų tvarkymo struktūrą. Priklausomai nuo vietos ekonominių ir socialinių sąlygų, atliekų kaupimo ir jų sudėties, skirsis ir dėmesys kiekvienai iš šių keturių programos sričių. Visi visuomenės sektoriai turi dalyvauti visose programos srityse“[83].

Svarbiausiame su EEĮ atliekų tvarkymu susijusiame ES dokumente – Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2002/96/EB “Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų” yra pažymima, jog „aplinkos ir tvarios plėtros Bendrijos veiklos krypčių ir veiksmų programoje (Penktojoje aplinkos apsaugos veiksmų programoje) nurodoma, kad, siekiant įgyvendinti tvarią plėtrą, reikia ženkliai keisti dabartinius plėtotės, gamybos, vartojimo ir elgsenos modelius, bei pasisakoma už tai, kad *inter alia* būtų sumažintos gamtinių išteklių naudojimo atliekos bei užtikrinta taršos prevencija. Joje nurodoma, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekos yra viena svarbiausių reguliuotinų sričių, turint omeny atliekų apsaugos, utilizavimo ir saugaus jų šalinimo principų taikymą“[84]

Perkeliant darnaus vystymosi strateginius nuostatus į Lietuvos respublikos teisės aktus, šie buvo pritaikyti Lietuvai ir išdėstyti Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje[85]. Čia taip pat daugiausia kalbama apie visų atliekų tvarkymą, pateikiami tokie su atliekomis susiję

[83] Darbotvarkė 21: Subalansuotosios plėtros veiksmų programa. Vilnius: LR AM, 2001.

[84] Europos Parlamento ir Tarybos 2002/96/EB Direktyva “Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų” http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=41586 : prisijungimo laikas: 2007.05.27

[85] Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. Vilnius: Lututė, 2003.

ilgalaikiai tikslai: “sukurti aplinkos ir ekonominiu požiūriais tinkamiausią nepavojingų ir pavojingų atliekų tvarkymo sistemą, sumažinti atliekų srautus ir neigiamą atliekų poveikį aplinkai ir žmonių sveikatai, užtikrinti racionalų atliekų naudojimą antriniam perdirbimui ir energetikai”[86], bei ilgalaikiai uždaviniai, kurie iš dalies susiję ir su EEĮ atliekų tvarkymu: pasiekti, kad dauguma gamybinių ir buitinių atliekų būtų rūšiuojamos jų susidarymo vietose, o antrinių žaliavų perdirbimas ir naudojimas energetikai pasiektų ES valstybių vidurkį. Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje pateikiamos ir ilgalaikių tikslų įgyvendinimo priemonės: diegti įvairiose gamybos šakose naujausias technologijas, švaresnės gamybos ir taršos prevencijos metodus, leidžiančius taupiau naudoti gamtos išteklius ir stabdyti atliekų susidarymą, daugiau perdirbti antrinių žaliavų; bendradarbiaujant su visuomene, skatinti gaminti ir naudoti daugiau aplinkai nepavojingų ir ilgaamžiškesnių gaminių, kuo plačiau diegti gaminių aplinkosauginį ženklinimą ir pirminį buitinių atliekų rūšiavimą.

Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos skyriuje “Atliekų tvarkymas” yra pateiktos bendrai visos atliekų sistemos Lietuvoje stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės. Apie EEĮ atliekas užsimenama tik dalyje “Silpnybės”. Čia konstatuojama, kad “trūksta kai kurių atliekų (statybos ir griovimo darbų atliekų, stiklo, padangų, elektros ir elektroninės įrangos, tekstilės, netinkamų važinėti automobilių) perdirbimo pajėgumų[87].

2.2. EEĮ atliekų tvarkymo politikos principai ir prioritetai

Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatyme yra nurodyti bendri visų atliekų tvarkymo prioritetai. Jų turi laikytis „įmonės, kurių ūkinėje komercinėje veikloje susidaro atliekų ir kurios naudoja, šalina ar kitaip tvarko atliekas, turi imtis visų galimų ir ekonomiškai pateisinamų priemonių jų kiekiui bei kenksmingam poveikiui žmonių sveikatai ir aplinkai mažinti <...>:

1) naudoti prevencijos priemones atliekų susidarymui mažinti;

2) mažinti susidarančių bei į sąvartynus patenkančių atliekų kiekį ir jų kenksmingumą – kurti ir diegti mažaatliekes technologijas, taupyti gamtos išteklius, gaminti ir tiekti į rinką gaminius, kuriuos būtų galima ilgai ar kartotinai naudoti, o pasibaigus jų naudojimo laikui ir virtus atliekomis jas sunaudoti ir taip sumažinti atliekų kiekį bei pavojų žmonių sveikatai ir aplinkai;

3) pagaminti iš susidariusių atliekų gaminius arba antrines žaliavas, tinkančias gaminiams gaminti;

[86] Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. Vilnius: Lututė, 2003.

[87] ten pat

4) naudoti atliekas energijai gauti;

5) saugiai šalinti susidariusias atliekas į sąvartynus bei kitas specialiai tam skirtas vietas, kad jos nekeltų pavojaus žmonių sveikatai ir aplinkai“[88].

EEĮ atliekų srautui šie išvardinti prioritetai irgi galioja, o EEĮ atliekų tvarkymo sistemos dalyviai (gamintojai – importuotojai, vartotojai, perdirbėjai ir kt.) turi laikytis šių įstatymiškai reglamentuotų prioritetų, kad pasiektų aukštesnį aplinkosauginį EEĮA tvarkymo lygį.

VSATP yra nurodyti pagrindiniai keturi atliekų tvarkymo principai, tai:

- atliekų hierarchija;
- artimumo ir pakankamumo;
- visuotinumo principas;
- principas „teršėjas moka“.

Kiekvienas šių principų yra svarbus tvarkant ir atskirus atliekų srautus, tad šiame skyriuje bus pateikti platesni šių principų apibūdinimai, tvarkant EEĮ atliekas.

Atliekų tvarkymo hierarchija ir EEĮ atliekos

„Atliekų (tvarkymo principų) hierarchija klasifikuoja pasirenkamas atliekų tvarkymo strategijas taikant esminį atliekų minimizavimo kriterijų. <...> Šios hierarchijos pagrindinis tikslas yra išgauti maksimalią naudą iš produktų ir minimalų atliekų kiekį“[89].

Atliekų hierarchija nustato šiuos atliekų tvarkymo prioritetus:

- **prevencija;**
- **atliekų mažinimas;**
- **pakartotinis naudojimas;**
- **perdirbimas;**
- **kitoks naudojimas, pvz., naudojimas energijai gauti;**
- **šalinimas.**

[88] Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas// Valstybės žinios. 1998, Nr. 61-1726.

[89] Straipsnis “Atliekų hierarchija” http://lt.wikipedia.org/wiki/Atliek%C5%B3_tvarkymas#Atliek.C5.B3_hierarchija : prisijungimo laikas: 2007.07.24

Atliekų tvarkymo pastangos turi būti sutelkiamos didesnį prioritetą turinčiam atliekų hierarchijos principui įgyvendinti, o atliekų tvarkymo kaštai turi skatinti atliekų hierarchijos principų įgyvendinimą (atliekų šalinimas turi būti brangiausias atliekų tvarkymo būdas)[90].

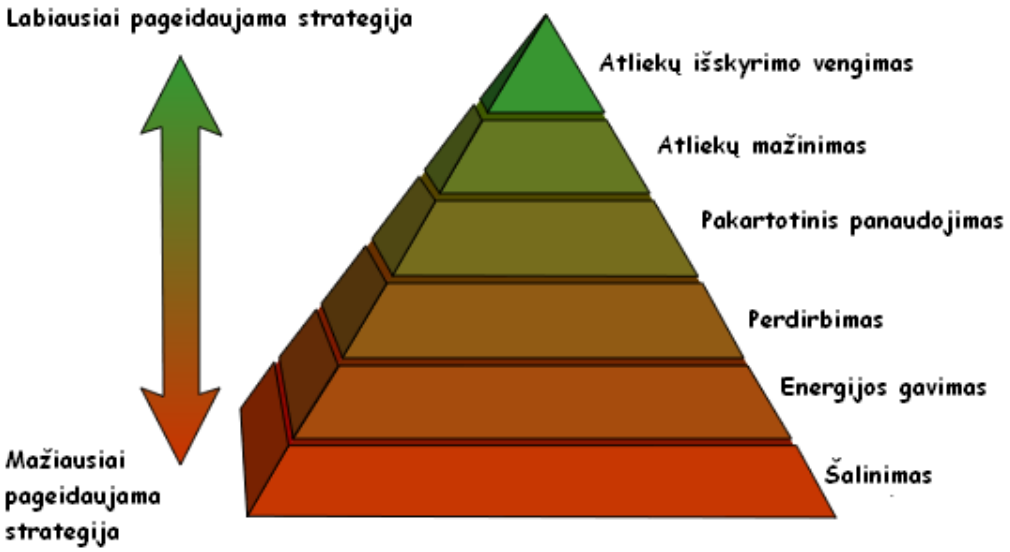

2 pav. Atliekų tvarkymo principų hierarchija[91]

EEĮ atliekų prevencija

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB "Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų" 3 straipsnyje „Sąvokos" yra nurodoma, jog „„prevencija" – priemonės, kuriomis siekiama sumažinti EEĮ atliekų bei jose esančių medžiagų ir komponentų kiekį bei jų daromą žalą aplinkai"[92].

Prevencija įgyvendinama šiais būdais:

- diegiant integruotą produktų politiką;
- įmonėms ir organizacijoms diegiant švaresnės gamybos, mažaatliekes technologijas, gamyboje naudojant kuo mažiau kenksmingų medžiagų, gaminant ilgo naudojimo ir lengvai perdirbamus gaminius, atliekant savanoriškus aplinkosaugos auditus, diegiant aplinkos apsaugos vadybos sistemas bei taikant būvio ciklo principą produktų gamyboje;
- rengiant ir įgyvendinant gamtos išteklių taupymo ir atliekų mažinimo planus, įgyvendinant taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimuose numatytas priemones;
- reglamentuojant ir kontroliuojant gaminių gamybą, importą, prekybą ir naudojimą;

[90] VSATP patvirtintas pakeitimo projektas
www.avinvesticija.lt/nekiln/File/valstybinis%20strateginis%20atlieku%20tvarkymo%20planas%20(projektas).doc.: prisijungimo laikas: 2007.11.02

[91] Paveikslas "Atliekų hierarchija" http://upload.wikimedia.org/wikipedia/lt/1/11/Atlieku_hierarch.png : prisijungimo laikas: 2007.07.21

[92] Europos Parlamento ir Tarybos 2002/96/EB Direktyva "Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų" http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=41586 : prisijungimo laikas: 2007.05.27

- informuojant visuomenę apie gaminių galimą pavojingumą bei jų poveikį aplinkai viso būvio ciklo metu[93] (taip pat apie EEĮA prevenciją skaityti 3.1.5.2 skyriuje).

EEĮ atliekų mažinimas

EEĮ atliekų mažinimas yra svarbi ir prioritetinė EEĮA tvarkymo sritis, nes tokiu būdu galima pasiekti aukštesnį šių atliekų tvarkymo aplinkosauginį lygį. EEĮ atliekų mažinimas yra galimas, naudojant tokias švaresnės gamybos technologijas: pakartotinių EEĮ komponentų ar EEĮ atliekų panaudojimą ir EEĮ atliekų perdirbimą.

Pakartotinis EEĮ komponentų ar EEĮ atliekų panaudojimas

Pakartotinio naudojimo tikslas – panaudoti kuo daugiau visų gaminių, jų komponentų ir sudedamųjų dalių tam pačiam tikslui, kuriam jie buvo sukurti. Pakartotiniam naudojimui skatinti turi būti taikomos užstato sistemos, ekologinio projektavimo bei kitos ekonominės ir administracinės priemonės[94].

Pakartotinis visos EEĮ (pagal pirminę paskirtį) ar jos komponentų arba dalių pakartotinis panaudojimas leidžia pratęsti produkto gyvavimo trukmę, o kartu sutaupyti žaliavas ir energiją naujų produktų gamybai. Galima apibrėžti du produkto gyvavimo amžius: techninį ir komercinį. Produkto gyvavimo techninis amžius daug ilgesnis už pirmojo produkto vartotojo komercinį vartojimo amžių. Šiandieniniame pasaulyje naujos technologijos diegiamos vidutiniškai kas 18 mėnesių, todėl vartotojams rinkoje nuolat pateikiama ekonominiu, ekologiniu ir techniniu požiūriu daug patrauklesnių produktų, kurie anksčiau ar vėliau pakeičia senus. Labai svarbu kurti ir išlaikyti naudotų produktų rinkas ir taikyti įvairius kombinuoto naudojimo scenarijus. Didelį vaidmenį ilginant produktų gyvavimo amžių vaidina taisyklos ir remonto įstaigos. Dėl techninių priežasčių netinkami naudoti produktai remontuojami, taisomi ir parengiami naudoti pakartotinai. Taisyklos ir remonto įmonės, taisydamos bei remontuodamos produktus, pakartotinai naudoja senos įrangos komponentus. Naudotų produktų rinka egzistuoja visame pasaulyje. Ji ypač paplitusi Rytų Europoje, Lotynų Amerikoje, trečiosiose šalyse. Lietuvoje bene labiausia paplitusi naudotos buitinės technikos, kompiuterių, televizorių rinka.

[93] VSATP patvirtintas pakeitimo projektas www.avinvesticija.lt/nekiln/File/valstybinis%20strateginis%20atlieku%20tvarkymo%20planas%20(projektas).doc.: prisijungimo laikas: 2007.11.02

[94] VSATP patvirtintas pakeitimo projektas www.avinvesticija.lt/nekiln/File/valstybinis%20strateginis%20atlieku%20tvarkymo%20planas%20(projektas).doc.: prisijungimo laikas: 2007.11.02

Produktai pakartotiniam naudojimui importuojami iš Vakarų Europos, daug Lietuvoje pagamintos įrangos taip pat pakartotinai naudojama[95].

EEĮ atliekų perdirbimas

Perdirbimo tikslas – naudojant atliekas tos pačios arba kitos paskirties produktų ar medžiagų gamybai, mažinti gamtinių ir kitų išteklių naudojimą.

Perdirbimas turi būti skatinamas:

- vykdant viešuosius pirkimus (žalieji pirkimai), nustačius prioritetą pirkti produktus ar medžiagas, pagamintas iš atliekų;
- diegiant atliekų rūšiavimą jų susidarymo vietose ir antrinių žaliavų atskiro surinkimo priemones;
- plečiant antrinių žaliavų perdirbimo pajėgumus ir produktų ar medžiagų, pagamintų iš antrinių žaliavų, rinkas;
- įdiegus gaminių ir medžiagų, gautų perdirbus atliekas, sertifikavimo sistemą;
- įvedant sąvartyno mokestį ir palaipsniui jį didinant;
- taikant gamintojo atsakomybės principą;
- įvedant mokesčius už aplinkos teršimą gaminių atliekomis;
- informuojant ir mokant visuomenę apie atliekų rūšiavimą ir jo svarbą, formuojant palankią nuomonę apie gaminių iš atliekų naudojimą[96].

Pagrindinis EEĮ atliekų perdirbimo tikslas – atskirti juoduosius ir spalvotuosius bei brangiuosius metalus ir kitas medžiagas. Šiuo metu pasaulyje taikoma labai įvairių EEĮ atliekų perdirbimo technologijų, kurios skiriasi priklausomai nuo perdirbamos EEĮ atliekų kategorijos. Šiuo metu siekiama kurti tokias EEĮ atliekų perdirbimo technologijas, kurios įgalintų perdirbti įvairius produktus nuo paprasčiausio galvaninio elemento ar mobiliojo telefono iki plataus profilio kompiuterinių sistemų.

Išskiriamos šios EEĮ atliekų perdirbimo technologijos:

- rankinis demontavimas;
- pusiau automatinis demontavimas;
- automatinis demontavimas;
- mechaninis smulkinimas;
- cheminis perdirbimas;

---

[95] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004

[96] VSATP patvirtintas pakeitimo projektas

www.avinvesticija.lt/nekiln/File/valstybinis%20strateginis%20atlieku%20tvarkymo%20planas%20(projektas).doc.: prisijungimo laikas: 2007.11.02

- terminis perdirbimas.

Naudojant bet kurį iš anksčiau išvardytų apdorojimo (perdirbimo) būdų, pirmiausia iš surinktų EEĮ atliekų turi būti pašalintos bent šios medžiagos, preparatai ir komponentai:

- polichlorintų bifenilų (PCB) turintys kondensatoriai;
- gyvsidabrio turintys komponentai, tokie kaip jungikliai arba lempos;
- baterijos;
- mobiliųjų telefonų ir kitų prietaisų spausdintinių schemų plokštelės, jei spausdintinių schemų plokštelių plotas didesnis kaip 10 kvadratinių centimetrų;
- spausdintuvų ar kopijavimo aparatų miltelių kasetės, skystos ir tirštos, taip patspalvinės dažų kasetės;
- plastmasės, kuriose yra bromintų liepsnos lėtiklių;
- asbesto atliekos ir asbesto turintys komponentai;
- elektroniniai vamzdžiai;
- chlorfluorangliavandeniliai (CFC), hidrochlorfiuorangliavandeniliai (HCFC) arba hidrofluorangliavandeniliai (HFC), angliavandeniliai (HC);
- dujošvytės lempos;
- skystųjų kristalų ekranai (kur reikia, kartu su jų gaubtais), kurių paviršius didesnis kaip 100 kvadratinių centimetrų, bei visi dujošvyčių lempų ekranai;
- išoriniai elektros kabeliai;
- refrakcinių keraminių pluoštų turintys komponentai;
- radioaktyviųjų medžiagų turintys komponentai;
- elektrolitiniai kondensatoriai, turintys pavojingų medžiagų (>25 mm aukščio, >25 mm skersmens arba atitinkamai panašaus tūrio).

Kai kurioms iš EEĮ atliekų išmontuotoms dalims taikomi šie tolimesnio tvarkymo reikalavimai prieš perduodant juos specializuotiems atliekų tvarkytojams:

- nuo elektroninių vamzdžių turi būti pašalinta fluorescencinė danga;
- įrangos, turinčios ozono sluoksnį ardančių dujų arba dujų, kurių klimato atšilimo skatinimo potencialas viršija 15, putose ir šaldymo kontūruose esančios dujos turi būti tinkamai ištraukiamos ir apdorojamos pagal 2000 m. birželio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento Nr. 2037/2000 dėl ozono sluoksnį ardančių medžiagų reikalavimus;
- iš dujošvyčių lempų pašalinamas gyvsidabris.

EEĮ produktuose yra šių medžiagų: apie 57% metalų, 22% plastikų ar jų mišinių, 9% stiklo. Tikrų elektronikos komponentų yra tik apie 3% jų svorio. Likusios medžiagos yra medis, popierius, dirbtinis pluoštas, kitos, kurios bendroje sistemoje sudaro apie 9%[97].

[97] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004

EEĮ atliekų kitoks naudojimas

Kitoks naudojimas apima atliekų naudojimo būdus, nurodytus Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatyme, išskyrus perdirbimą.

Kitoks naudojimas turi būti skatinamas taikant teisines ir ekonomines priemones siekiant, kad šilumos (elektros) gamyba iš atliekų taptų konkurencinga[98].

EEĮ atliekos – tai įvairių pavojingų ir nepavojingų medžiagų rinkinys, kurio deginimas turi labai neigiamą poveikį tiek aplinkai, tiek žmogaus sveikatai. Pvz., varis atlieka katalizatoriaus vaidmenį, formuojantis dioksinams ir furanams degimo proceso metu. Deginant EEĮ atliekas, šlako, pelenų, išleidžiamose dujose, filtro medžiagoje lieka daug įvairių metalų. Dažniausiai EEĮ atliekos deginamos cemento gamyklose kaip alternatyvus kuras[99]. Taigi, EEĮA perdirbimas ir antrinių medžiagų panaudojimas yra efektyvesnis būdas, naudojant EEĮ atliekas.

EEĮ atliekų šalinimas

Atliekas, kurių nepavyksta išvengti, jų dalių ar medžiagų pakartotinai panaudoti, o vėliau – perdirbti ar kitaip panaudoti, leidžiama šalinti tik atliekų šalinimo įrenginiuose, įrengtuose ir eksploatuojamuose pagal teisės aktų reikalavimus.

Saugus atliekų šalinimas užtikrinamas:

- įrengiant aplinkosauginius ir visuomenės sveikatos saugos reikalavimus atitinkančius atliekų šalinimo įrenginius (sąvartynus, atliekų deginimo įrenginius ir kt.);
- draudžiant atliekas šalinti sąvartynuose ir deginti įrenginiuose, neatitinkančiuose teisės aktuose nustatytų reikalavimų;
- uždarant visus aplinkosaugos ir visuomenės sveikatos saugos reikalavimų neatitinkančius sąvartynus;
- taikant efektyvų inžinerinių ir aplinkosaugos priemonių kompleksą įrengiant sąvartynus bei juos uždarant;
- diegiant efektyvias monitoringo priemones sąvartyno veiklos metu ir po sąvartyno uždarymo;
- apdorojant atliekas, kad jos atitiktų atliekų priėmimo į sąvartynus kriterijus ir ribines vertes[100].

---

[98] VSATP patvirtintas pakeitimo projektas www.avinvesticija.lt/nekiln/File/valstybinis%20strateginis%20atlieku%20tvarkymo%20planas%20(projektas).doc.: prisijungimo laikas: 2007.11.02

[99] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004

[100] VSATP patvirtintas pakeitimo projektas www.avinvesticija.lt/nekiln/File/valstybinis%20strateginis%20atlieku%20tvarkymo%20planas%20(projektas).doc.: prisijungimo laikas: 2007.11.02

EEĮ atliekų šalinimas į sąvartynus sudaro sąlygas įvairioms pavojingoms atliekoms patekti į dirvą paviršinius bei gruntinius vandenis. Ypač daug pavojų kelia iš tokių atliekų į aplinką galintys patekti gyvsidabris bei polichlorinti bifenilai (PCB), kurie buvo naudojami seno tipo kondensatoriuose[101], o remiantis įstatymais, neperdirbtas EEĮ atliekas yra draudžiama šalinti į sąvartynus.

Principas „teršėjas moka“

Efektyviai atliekų tvarkymo sistemai sukurti taikomas principas „teršėjas moka“, kuris reiškia, kad atliekų tvarkymo išlaidas turi apmokėti visi atliekų turėtojai (fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie gamina atliekas ar jas turi) ir (ar) medžiagų ir gaminių, dėl kurių naudojimo susidaro atliekos, gamintojai arba importuotojai, taip pat pakuočių naudotojai, gaminiais pripildytų gaminių gamintojai ir importuotojai.

Principas „teršėjas moka“ taikomas:

- kuriant komunalinių atliekų tvarkymo sistemą;
- gamybos ir kitoje ūkinėje veikloje susidarančių atliekų tvarkymo sistemą;
- organizuojant gamintojo ar importuotojo atsakomybės principu (toliau – Gamintojo atsakomybės principas) paremtą gaminių ir pakuočių atliekų, susidarančių komunalinių atliekų sraute, gamyboje ir vykdant kitą ūkinę veiklą, tvarkymą.

Gamintojo atsakomybės principas taikomas siekiant:

- ✓ vengti pavojingų medžiagų naudojimo gaminių ir pakuočių gamyboje;
- ✓ skatinti švaresnės gamybos diegimą;
- ✓ skatinti ilgalaikių, daugkartinio naudojimo ir lengvai perdirbamų gaminių kūrimą, uždarų ciklų kūrimą;
- ✓ taikyti ekologinį projektavimą;
- ✓ plėsti gaminių ir pakuočių atliekų perdirbimą bei antrinių žaliavų panaudojimą;
- ✓ mažinti atliekų kiekius, jų tvarkymo kaštus[102].

Lietuva, kaip ir kitos Europos Sąjungos šalys, įgyvendindama ES direktyvas, į įvairius šalies teisės aktus įtraukė nuostatą „teršėjas moka“. Ši nuostata reiškia, kad už keleto atliekų srautų, taip pat ir EEĮA, sutvarkymą atsako teršėjai – gamintojai ir importuotojai**,** kurie yra

[101] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004

[102] VSATP patvirtintas pakeitimo projektas

www.avinvesticija.lt/nekiln/File/valstybinis%20strateginis%20atlieku%20tvarkymo%20planas%20(projektas).doc.: prisijungimo laikas: 2007.11.02

įpareigojami kasmet sutvarkyti tam tikrą šių atliekų dalį. Ši dalis – tai tam tikras procentas, apskaičiuojamas laikant, kad 100 procentų yra visa tais metais į rinką išleidžiama jų produkcija. 2006 metais tai buvo 15, 2007 – 20 proc.[103]

Artimumo ir pakankamumo bei visuotinumo principai

Atliekų tvarkymo sistemos veiksmingumas tiesiogiai priklauso nuo artimumo ir pakankamumo principų taikymo. Vadovaujantis šiais principais, netinkančios perdirbti ar kitaip naudoti atliekos turi būti šalinamos artimiausiame tinkamai įrengtame atliekų šalinimo įrenginyje. Šalyje turi būti pakankamas atliekų šalinimo įrenginių tinklas. Šie principai taikomi tik šalinant atliekas, bet ne jas naudojant[104]. EEĮA atliekų atveju, šis principas naudojamas, kuomet perdirbant ir kitaip panaudojant EEĮA, susidaro tam tikros atliekos. Tuomet jos yra šalinamos artimiausiame tinkamai įrengtame šalinimo įrenginyje.

Visuotinumo principas – viešoji komunalinių atliekų tvarkymo paslauga turi būti pasiūloma ir teikiama visiems komunalinių atliekų turėtojams, išskyrus įstatymų numatytas išimtis[105].

EEĮA surinkimo ir tvarkymo paslauga yra prieinama visiems LR gyventojams. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų yra nurodoma, jog „vartotojai turi aktyviai prisidėti prie sėkmingo tokių atliekų surinkimo ir turėtų būti skatinami grąžinti EEĮ atliekas. Šiuo tikslu grąžinant EEĮ atliekas turėtų būti įdiegti patogūs įrenginiai, įskaitant surinkimo punktus viešose vietose, kad privatūs namų ūkiai galėtų grąžinti atliekas bent jau nemokamai“[106]

2.3. Lietuvos Respublikos EEĮ atliekų tvarkymo sistemos sudedamosios dalys

Daugelis Europos šalių, o tarp jų ir Lietuva, visai neseniai pradėjo diegti atskirą EEĮ atliekų surinkimą iš bendro komunalinių atliekų srauto, todėl kol kas pasiekimai tvarkant šias atliekas nėra labai dideli tačiau jau galima sakyti, kad teigiami, nes anksčiau dažniausiai EEĮ atliekos, be ardymo ir papildomo apdorojimo, buvo deginamos ar šalinamos į buitinių atliekų sąvartynus, o tokiu būdu į aplinką patekdavo pavojingų medžiagų, be to, buvo netenkama vertingų antrinių žaliavų ir energijos.

[103] Straipsnis „Buitinė technika ir elektronika“ http://www.emp.lt/lt/apie-atliekas/buitine-technika-ir-elektronika/ : prisijungimo laikas: 2007.12.01

[104] VSATP patvirtintas pakeitimo projektas

www.avinvesticija.lt/nekiln/File/valstybinis%20strateginis%20atlieku%20tvarkymo%20planas%20(projektas).doc.: prisijungimo laikas: 2007.11.02

[105] ten pat

[106] Europos Parlamento ir Tarybos 2002/96/EB Direktyva “Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų” http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=41586 : prisijungimo laikas: 2007.05.27

Pagrindinis atliekų tvarkymo organizatorius Lietuvoje – savivaldybė. Ši institucija rūpinasi atliekų tvarkymo sistemos įdiegimų savivaldybės teritorijoje <…>. Diegiama sistema turi užtikrinti saugų atliekų tvarkymą, nekelti pavojaus žmonių sveikatai, tenkinti visuomenės poreikius ir nepažeisti gamtą tausojančio darnaus ekonomikos plėtros principo[107].

Šiuo metu yra pereinama prie vientisos EEĮA tvarkymo sistemos, kurią sudaro atskiros EEĮ būvio ciklo dalys (žiūrėti 2 priedą):

I. EEĮ šaltiniai;
II. Platinimas;
III. Naudojimas;
IV. Surinkimas ir pirminis apdorojimas;
V. Taisymas, perdirbimas, naudojimas;
VI. Galutinis šalinimas.

Tačiau prieš atskirai apibūdinant kiekvieną EEĮA tvarkymo sistemos dalį, reikia aptarti EEĮ atliekų tvarkymo problematiškumą, kuris daugiausia ir nulėmė naujos EEĮA sistemos susidarymą.

EEĮ atliekų tvarkymo problematiškumas

EEĮ atliekų srautą efektyviai tvarkyti sudėtinga dėl šių atliekų savybių:

- neperiodiškas ir kintamas surenkamų atliekų kiekis;
- sudėtinga surinkimo logistika;
- keblus bei brangus produktų ardymo bei medžiagų identifikacijos procesas;
- sudėtingas pavojingų medžiagų tvarkymas;
- keblus ir brangus retų ir labai vertingų elementų išgavimo ir jų pakartotinio panaudojimo procesas;
- daugelio EEĮ atliekose esančių komponentų nėra tinkamų perdirbimo technologijų;
- nėra sisteminio požiūrio į šių atliekų srauto tvarkymą;
- retos iniciatyvos diegiant ekologinį projektavimą elektronikos pramonėje;
- Pavojingi elementai EEĮ atliekose

Beveik visų elektros ir elektroninės įrangos produktų sudėtyje esama pavojingų aplinkai elementų. Jie pateikti 4 lentelėje. Naujos medžiagos diegiamos į gamybą gerokai greičiau nei ištiriama jų grėsmė žmonių sveikatai ir aplinkai, taigi neįmanoma nustatyti, kokių medžiagų ar jų mišinių patenka į aplinką, kokie kiekiai ir kokį jie turi poveikį[108]

[107] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004.

[108] ten pat

4 lentelė. EEĮ gamyboje naudojami pavojingi elementai, jų pritaikymo sritys bei poveikis žmogaus sveikatai

Elementai	Pritaikymo sritys[109]	Poveikis žmogaus sveikatai[110]
Gyvsidabris (Hg)	Termostatuose, sensoriuose, rūgščių ir šarmų gamyboje, jungikliuose (matavimo įrangoje, lempose, mikroschemose).	Kenkia fermentų veiklai, pažeidžia CNS.
Švinas (Pb)	Kaip priedas (stabilizatorius) laidų izoliacinės dangos gamyboje, kitų rūšių plastmasių, lydmetalių gamyboje (mikroschemose ir kituose komponentuose), kaip priedas šviesos šaltinių bei kineskopų stikle.	Per didelis kiekis švino stabdo vaikų augimą ir intelektualinį vystymąsi.
Kadmis (Cd)	Seno tipo kineskopuose, kaip plastmasių priedas, mikroschemų gamyboje, plieno dangų gamyboje.	Sukelia galvos skausmus, svaigulį, susierzinimą, nemigą, blogą apetitą, pykinimą bei vėmimą, uoslės jautrumo sutrikimus, nosies kraujagyslių trūkinėjimus, sunkų kvėpavimą, kosulį bei skausmus krūtinės srityje.
Arsenas (As)	Mikroelektronikoje, įvairiuose lydiniuose, priedas plastmasių gamyboje.	Arsenas sukelia vėžį, pažeidžia genetiką.
Varis (Cu)	Didelių apimčių vidaus dalių gamyboje, laidų, kabelių gamyboje, kaip laidininkas, įvairiuose mišiniuose.	Gali slopinti fermentus, negrįžtamai pakeisti baltymų ir nukleino rūgščių makromolekulę, pakeisti metabolizmo ir sintezės greitį, skatinti mutacijas.
Aliuminis (Al)	Padengimo medžiaga buitinės technikos ir plataus vartojimo prekių srityje ir kt.	Per didelis aliuminio kiekis kenkia CNS, iššaukia Alzhaimerio ligos simptomus.
Cinkas (Zn)	Cinko tepalų gamyboje, galvanizacijos procesuose, žalvario lydiniuose, mikroschemose, kabelių izoliacinėje medžiagoje, kineskopų gamyboje.	Gali slopinti fermentus, negrįžtamai pakeisti baltymų ir nukleino rūgščių makromolekulę, pakeisti metabolizmo ir sintezės greitį, skatinti mutacijas.

[109] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004.

[110] Straipsnis „ Kodėl reikia perdirbinėti?“ http://www.epa.lt/index.php?user_sub_id=53&: prisijungimo laikas: 2007.09.28

Elementai	Pritaikymo sritys[111]	Poveikis žmogaus sveikatai[112]
Chromas (Cr)	Plastmasių padengimo medžiagoje, įv. metalų lydiniuose, mikroschemose.	Chromas sukelia dermatitą, kvėpavimo takų ligas.
Nikelis (Ni)	Įvairiuose lydiniuose, mikroschemose.	Didelė nikelio koncentracija sukelia grėsmę sirgti prostatos, plaučių vėžiu, padidėja rizika širdies ligoms.
Stibis (Sb)	Plastmasių prieduose – antipirenuose.	Stibis sukelia odos infekcijas, virškinimo, kraujotakos sutrikimus.

EEĮ gamyba, importas ir platinimas

Kalbant apie EEĮ gamintojų, importuotojų ir platintojų veiklą, tvarkant EEĮ atliekas, kaip svarbiausius dalykus reiktų paminėti jų atsakomybę ir pareigas, kurios yra reglamentuotos LR teisinėje bazėje.

Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatyme yra pateiktas gamintojo apibrėžimas. „Gamintojas – Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka įregistravęs savo veiklą asmuo, kuris Lietuvos Respublikos teritorijoje gamina alyvas, transporto priemones, elektros ir elektroninę įrangą, apmokestinamuosius gaminius ir (ar) gaminius pakuoja“[113].

„Europos Sąjungos direktyva **2006/96/EB** įpareigoja kiekvieną gamintoją ir importuotoją, išleidžiantį į rinką ir platinantį elektros ir elektroninę įrangą (EEĮ), prisiimti atsakomybę už šios įrangos atliekų apdorojimą ir perdirbimą.

Gamintojų ir importuotojų teisės:

1) individualiai tvarkyti savo gaminių ir (ar) pakuočių atliekas;

2) šias atliekas sutartiniais pagrindais pavesti tvarkyti tokias atliekas tvarkančioms įmonėms;

3) įsteigti organizacijas ir joms pavesti diegti savivaldybės organizuojamą komunalinių atliekų tvarkymo sistemą papildančias atliekų surinkimo sistemas, kad būtų įvykdytos atliekų tvarkymo užduotys;

4) steigti gamintojų ir importuotojų organizacijas ar tapti tokių organizacijų nariais.

Gamintojų ir importuotojų pareigos:

1) registruotis Atliekų tvarkymo įstatymo nustatyta tvarka;

2) įvykdyti nustatytas gaminių ir (ar) pakuotės atliekų tvarkymo užduotis;

[111] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004.

[112] Straipsnis „ Kodėl reikia perdirbinėti?“ http://www.epa.lt/index.php?user_sub_id=53&: prisijungimo laikas: 2007.09.28

[113] Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas// Valstybės žinios. 1998, Nr. 61-1726.

3) tvarkyti alyvų, transporto priemonių, elektros ir elektroninės įrangos, apmokestinamųjų gaminių ir šių bei kitų gaminių pakuočių apskaitą ir teikti ataskaitas Vyriausybės įgaliotai institucijai šios institucijos nustatyta tvarka;

4) elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai taip pat privalo elektros ir elektroninės įrangos platintojui pateikti registravimąsi patvirtinantį dokumentą;

5) transporto priemonių gamintojai ir (ar) importuotojai privalo sukurti eksploatuoti netinkamų transporto priemonių tvarkymo sistemą, užtikrinančią, kad eksploatuoti netinkamos transporto priemonės būtų surenkamos ir sutvarkomos“[114].

Elektros ir elektroninės įrangos platintojas – bet kuris asmuo, komerciniais tikslais tiekiantis elektros ar elektroninę įrangą vartotojui.

Platintojų atsakomybė:

1) elektros ir elektroninės įrangos platintojams draudžiama platinti elektros ir elektroninę įrangą, kurios gamintojas ir (ar) importuotojas nėra įsiregistravęs registre;

2) elektros ir elektroninės įrangos platintojai negali platinti EEĮ, išleistos gamintojo ar importuotojo, kurio gaminiai nėra paženklinti įstatymo nustatyta tvarka;

3) platintojams, kurie ne tik parduoda, bet ir importuoja EEĮ, papildomai taikomos gamintojų ir importuotojų teisės ir pareigos.

Platintojų pareigos:

1) platintojai, parduodami naują elektroninį prietaisą, privalo nemokamai priimti pirkėjo atiduodamą seną EEĮ prietaisą, jei pirkėjo atiduodama elektros ir elektroninės įrangos atlieka yra tos pačios paskirties kaip jo perkama prekė ir jei atiduodamos elektros ir elektroninės įrangos atliekų kiekis (skaičiuojant įrangos vienetais) atitinka įrangos kiekį;

2) gamintojo ir importuotojo pageidavimu platintojas turi vartotojui nurodyti elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo išlaidas;

3) platintojai gali nepriimti pirkėjo atiduodamų elektros ir elektroninės įrangos atliekų, jeigu šias atliekas sudaro elektros ir elektroninė įranga be pagrindinių dalių ar jose yra atliekų, nepriskiriamų EEĮ atliekoms ir jei šios atliekos kelia pavojų darbuotojų sveikatai bei saugumui;

4) iš vartotojų priimtas atliekas platintojai privalo perduoti elektros ir elektroninės įrangos atliekas tvarkančiai įmonei;

5) platintojai, priimantys iš vartotojų EEĮ atliekas, prekybos vietoje privalo informuoti vartotojus apie tai, kaip jie gali atiduoti šias atliekas platintojams;

6) šios taisyklės taip pat taikomos platintojams, kurie į Lietuvos rinką tiekdami elektros ir elektroninę įrangą, naudojasi nuotolinio ryšio priemonėmis. Šiuo atveju vartotojams turi būti sudarytos sąlygos atiduoti elektros ir elektroninės įrangos atliekas prekės atsiėmimo vietoje[115].

[114] Straipsnis „Gamintojų ir importuotojų teisės ir pareigos“ http://www.epa.lt/index.php?user_sub_id=59& : prisijungimo laikas: 2007.12.11

Elektros ir elektroninės įrangos atliekų naudojimas

EEĮ prietaisą pagaminus, importavus ir platinimo vietoje kažkam nusipirkus, jis atsiduria pas vartotoją, kuris ir naudoja elektros ir elektroninės įrangos prietaisą. Tačiau kaip ir kiekvienas gaminys, EEĮ taip pat turi savo gyvavimo trukmę iki tuomet, kai EEĮ tampa elektros arba elektroninė įranga, kurios atliekų turėtojas atsikrato, nori atsikratyti ar privalo atsikratyti, įskaitant visus komponentus, smulkias sudedamąsias dalis ir komplektavimo gaminius, kurie sudaro produkto dalį jį išardant, tai yra vadinama elektros ir elektroninės įrangos atliekomis.

EEĮ susidarymo šaltiniai dažniausiai klasifikuojami pagal šių atliekų susidarymo vietą:

- privatūs namų ūkiai;
- įstaigos, organizacijos, biurai;
- viešbučiai, restoranai, parduotuvės;
- pramonės įmonės (nevertinant EEĮ gamybinių atliekų)[116].

Patį procesą – EEĮ atliekų susidarymą šiuose išvardintose vietose nulemia nemažai priežasčių. Elektros ir elektroninės įrangos atliekos dažniausiai susidaro dėl:

- „techninių priežasčių. EEĮ produkto neįmanoma suremontuoti, arba jo remontas yra netikslingas; produktas neatitinka naujų reikalavimų; produktas yra kito, didesnio, nebetinkamo naudoti pagal pirminę paskirtį, gaminio komponentas;
- ekonominių priežasčių. Rinkoje yra ekonomiškesnių produktų kainos, energijos atžvilgiu;
- ekologinių priežasčių. Rinkoje esantys nauji produktai daug palankesni aplinkai (juose naudojama mažiau pavojingų medžiagų);
- estetinių priežasčių. Nauji produktai rinkoje vartotojo požiūriu yra gražesnio dizaino, madingesni;
- funkcinių priežasčių. Nauji produktai atlieka daugiau funkcijų ar galingesni (pvz., didesnis duomenų perdavimo greitis kompiuteriuose);
- psichologinių priežasčių. Naujas produktas turi didesnę emocinę vertę (palikimas, dovana) arba senas turi neigiamą emocinę vertę (po skyrybų)“[117].

EEĮ prietaisų vidutinė naudojimo trukmė ypač įvairi. Europos šalyse atliktų studijų rezultatai rodo, kad ji yra nuo 7 iki 30 metų, priklausomai nuo produkto rūšies bei priežasčių, kodėl

---

[115] Straipsnis „Platintojų atsakomybė ir pareigos“ http://www.epa.lt/index.php?user_sub_id=62& : prisijungimo laikas: 2007.12.11

[116] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004.

[117] ten pat

produktas tampa atlieka (ekonominių, ekologinių, estetinių, funkcinių ar psichologinių ir kt.). Šioje studijoje daroma prielaida, kad Lietuvoje buityje naudojamų prietaisų vidutinė naudojimo trukmė yra apie 12 – 20 metų, įvertinant, kad pasibaigus produkto techniniam amžiui, jie naudojami toliau (perduodami kitiems namų ūkiams, išvežami į sodus ir t.t.) arba šiaip laikomi, be to, paplitęs naudotų produktų importas. Tikslių duomenų apie buitinių prietaisų vidutinę naudojimo trukmę Lietuvoje nėra <…> Apskaičiuota, kad Lietuvoje susidaro 17 000 – 27 000 tonų EEĮ atliekų per metus, arba 4,9 – 7,7 kg EEĮ atliekų vienam gyventojui (vidutiniškai 6,3 kg/gyventojui)[118].

Elektros ir elektroninės įrangos atliekų surinkimas

Vienas sudėtingiausių uždavinių, kuriuos tenka išspręsti tvarkant EEĮ atliekas – surinkti susidarančias <…> atliekas[119]. Nes susidarančios EEĮ atliekos galį būti:

- „ilgą laiką saugomos namų ūkiuose ar įstaigose;
- šalinamos į sąvartynus kartu su mišriomis komunalinėmis atliekomis;
- nelegaliai šalinamos gamtoje“[120];
- EEĮA parduodamos nelicencijuotiems šių atliekų tvarkytojams (pvz. metalo laužo supirktuvėms).

Siekiant išvengti tokių EEĮ atliekų „tvarkymo“ būdų, būtina sukurti tinkamą jų surinkimo sistemą kuri skatintų žmones tvarkyti tokias atliekas taip, kaip nustato teisiniai reikalavimai ir nedarant neigiamo poveikio nei žmonių sveikatai, nei aplinkai.

Šiuo metu LR saugiai atsikratyti EEĮ atliekomis galima penkias būdais:

- ✓ Pristatyti senus elektroninius rakandus į savivaldybių didžiųjų ir pavojingų atliekų aikšteles;
- ✓ Atnešti neveikiantį elektrinį prietaisą į konteinerį prie didžiųjų buitinės technikos prekybos centrų;
- ✓ Perkant elektros prietaisus, senus galima atiduoti prekybos vietoje arba naują daiktą atvežusiems parduotuvės darbuotojams (principas „vienas už vieną“);
- ✓ EEĮA atiduoti periodiškai į namų teritorijas atvykstantiems komunalininkams;
- ✓ EEĮA atiduoti šias atliekas perdirbančioms įmonėms, kurios paskambinus atitinkamu telefonu, atvyksta į namus ir pasiima elektros ir elektros įrangos atliekas.

Šiuo metu Lietuvoje veikia 20 DAA<…>. Visos EEĮ atliekų surinkimo sistemos sukūrimas pareikalaus 14 mln. Lt investicijų (60% – ISPA, 21% – biudžeto lėšos, 19% – paskolų

[118] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004.

[119] ten pat

[120] ten pat

su valstybės garantija lėšos). Numatoma, kad surinkimo kaštai sieks 200–400 eurų/t EEĮ atliekų, įskaitant visuomenės švietimo kaštus. Tik taikant įvairias EEĮ atliekų surinkimo schemas Lietuvoje būtų užtikrintas aukštas surinkimo lygis[121].

EEĮ atliekų apdorojimas, naudojimas, perdirbimas ir šalinimas

Surinktos atliekos yra transportuojamos į atliekų perdirbėjų aikšteles. „Remiantis Atliekas tvarkančių įmonių registro duomenimis, šiuo metu Lietuvoje EEĮ atliekų ar atskirųjų komponentų tvarkymu (surinkimu ir perdirbimu, eksportu) užsiima apie 20 įmonių: EEĮ atliekų surinkimo ir demontavimo įmonės, metalo laužo surinkimo ir mechaninio smulkinimo įmonės, mikroschemų perdirbimo, liuminescencinių lempų perdirbimo bei chlorfluorangliavandenilių panaudojimo, EEĮ atliekų eksporto įmonės“[122]. „Didžiausia elektroninės įrangos atliekų perdirbėja Lietuvoje yra UAB „EMP recycling“. Šioje įmonėje nebetinkama elektroninė įranga sumalama ir išrūšiuojama į atskiras frakcijas pagal medžiagas<…>. Eksportuojamos tik liuminescencinės lempos – jos tvarkyti išvežamos į Latviją bei Ukrainą“[123].

Elektronikos atliekų perdirbimas – tai produktų, priklausančių elektronikos kategorijai ir aprėpiančių viską nuo paprasčiausių galvaninių elementų iki įvairiausių kompiuterinių sistemų, limituotas perdirbimas. Šios kategorijos atliekos apytiksliai turi 57% metalų, 22% plastiko, 9% stiklo (pagal svorį). Tikri elektriniai ir elektroniniai komponentai tesudaro tik 3% produkto svorio. Likusios medžiagos yra medis, popierius, dirbtinis pluoštas ir kt. Jos sudaro 9% bendro svorio. Perdirbimo rezultatas – juodųjų metalų išskyrimas, atskirų elektronikos elementų išsaugojimas ir grąžinimas į gamybą, cheminis ar terminis tauriųjų metalų atkūrimas.

Elektronikos detalės gali būti perdirbamos tiek ardant rankiniu būdu, tiek ir taikant mechaninius, cheminius ir kitus metodus. Šių technologijų tikslas – racionaliai suderinti ekonominį ir aplinkosaugos aspektus.

Rankinis išmontavimas

Panaudoti elektronikos produktai rankiniu būdu išmontuojami dalimis, kad iš jų būtų pašalinti riziką keliantys elementai, po to suskirstomi į pagrindinius komponentus. Tai racionalus būdas perdirbti elektronikos atliekas ir gauti nekenksmingus produktus. Kai elementų dalys tiksliai surūšiuotos, jos gali būti lengvai iš naujo naudojamos. Svarbiausias atskyrimo tikslas – ne tik pašalinti kenksmingus elementus, bet ir išvalyti perdirbti tinkamus elementus. Pirminio

[121] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004.

[122] ten pat

[123] Straipsnis „EEĮ atliekų tvarkymo sistemos kūrimas - svarbiausias Infobalt EPA uždavinys!“ http://www.epa.lt/index.php?user_sub_id=4& : prisijungimo laikas: 2007.12.01

išmontavimo metu atskiriami trijų rūšių komponentai: elektronikos elementai, elektroniniai vamzdeliai ir kitos prekės (riboto naudojimo, plataus vartojimo elektronika). Po pirminio išmontavimo kiekvienos rūšies komponentai toliau ardomi taikant specifinius metodus.

Apskritai, elektronikos produktai surūšiuojami į tokias dalis: kondensatoriai, juodieji metalai, spalvotieji metalai, plastmasės, medis, guma, elektroniniai vamzdeliai, kabeliai bei laidai, baterijos, metalo ir plastiko mišiniai, spausdintinės plokštės[124].

Mechaniniai metodai

Mechaninį EEĮA perdirbimo metodą sudaro keletas atliekų dydžio mažinimo etapų, kurių metu kiekvienas iš sudėtinių komponentų pamažu smulkinamas.

EEĮA mechaninis smulkinimo procesas susideda iš kelių etapų:

- pavojingos medžiagos (pvz., freonai ir polichlorinti bifenilai) atskiriamos ir saugiai sutvarkomos;
- įranga įdedama į smulkintuvą (paprastai tai užima 30 sek.);
- magnetu iš metalo srauto atskiriami geležies savo sudėtyje turintys metalai nuo spalvotų metalų (vario, žalvario ir aliuminio);
- likusios žaliavos – daugiausiai plastikai, guma, stiklas ir mediena – paprastai šalinami į sąvartyną.

Smulkinimas labiausiais tinka metalams išgauti, tačiau, vis daugiau EEĮ sudėtyje naudojant plastikų ir kitų medžiagų, gaminiai pirmiausia turi būti išardomi. Perdirbimas gaminį išardant skatinamas ir dėl to, kad EEĮ atliekų, kurių sudėtyje yra mažai metalų, smulkinimo procesas ekonominiu požiūriu nėra perspektyvus[125].

Cheminiai metodai

Cheminiai metodai perdirbant elektroniką geriausiai tinka metalų komponentams išskirti. Tam tikra prasme tauriųjų metalų išskyrimas ir yra svarbiausias tikslas. Pavyzdžiui, yra sukurtos technologijos metalams atskirti iš spausdintinių plokščių, laidininkų. Kadangi skiriasi atraminių plokščių medžiagos (pvz., plastikas, metalas, keramika ir 1.1.), taikomos įvairios procedūros.

Kiekvieno cheminio poveikio sėkmė priklauso nuo fizinės ir cheminės komponento sudėties, tirpalo koncentracijos, proceso temperatūros ir šarmų neutralizavimo laiko. Tauriesiems metalams išskirti naudojamos rūgštys (pvz., sieros ar azoto), bazės (pvz., natrio, amoniakas) ar druskos (natrio ar kalio cianidas). Pavyzdžiui, taurieji metalai gali būti surenkami nuo spausdintinių plokščių azoto rūgšties vonioje:

[124] Spruogis A., Jaskelevičius B. Atliekos ir jų tvarkymas. Vilnius: Technika, 2000.

[125] Staniškis J.K., Varžinskas V, Uselytė R. Gaminių ekologinis projektavimas. Kaunas: Technologija, 2005.

Metalinės dalys turi būti visiškai pašalintos nuo plokščių ir taurieji metalai gali būti toliau tirpdomi. Be to, gali būti naudojamas vadinamasis elektrolitinis išskyrimo procesas ar cheminis nusodinimas elektrolizės būdu. Elektrolizės procedūrai naudojamas netirpstantis anodas. Elektrolizės metu naudojamas tirpstantis anodas, kai reguliariai atliekamas spalvotųjų metalų išskyrimas (pvz., vario, švino, sidabro ir t. t.) iš rūdos ar koncentruoto produkto. 12.3 pav. iliustruoja pagrindinį metalų išskyrimo elektrolizės būdu procesą.

Tauriesiems metalams išskirti gali būti naudojamas ir elektrocheminis procesas. Yra anodinio tirpinimo procesas specialiai padengtiems metalams, kai šarminis jodo tirpalas naudojamas kaip elektrolitas. Tauriuosius metalus, tokius kaip: auksą, sidabrą, paladį, anodas ištirpdo ir katodas atskiria. Medžiagos – nešikliai lieka neužterštos ir lengvai panaudojamos dar kartą[126].

2.4. Ekologiškų EEĮ gaminių projektavimas

Elektros ir elektroninė įranga (EEĮ) apima didelį prekių asortimentą – nuo lempų iki šaldytuvų <…>. EEĮ aplinkai sukeliamos problemos susijusios su gamyboje reikalingų žaliavų bei atliekų, susidarančių pasibaigus šios įrangos eksploatavimo laikui, tvarkymu. Dalis EEĮ cheminių medžiagų yra uždraustos, pvz., freonai (CFC) šaldytuvuose ir polichlorinti bifenilai (PCB) transformatoriuose. Kitos medžiagos kruopščiai tiriamos, pvz., halogeninti liepsnos lėtikliai, švinas ir polivinilchloridas (PVC). EEĮ gamintojai <…> raginami prisiimti atsakomybę už savo gaminių, tapusių atliekomis, tvarkymą, remiantis gamintojo atsakomybės principu. EEĮ atliekų mažinimas remiasi įrangos ilgaamžiškumo ir išardymo bei perdirbimo projektavimo strategijomis.

Nors EEĮ turi neigiamą poveikį aplinkai, tačiau ji, kaip ir visi gaminiai, naudingi visuomenei, siekiant subalansuotos plėtros. Įgyvendinant dematerializacijos koncepciją (t.y., siekiant pakeisti gaminius paslaugomis), dažnai reikalingos pažangios informacinės – komunikacinės technologijos. Pvz., skaitmeninei fotografijai sunaudojama mažiau cheminių medžiagų ir susidaro mažiau atliekų nei tai atliekant tradiciniais būdais.

Šiame skyriuje aptariamos dvi EEĮ projektavimo strategijos:

- mažesnį poveikį aplinkai sukeliančių žaliavų pasirinkimas;

atliekų mažinimo projektavimas[127].

[126] Spruogis A., Jaskelevičius B. Atliekos ir jų tvarkymas. Vilnius: Technika, 2000.

[127] Staniškis J.K., Varžinskas V, Uselytė R. Gaminių ekologinis projektavimas. Kaunas: Technologija, 2005.

Mažesnį poveikį aplinkai sukeliančių žaliavų pasirinkimas

EEĮ naudojamų žaliavų poveikį aplinkai reikėtų įvertinti skirtingose gaminio būvio ciklo stadijose, pradedant gamyba, naudojimu ir baigiant galutiniu šalinimu į sąvartyną. Kiekvienoje šių stadijų kyla su gaminiu susijusių rizikų <…>. EEĮ keliami cheminių medžiagų naudojimo apribojimai teisės aktuose bei aplinkosauginio ženklinimo kriterijuose. Naudingą ribojamų cheminių medžiagų informacinį šaltinį EEĮ sudarė Europos informacijos ir komunikacijos sistemų standartizavimo asociacija (European Association for Slcmdardising Information and Communication Systems – ECMA). ECMA sukurta darbo grupė parengė techninę ataskaitą, kurioje suformuluoti informacinių komunikacinių technologijų bei buitinės elektroninės įrangos aplinkos apsaugos reikalavimai. Ataskaitoje rekomenduojama į duomenų ir gaminių specifikacijos lapus įtraukti informaciją apie gaminių aplinkos apsaugos ir atliekų tvarkymo charakteristikas bei pateikiama gaminių deklaracijų pavyzdžių. Remiantis ECMA rekomendacijomis deklaracijose turėtų būti pateikta informacija, pavyzdžiui, apie šias medžiagas, jeigu jų koncentracijos viršija tam tikrus nustatytus limitus: asbestą, kadmį (plastikų žaliavose, pakuotėje ir rašalinėse bei lazerinėse kasetėse), freonų ir (ar) hidrofreonų, chloroparafiną, kurio grandinėje yra 10 – 13 anglies atomų, o sudėtyje yra daugiau nei 50 proc. chloro (mechaninėse plastikų dalyse daugiau nei 25 g), šviną (mechaninėse plastikų dalyse daugiau nei 25 g), gyvsidabrį, PCB arba polichlorintus trifenilus (PCT), polibromintus bifenilus, jų oksidus ir eterius (plastikinėse dalyse daugiau nei 25g). Jeigu sąraše pateiktos medžiagos naudojamos ir viršija natūralų lygį, tai turėtų būti skelbiama viešai. Projektuojant EEĮ, būtina įvertinti ir apribojimus, įvardytus teisės aktuose, reglamentuojančiuose baterijas ir akumuliatorius[128].

Atliekų mažinimo projektavimas

Dėl EEĮ gausėjimo rinkoje kaskart daugiau šios įrangos atliekų patenka į atliekų srautus. EEĮ atliekos – sudaro metalinės, plastikinės, stiklo, kompozitų ir kitos medžiagos. Šių atliekų tvarkymas vis griežčiau reglamentuojamas visame pasaulyje. Kai kuriuos gaminius galima atnaujinti ir pakartotinai panaudoti, o kai kurias medžiagas (plieną ar kai kuriuos plastikus) – perdirbti.

Taigi galima taikyti šias EEĮ atliekų mažinimo strategijas:

- Dematerializacijos projektavimas;
- Ilgaamžiškumo didinimo projektavimas;
- Galimybės tobulinti projektavimas;

[128] Staniškis J.K., Varžinskas V, Uselytė R. Gaminių ekologinis projektavimas. Kaunas: Technologija, 2005.

- Pakartotinės gamybos projektavimas;
- Perdirbimo projektavimas.

Dematerializacįjos projektavimas

Kaip ir bet kuriam gaminiui, EEĮ projektavimo metu būtina įvertinti galimybes mažinti jos svorį, nes tokiu būdu sumažinamos gamybos išlaidos, taupomi ištekliai ir energija, o pasibaigus gaminio naudojimo laikui, reikia perdirbti ar pašalinti į sąvartyną mažiau medžiagų. Sistemų mažinimas tampa ilgalaikė elektronikos rinkos tendencija, akivaizdžiai stebima kompiuterių pramonėje, kur gaminio dydis kas 5 – 7 metai sumažėja perpus.

Ilgaamžiškumo didinimo projektavimas

Projektuojant ilgesnio naudojimo gaminius, mažinami ištekliai ir atliekos. Platesnė ilgaamžiškumo koncepcija – išlaikyti gaminio funkcines, efektyvumo ir kitas savybes ilgiau nei to tikisi daugelis vartotojų. Tačiau kai kuriais atvejais ilgaamžiškumas gali neigiamai paveikti aplinką – atimti galimybę įsisavinti aplinkai palankias technologines naujoves, pvz., leidžiančias padidinti energijos efektyvumą.

Rengiant gaminio ilgaamžiškumo strategijas, būtina suvokti, kodėl gaminiai išmetami. Galima išskirti dvi pagrindines gaminių išmetimo priežastis:

- defektai arba nusidėvėjimas;
- moralinis gaminio nusidėvėjimas.

Pagrindinė įrangos pakeitimo priežastis – tai defektų atsiradimas arba nusidėvėjimas. Defektų atsiradimas priklauso nuo gaminio amžiaus, pirkimo kainos ir namų ūkio, naudojančio gaminį dydžio. Sąlyginių gaminio serviso kaštų, palyginti su naujų gaminių pirkimo kaina, augimo tendencija taip pat prisideda prie gaminio pakeitimo skatinimo. Be gaminio gedimo, yra ir gaminio moralinio nusidėvėjimo galimybė, kurią sąlygoja techniniai ar mados pokyčiai.

Daugelis gaminių suprojektuoti taip, kad, sugedus vienam komponentui, reikia išmesti visą gaminį. Gaminio ilgaamžiškumą padidina aukštos kokybės žaliavos bei didesnės pataisymo galimybės (pvz., modulinės konstrukcijos ar atskiros sujungimo technologijos). Ilgaamžiškumą galima padidinti ir naudojant daugiau atsarginių dalių.

Ilgaamžiškumo projektavimas apima ir vartotojo požiūrio keitimą. Besikeičianti mada, viliojantys skelbimai ir prieinamos kainos gali paskatinti vartotojus keisti dar tinkamus naudojimui gaminius pirma laiko. Taigi kai kurios įmonės <…> stengiasi tuo domėtis – ieško sprendimų, kaip sumažinti vartotojų troškimą pirkti naujus gaminius bei skatinti įsigyti gaminius kuo ilgesniam laikui.

Galimybės tobulinti projektavimas

Galimybės tobulinti projektavimas priimtinas trumpo naudojimo EEĮ, kuri greitai keičiasi, arba gaminiams, sudarytiems iš atskirų dalių. Modulinio projektavimo, ypač ilgalaikių

gaminių, sunkumai susiję su poreikiu numatyti galimus gaminio pokyčius ateityje. Modulinės projektavimo sistemos gali sudaryti pagrindą atsirasti vėlesnės kartos gaminiams. Ypač svarbu projektuoti galimus tobulinti gaminius, kurių technologiniai pokyčiai vyksta labai sparčiai, pvz., kompiuterius. Kompiuterių pramonės raida rodo modulinių sistemų naudojimo potencialą ir buitiniams prietaisams.

Pakartotinės gamybos projektavimas

Pakartotinė gamyba – tai naudotų gaminių ar jų komponentų restauravimas iki tokio lygio, kad jie įgautų naujų gaminių charakteristikas. Tai pailgina gaminio naudojimo laiką bei sąlygoja komponentų ar žaliavų pakartotinį naudojimą. Pakartotinė gamyba plačiai taikoma tokiems komerciniams gaminiams kaip kopijavimo aparatai, rečiau — buitinei EEĮ, ir tai sąlygoja šios priežastys:

- decentralizuotos ir nenuspėjamos naudotų gaminių tiekimo rinkos;
- kai kurių gaminių technologijos spartūs pokyčiai;
- didelės transportavimo išlaidos;
- vartotojo išankstinis nusistatymas prieš restauruotus gaminius.

Pakartotinė buitinių prietaisų gamyba taikoma tik elektros įrankiams, dulkių siurbliams, sodo įrangai, t.y. gaminiams, kurių dizainas mažai keičiasi.

Gaminių pakartotinė gamyba paprastai susideda iš šių etapų:

- išardymas ir valymas;
- komponentų dalių atnaujinimas, pavyzdžiui: paviršiaus valymas ir ruošimas;
- susidėvėjusių dalių atkūrimas, suvirinant metalą ir apdorojimas, atkuriant reikiamas dimensijas;
- praradusių formas skylių praplatinimas gręžimo būdu, siekiant įdėti reikiamo skersmens intarpą;
- atraminių ašių ištiesinimas;
- elektros laidų sistemos išvalymas ir izoliavimas;
- pakartotinis surinkimas ir testavimas.

Lazeriniai spausdintuvai ir kopijavimo aparatai turi daug komponentų, kuriuos galima pakartotinai panaudoti gamyboje. Dėl šių gaminių pakartotinės gamybos Xerox kasmet sutaupo daugiau kaip 200 mln. JAV dolerių, panaudodama milijoną komponentų keičiamoms dalims naujoje įrangoje <…>.

Perdirbimo projektavimas

Perdirbimas – tai procesas, kurio metu iš naudotų gaminių išgaunamos antrinių žaliavų, kurios gali būti naudojamos naujų gaminių gamybai. Tokių antrinių žaliavų

kaip metalai perdirbimas paplitęs jau nuo seno, tačiau, vis plačiau EEĮ sudėtyje naudojant plastikus, didėja poreikis perdirbti ir šias žaliavas.

EEĮ paprastai perdirbama atliekamas vienu iš šių dviejų metodų:

- smulkinama malūne norint išgauti plieną;
- išardomas ir perdirbamas norint išgauti metalus ir kitas žaliavas[129].

Norint, kad EEĮ perdirbimas būtų lengvesnis, reikia gamyboje:

- ✓ daugiau naudoti metalų;
- ✓ vengti medžiagų kombinacijų, kurios gali sumažinti kitų vertę (pvz., plieno užterštumas variu gali sumažinti plieno vertę);
- ✓ vengti pavojingų medžiagų (kadmio, asbesto ir gyvsidabrio), kurios nebus priimamos smulkinti.

Šiuo metu savo gaminius perdirbantys EEĮ gamintojai <…> nustatė, kad tokių kompleksinių gaminių kaip televizoriai išardymo procesas ekonomiškai nenaudingas, todėl labai svarbus žingsnis siekiant sumažinti šias išlaidas būtų efektyvių perdirbimo technologijų kūrimas ir esamų gaminių dizaino pakartotinė analizė[130].

[129] Staniškis J. K., Varžinskas V, Uselytė R. Gaminių ekologinis projektavimas. Kaunas: Technologija, 2005.

[130] Staniškis J. K., Varžinskas V, Uselytė R. Gaminių ekologinis projektavimas. Kaunas: Technologija, 2005.

3. ELEKTROS IR ELEKTRONINĖS ĮRANGOS ATLIEKŲ TVARKYMO BŪKLĖS LIETUVOJE ANALIZĖ

3.1. EEĮ atliekų tvarkymo sistemos dalyvių pozicijų atskirais EEĮ tvarkymo klausimais tyrimas

Siekiant atlikti elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo būklės LR analizę, buvo pasirinktas empirinis kokybinis metodas – EEĮ tvarkymo sistemos dalyvių – ekspertų vertinimo metodas.

EEĮ atliekos yra komunalinių atliekų srauto dalis, tačiau visa jų tvarkymo sistema žymiai skiriasi nuo kitų komunalinių atliekų. Kelių metų bėgyje, kuomet EEĮ atliekos buvo pradėtos tvarkyti kaip to reikalauja ES direktyva 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų[131], Lietuvoje susiformavo skirtingos EEĮ atliekų tvarkymo sistemos dalyvių pozicijos dėl šių atliekų tvarkymo. Taigi, šio tyrimo tikslas yra:

Atskleisti kai kurių EEĮ atliekų tvarkymo sistemos dalyvių pozicijas bei esminius požiūrių skirtumus atskirais šių atliekų tvarkymo klausimais.

Norint įvykdyti tyrimo tikslą, buvo iškelti šie uždaviniai:

- Atskleisti pagrindines padidėjusio surinkto EEĮ atliekų kiekio priežastis, remiantis EEĮ sistemos dalyvių požiūriais;
- Išanalizuoti skirtingus požiūrius į Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB "Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų" įgyvendinimo teisingumo;
- Išskirti EEĮ atliekų tvarkymo sistemos problemas, žvelgiant iš skirtingų šios sistemos dalyvių pozicijų;
- Pateikti EEĮ sistemos dalyvių pozicijas klausimu "kiek procentų EEĮ atliekų, atsižvelgiant į elektros ir elektroninės įrangos kiekį, išleistą į Lietuvos Respublikos rinką tais pačiais metais Lietuva pajėgi surinkti ir perdirbti ar kitaip naudoti dabar ir per ateinančius metus?";
- Atlikti prognozinį spėjimą: ar Lietuva surinks 4 kg EEĮ atliekų gyventojui iš privačių namų ūkių per metus iki 2008 m. gruodžio 31d.?
- Išsiaiškinti kas yra atsakingas už EEĮ atliekų prevenciją, atskleidžiant EEĮ sistemos dalyvių požiūrius;
- Atskleisti EEĮ sistemos dalyvių požiūrį į teiginį „EEĮ atliekos tapo brangia preke";

[131] Europos Parlamento ir Tarybos 2002/96/EB Direktyva "Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų" http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=41586 : prisijungimo laikas: 2007.05.27

- Išanalizuoti situaciją "Ką daryti, jei EEĮ atlieka stovi šalia buitinių atliekų konteinerio?";
- Išsiaiškinti visuomenės ir jos informavimo vaidmenį EEĮ atliekų tvarkymo sistemoje, remiantis atskirų EEĮ atliekų sistemos dalyvių pozicijomis;
- Pateikti EEĮ atliekų sistemos viziją ateityje, remiantis atskirų EEĮ atliekų sistemos dalyvių pozicijomis.

3.1.1. Ekspertų apklausos metodologiniai aspektai

Tyrimo imtis ir instrumentas

Iš visų komunalinių atliekų EEĮ atliekos užima atskirą specifinę jų srauto dalį, be to nors EEĮ atliekos pradėjo susidaryti jau tuomet, kai atsirado pirmoji elektronikos įranga, atskirai rinkti ir perdirbti jos pradėtos neseniai, todėl žmonių dirbančių šioje srityje ir gerai išmanančių EEĮ atliekų tvarkymo sistemą yra nedaug. Taigi, ekspertų vertinimui atlikti, buvo parinkti kompetentingi, skirtingas pozicijas EEĮ atliekų tvarkyme užimantys, specialistai – EEĮ sistemos dalyviai: Aplinkos ministerijos atstovė V. Karosienė (užterštų teritorijų ir atliekų skyriaus vyr. specialistė), vienos iš pagrindinių elektros ir elektroninės įrangos perdirbimo įmonės „EMP recycling" direktorius A. Kybartas ir EEĮ gamintojų ir importuotojų asociacijos „Infobalt EPA" prezidentas E. Kriukonis.

Pasirinktas tyrimo instrumentas – ekspertų vertinimo metodas, kuris yra „plačiai taikomas sociologiniuose tyrimuose gauti nagrinėjamos srities empiriniams duomenims"[132]. Klausimai, pateikti ekspertams, buvo sudaryti ir dviejų dalių: duomenų apie patį ekspertą (vardas, pavardė, amžius, darbo stažas (atliekų srityje) bei išsilavinimas) ir pagrindinių tiriamosios problemos klausimų, kurių iš viso buvo suformuluota dvylika (žiūrėti 3 priedą). Taip pat buvo pasirinkti ekspertų apklausos metodai: interviu, apklausa žodžiu bei apklausa raštu.

Tiriamųjų apibūdinimas

UAB „EMP Recycling" – didžiausia Baltijos šalyse elektroninių atliekų perdirbimo įmonė, įsikūrusi 1999 m. <...> Tai novatoriška, sparčiai besiplečianti elektronikos ir automobilių atliekų surinkimo ir perdirbimo įmonė, sėkmingai veikianti Lietuvos ir užsienio rinkose <...>. EMP propaguojami atliekų šalinimo būdai sudaro geras prielaidas ugdyti bendruomeninį aplinkosaugos interesą <...>. EMP misija – sukurti modernią universalią atliekų perdirbimo sistemą, kuri įgalintų pačiu patogiausiu ir greičiausiu būdu atiduoti atliekas visapusiškam jų perdirbimui paverčiant jas naudingomis žaliavomis. Įmonė, siekdama ambicingų tikslų, nuolat plečia atliekų surinkimo ir perdirbimo veiklos sferą. Savo ilgalaikėje veiklos strategijoje yra

[132] Tidikis R., Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003

numačiusi plėtrą dviem kryptimis: steigiant savo skyrius bei atstovybes užsienyje ir plečiant veiklos sritis – atliekų perdirbimo kategorijų spektrą <...>. Įmonės deklaruojamas šūkis: „Atliekos turi savo vertę!“ skatina šalies gyventojus rūpintis mūsų visų aplinkos švara, saugiai bei teisingai atsikratyti nereikalingos buitinės technikos, elektros prietaisų, baterijų bei automobilių atliekų. EMP už gerus gamybos rezultatus, pažangių ekologiškų technologijų diegimą, pasiekimus aplinkosaugoje yra apdovanota įvairiomis nominacijomis ir prizais[133].

UAB „EMP Recycling“ istorija

1999 m. įkurta UAB „Elektroninių mašinų prekyba“, vėliau pervadinta į UAB „Elektroninių mašinų perdirbimas“, o 2007 m. – į UAB „EMP recycling“ . Jos steigėjai buvo keturi Lietuvos fiziniai asmenys, tarp jų – Almontas Kybartas, dabartinis UAB „EMP recycling“ generalinis direktorius. Įmonė veiklą pradėjo nuo tuometinės bendrovės AB „Lietuvos telekomas“ telefonų stočių, telefoninių laidų, kabelių perdirbimo. Per metus buvo perdirbama apie 3.800 tonų „Lietuvos telekomo“ elektroninės įrangos.

2002 metais Prancūzijos sertifikavimo įmonė BVQI išdavė ISO 9001 ir ISO 14001 sertifikatus, tuo patvirtindama, kad EMP kokybės vadybos ir aplinkos apsaugos sistemos atitinka tarptautinius reikalavimus.

2004 metų pabaigoje EMP pradėjo kurti nemokamo elektronikos atliekų rinkimo iš gyventojų ir įmonių logistikos sistemą visoje Lietuvoje. Dabar kasdien dešimtyje Lietuvos apskričių kursuoja apie 30 EMP mašinų, nemokamai renkančių elektronikos atliekas iš nemokama linija 8 800 10 108 paskambinusiųjų fizinių ir juridinių asmenų.

2005 metais EMP pripažinta viena iš keturių inovatyviausių įmonių Lietuvoje ir už tai apdovanota „Inovacijų prizu 2005”, kurį įsteigė Lietuvos inovacijų centras kartu su Lietuvos ekonominės plėtros agentūra ir Lietuvos pramonininkų konfederacija.

2007 metų pradžioje EMP atidaryta didžiausia Baltijos šalyse šaldytuvų perdirbimo gamyklą, į kurią investuota apie 10 mln. Lt nesinaudojant jokių ES fondų parama[134].

Pagrindinis UAB „EMP Recycling“ biuras yra įsikūręs: Galinės kaime, Vilniaus rajone. Šios įmonės generalinis direktorius – Almontas Kybartas. Pastarasis ir buvo pasirinktas kaip vienas iš ekspertų – dalyvių, ekspertų vertinimo tyrime. Remiantis tyrimo duomenimis (pirmąja parengto klausimyno dalimi) eksperto A. Kybarto amžius – 37 metai, darbo stažas atliekų (šiuo atveju, atliekų perdirbimo) srityje – 13 metų, išsilavinimas – nebaigtas aukštasis.

Asociacija “Infobalt EPA” yra kolektyvinė organizacija, kuri užsiima elektros ir elektroninės įrangos atliekų surinkimo ir perdirbimo organizavimu. Asociacija yra įsteigta remiantis Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo aštuntuoju skirsniu. Šis skirsnis

[133] Straipsnis „Kaip dirba EMP“ http://www.emp.lt/lt/apie-emp/veikla/ : prisijungimo laikas: 2007.11.28

[134] Straipsnis apie „EMP recycling“ istoriją http://www.emp.lt/lt/apie-emp/istorija/ : prisijungimo laikas: 2007.11.28

reguliuoja gamintojų ir importuotojų atsakomybę susijusią su atliekų tvarkymu. Didžiausi elektronikos pardavėjai nusprendė šią atsakomybę vykdyti įsteigiant vieną organizaciją, kuriai pavestų šią atsakomybę. Infobalt EPA buvo įsteigta remiantis kitų Europos Sąjungos valstybių patirtimi, kuriuose toks atsakomybės perdavimo būdas laikomas pažangiausiu. Asociacijos paslaugomis naudojasi įmonės, kurios gamina ir (ar) importuoja elektros ir elektroninę įrangą į Lietuvos rinką. Kas antras gyventojo perkamas elektronikos prietaisas yra pagamintas arba importuotas Infobalt EPA nario. Infobalt EPA yra ne pelno siekianti organizacija. Vienas iš jos pagrindiniu tikslų – teikti informaciją. Tuo tarpu atliekų surinkimu ir perdirbimu užsiima jos partneriai[135].

Kaip teigiama asociacijos internetinėje svetainėje (http://www.epa.lt/) , asociacija „Infobalt EPA“ pirmoji Lietuvoje gavo elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo organizavimo licenciją, išduotą Lietuvos Respublikos aplinkos ministro.

Asociacija „Infobalt EPA“ struktūra: visuotinis narių susitikimas, kurio nariai yra 38 Lietuvos įmonės, asociacijos valdyba, sudaryta iš 5 narių, trys asociacijos komitetai (IT ir telekomunikacijų įrangos atliekų; buitinės technikos įrangos atliekų; apšvietimo įrangos atliekų) bei asociacijos administracija.

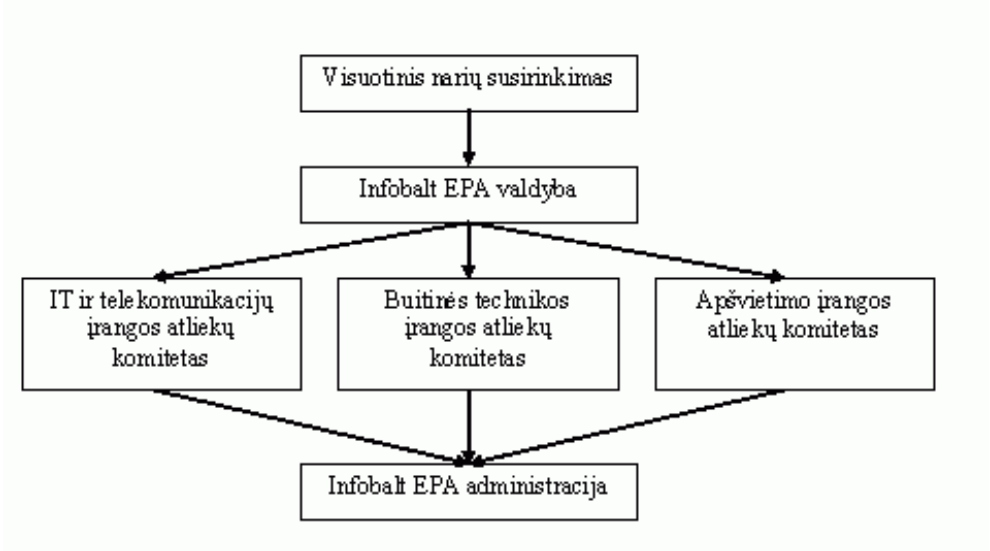

3 pav. asociacijos „Infobalt EPA“ administracinė schema

Asociacija „Infobalt EPA“ yra įsikūrusi: Akademijos g. 2, Vilniuje. Jai vadovauja Edgaras Kriukonis, kuris ir buvo pasirinktas kaip vienas iš ekspertų – dalyvių, ekspertų vertinimo tyrime. Remiantis tyrimo duomenimis (pirmąja parengto klausimyno dalimi) eksperto E. Kriukonio amžius – 26 metai, darbo stažas EEĮ atliekų tvarkymo srityje – 2 metai, išsilavinimas – aukštasis.

[135] Straipsnis apie asociaciją „Infobalt EPA“ http://www.epa.lt/index.php?user_sub_id=2& : prisijungimo laikas: 2007.11.28

Aplinkos ministerija yra Lietuvos Respublikos Vyriausybės pagrindinė valdymo institucija, formuojanti šalies aplinkos apsaugos, miškų ūkio, gamtos išteklių naudojimo, geologijos ir hidrometeorologijos, teritorijų planavimo, statybos, gyventojų apsirūpinimo būstu, butų ir komunalinio ūkio paslaugų valstybės politiką ir koordinuojanti jos įgyvendinimą.

Aplinkos ministerijos ir jai pavaldžių institucijų uždaviniai, įvertinus aplinkos stebėjimų duomenis, atsižvelgus į mokslo institucijų išvadas bei visuomenės nuomonę ir vadovaujantis turimais strateginiais dokumentais bei rengiant teisinę bazę, yra:

- įgyvendinti subalansuotos plėtros principą;
- sudaryti racionalaus gamtos išteklių naudojimo, apsaugos ir atkūrimo prielaidas;
- užtikrinti visuomenės informavimą apie aplinkos būklę bei jos prognozes;
- sudaryti sąlygas statybų verslui plėsti bei gyventojams būstu aprūpinti;
- užtikrinti tinkamą aplinkos kokybę, atsižvelgiant į ES normas ir standartus[136].

Kaip teigiama AM nuostatuose[137] vienas iš svarbiausių AM uždavinių yra pagal kompetenciją organizuoti atliekų tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų rengimą ir prižiūrėti, kaip vykdomi nustatyti reikalavimai, rengti atliekų tvarkymo objektų įrengimo ir priežiūros norminius teisės aktus bei kontroliuoti jų įgyvendinimą.

Už EEĮ atliekų srautą yra atsakingas užterštų teritorijų ir atliekų skyrius (įsikūręs adresu: A. Jakšto g. 4/9, Vilnius) bei šio skyriaus vyr.specialistė Vilma Karosienė, kuri ir buvo pasirinkta kaip viena iš ekspertų – dalyvių, ekspertų vertinimo tyrime. Remiantis tyrimo duomenimis (pirmąja parengto klausimyno dalimi) ekspertės V. Karosienės amžius – 39 metai, darbo stažas EEĮ atliekų tvarkymo srityje – 8 metai, išsilavinimas – aukštasis.

Tyrimo procedūros

Pradedant ekspertų vertinimą, visų pirmiausia, buvo parengtas tyrimo planas:

1. Tinkamai parinkti kompetentingų ekspertų grupę, kuri užtikrintų „gautos informacijos išsamumą ir patikimumą, galimybę ją patikrinti“[138];

2. Parinkti ir su pačiais ekspertais suderinti jų vertinimo formą (interviu, apklausa, apklausa raštu) ir apklausos metodus (tiesioginis ar netiesioginis kontaktas, grupinė ar individuali);

3. Parengti ekspertizės pagrindą sudarantį klausimų sąrašą, kurį sudarytų:

   a) „Duomenys apie patį ekspertą – amžius, darbo stažas, išsilavinimas <...>;

   b) tiriamos problemos klausimai“[139];

[136] Straipsnis „Ministerijos misija“ http://www.am.lt/VI/index.php#r/207 : prisijungimo laikas: 2007.11.28

[137] AM nuostatai http://www.am.lt/VI/index.php#r/115 : prisijungimo laikas: 2007.11.28

[138] Tidikis R., Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003

4. Atlikti ekspertų apklausą;

5. Atlikti atliktos ekspertų atsakymų palyginimą, vertinimą, išanalizuoti gautą informaciją, jei įmanoma ją patikrinti ir remiantis ekspertų vertinimu, apibūdinti EEĮ atliekų tvarkymo sistemos būklę, apibendrinti gautus duomenis.

Pasirinktas ekspertų vertinimo metodas buvo tiksliai vykdomas, remiantis parengtu tyrimo planu.

Empirinis tyrimas buvo atliktas 2007 metų spalio – lapkričio mėnesiais. Pirmiausia buvo pasirinkti ekspertai – kompetentingi EEĮ atliekų tvarkymo sistemos dalyviai, susisiekta su pasirinktais ekspertais ir, jiems sutikus dalyvauti tyrime, aptarta kiekvieno jų įvertinimo forma.

Toliau buvo sudaromas klausimų sąrašas ekspertams, kurį sudarė dvi dalys: duomenys apie patį ekspertą ir pagrindiniai tiriamosios problemos klausimai (dvylika klausimų) (žiūrėti 3 priedą), kurių atsakymai turėtų atskleisti pagrindines EEĮ atliekų tvarkymo problemas.

Tuomet jau buvo galima pradėti vykdyti ekspertų apklausą. Tačiau dar prieš atliekant pasirinktą ekspertų vertinimo metodą, buvo nuvykta pas EEĮ gamintojų ir importuotojų asociacijos „Infobalt EPA“ prezidentą E. Kriukonį. Tuomet buvo atliktas apžvalginis pokalbis, norint susidaryti bendrą vaizdą atskirais klausimais, susijusiais su EEĮ atliekų tvarkymu. Vėliau nustatytu laiku, jau atliekamo tyrimo tikslais ir parinkus E. Kriukonį kaip ekspertą, vėl buvo nuvykta pas asociacijos „Infobalt EPA“ prezidentą. Pristačius ir apibūdinus tyrimą bei leidus susipažinti su suformuluotais klausimais, ekspertas nesutiko, jog iš jo būtų imamas interviu ir atsakymai įrašinėjami, nors pokalbio metu gerbiamas E. Kriukonis ir atsakinėjo į suformuluotus klausimus. Tačiau ekspertas mielai sutiko į pateiktus klausimus atsakyti raštu ir po kiek laiko juos atsiuntė. Bendraujant su šiuo ekspertu galiausiai buvo panaudotas apklausos raštus metodas.

„EMP recycling“ direktorius A. Kybartas sutiko duoti individualų interviu, tad sutartu laiku buvo nuvykta į šią EEĮ atliekų perdirbimo įmonę ir, naudojantis technine įranga, interviu buvo įrašytas (vėliau perkeltas į tekstinę laikmeną). Be to, buvo susipažinta su kai kurių EEĮ atliekų perdirbimo procesais, technologijomis, darbo specifika.

Su AM atstove užterštų teritorijų ir atliekų skyriaus vyr. specialiste V. Karosiene buvo susisiekta internetu elektroninio pašto pagalba, vėliau tyrimo tikslas buvo pristatytas pokalbio metu telefonu ir AM atstovės pasiūlymu tyrimo klausimai buvo persiųsti ir atsakymai gauti elektroniniu paštu. Tokiu būdu buvo panaudotas apklausos raštu metodas, prieš tai pagrindinius dalykus aptarus laisvojo pokalbio telefonu metu.

Atlikus praktinę tyrimo dalį, buvo pereita prie teorinės, kur gauti ekspertų atsakymai buvo palyginti, įvertinti, buvo išanalizuota gauta informacija, kai kas patikrinta ar neatitolsta nuo

[139] Tidikis R., Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003

realybės. Ir galiausiai, remiantis ekspertų vertinimu ir teorine medžiaga, buvo bendrai apibūdinta EEĮ atliekų tvarkymo sistemos būklė, gauti duomenys buvo apibendrinti (žiūrėti 3.1.5 skyrių).

3.1.1. Lietuvoje surenkamų EEĮ atliekų kiekiai, jų kaitos priežastys, ateities prognozė

„EEĮA su nuodingais priedais per metus Lietuvoje susikaupia nuo 25 iki 30 tūkst. tonų“[140]. EEĮ gamyba, paskirstymas bei vartojimas auga ir ateityje užims svarbią vietą visuose žmonijos veiklos srityse. „Kasmet vis daugiau elektros ir elektroninės įrangos produktų parduodama pasaulinėje rinkoje, todėl galima prognozuoti, kad EEĮ atliekos, susidariusios gamybos ir vartojimo metu, ateities scenarijuje dominuos. Europoje kiekvienam vartotojui vidutiniškai tenka apie 16 kilogramų EEĮ atliekų per metus, o bendras jų kiekis per metus siekia šešis milijonus tonų. Manoma, kad per ateinančius dvyliką metų šių atliekų padvigubės“[141].

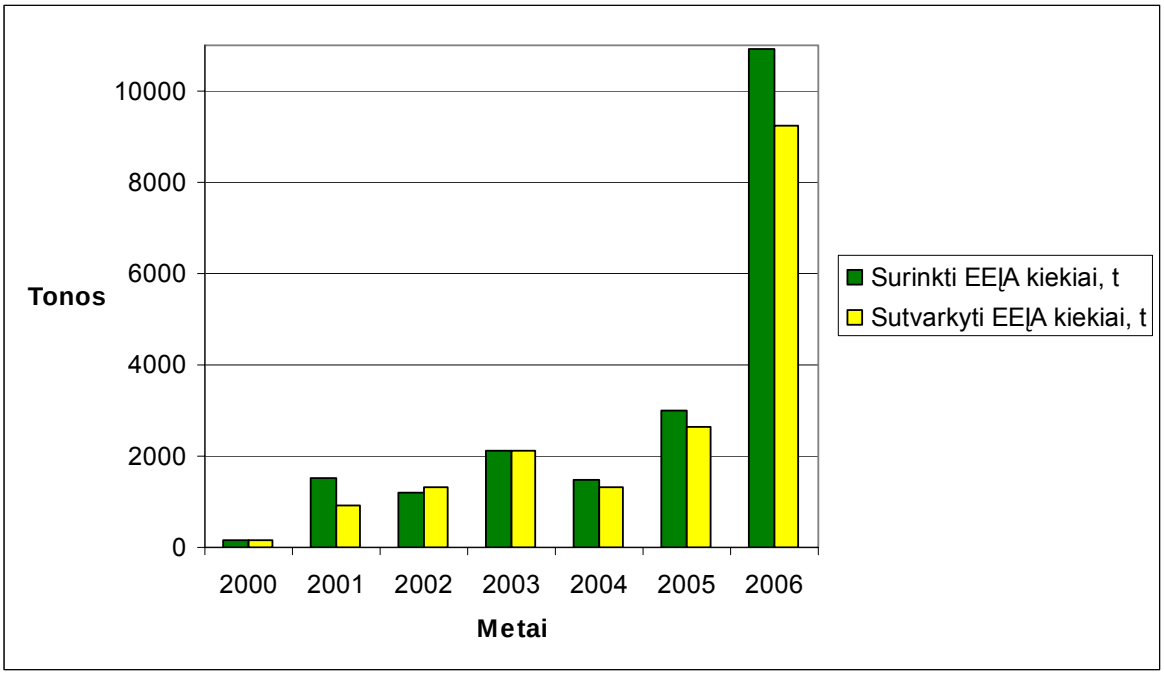

4 pav. Surinktų ir sutvarkytų EEĮA kiekiai LR nuo 2000 iki 2006 metų (AAA duomenys)

Tad pirmasis ekspertams pateiktas klausimas skambėjo taip: AAA duomenimis 2006 metais Lietuvoje buvo surinkta 10923 tonų EEĮ atliekų, o tai yra net 1434 tonomis daugiau nei buvo surinkta per šešis metus (2000 – 2005 m.). Kokia (–ios) šio pokyčio priežastis (–ys)? (žiūrėti 3 priedą ir 4 pav.)

Iš viso visi trys ekspertai pateikė penkias padidėjusio surenkamo EEĮ atliekų kiekio priežastis, kurios pateiktos 5 lentelėje. Keturios iš šių penkių nurodytų priežasčių yra panašios ir susijusios viena su kita. E. Kriukonis įvardino pagrindinę bendrą priežastį („ES direktyvos

[140] Straipsnis „Atliekų tvarkymas – atsakingi visi arba niekas“ http://atliekos.am.lt/index.php?fuseaction=articles.view&mid=26&cid=81&id=17): prisijungimo laikas: 2007.11.15

[141] Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004.

2002/96/EB „Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų“ nuostatų praktinis įgyvendinimas LR“), kuri, galima teigti, apjungė kitų ekspertų išsakytą nuomonę dėl EEĮ surenkamo atliekų kiekio padidėjimo, nes būtent dėl ES direktyvos 2002/96/EB įgyvendinimo LR teisinėje bazėje, atsirado naujų, detalių reikalavimų gamintojams – importuotojams įsigaliojimas (V. Karosienės nuomonė) pvz.: EEĮ atliekų finansavimas bei apskaita ir dėl to pasimatė tikrieji EEĮ atliekų kiekiai, kaip teigė „EMP recycling“ direktorius A. Kybartas. Be šių viena į kitą labai panašių priežasčių, E. Kriukonis išskyrė, jog EEĮ atliekų tvarkymas Lietuvoje vykdomas laisvos rinkos sąlygomis, kur „rinkos dalyviai veikia be valstybės įsikišimo ir visi veiksmai joje remiami dalyvių tarpusavio susitarimu[142] (plačiau apie tai rašoma 1.4 skyriuje).

Apibendrinant galima teigti, jog šiuo klausimu stipriai neišsiskyrė nei EEĮ gamintojų – importuotojų, nei EEĮ perdirbėjų atstovų, nei už EEĮ tvarkymą atsakingos valstybės tarnautojos nuomonės.

5 lentelė. EEĮ surenkamų atliekų pokyčių priežastys, remiantis ekspertų nuomone

Ekspertas / **Priežastys**	ALMONTAS KYBARTAS	EDGARAS KRIUKONIS	VILMA KAROSIENĖ
Atsirado EEĮ atliekų finansavimas	✓		
Atsirado apskaita ir dėl to pasimatė tikrieji EEĮ atliekų kiekiai	✓		
Naujų, detalių reikalavimų gamintojams – importuotojams įsigaliojimas			✓
ES direktyvos 2002/96/EB „Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų“ nuostatų praktinis įgyvendinimas LR		✓	
EEĮ atliekų tvarkymas Lietuvoje vykdomas laisvos rinkos sąlygomis.		✓	

Antrasis ekspertams pateiktas klausimas buvo: Ar Lietuva pajėgi 2007 surinkti ir perdirbti ar kitaip naudoti daugiau kaip 20% EEĮ atliekų, atsižvelgiant į elektros ir elektroninės įrangos kiekį, išleistą į Lietuvos Respublikos rinką tais pačiais metais? (Remiantis AAA duomenimis 2006 m. faktinis į vidaus rinką išleistas elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) kiekis – 49796,448 t, tais pačiais metais buvo sutvarkytos 9258,627 tonos EEĮ atliekų, o tai sudaro 18,58% viso tais metais į rinką išleisto EEĮ kiekio) (žiūrėti 3 priedą).

[142] Informacija apie laisvą rinką http://lt.wikipedia.org/wiki/Laisvoji_rinka : prisijungimo laikas: 2007.11.28

6 lentelė. Ekspertų atsakymai į klausimą ar Lietuva pajėgi 2007 surinkti ir perdirbti ar kitaip naudoti daugiau kaip 20% EEĮ atliekų, atsižvelgiant į elektros ir elektroninės įrangos kiekį, išleistą į Lietuvos Respublikos rinką tais pačiais metais?

Ekspertas	ALMONTAS KYBARTAS	EDGARAS KRIUKONIS	VILMA KAROSIENĖ
Eksperto atsakymas	„Taip, pajėgi surinki 20 ir 25, 30 procentų, bet tik laikui bėgant.“	„Viskas priklauso nuo to, kaip šios atliekos bus renkamos ir ar viską finansuos gamintojai ir importuotojai.“	„Manau, pajėgi. Ypač atsižvelgiant į nemažą istorinių EEĮ atliekų kiekį.“

Remiantis ekspertų prognoze, galima manyti, kad LR bus pajėgi 2007 surinkti ir perdirbti ar kitaip naudoti daugiau kaip 20% EEĮ atliekų, atsižvelgiant į elektros ir elektroninės įrangos kiekį, išleistą į Lietuvos Respublikos rinką tais pačiais metais ir tokiu būdu įvykdyti “Dėl Banko garantijos, laidavimo sutarties bei kitų sutarčių, įrodančių, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas, sudarymo ir vykdymo, lėšų, gautų pagal šias sutartis, kaupimo, naudojimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitime[143] nurodytą EEĮ atliekų tvarkymo užduotį 2007 metams. Minėtame dokumente nurodytas ir 2008 metų uždavinys – 25 procentai ir remiantis ekspertų nuomone, pasiekti tokį rezultatą taip pat įmanoma. Tačiau E. Kriukonis šiame iškeltame uždavinyje mato problemą, nes kaip jis teigia, praeitais (aut. pastaba: 2006) metais gamintojai ir importuotojai turėjo finansuoti 15 proc. nuo savo išleisto kiekio, t.y. beveik 7500 t., tuo tarpu Lietuvoje buvo surinkta apie 11 000 t, o sutvarkyta beveik 9300. Reiškia, beveik 1800 tonų yra sutvarkomos be papildomo gamintojų ir importuotojų finansavimo.

Ekspertams pateikus trečią klausimą, „kaip manote, kaip keisis ateityje surenkamų perdirbamų ar kitaip naudojamų EEĮ atliekų kiekis procentais, atsižvelgiant į elektros ir elektroninės įrangos kiekį, išleistą į Lietuvos Respublikos rinką tais pačiais metais?“ (žiūrėti 3 priedą), atsakymai buvo pakankamai skirtingi. A. Kybartas teigė, jog palaipsniui po 5 procentus kelti kiekvienais metais tai yra normalu ir įmanoma tą padaryti, rinka tai sugebėtų padaryti, o po kurio laiko atsiras kertelė. E. Kriukonis manė, jog surenkamų EEĮ atliekų kiekis didės, tačiau dėl įvairių priežasčių (pvz. dėl to kad nauja įranga lengvėja), tačiau negalėjo įvardinti konkretaus dydžio procento. O AM atstovė V. Karosienė pabrėžė, jog išleidžiamos įrangos kiekis nėra vienintelis „variklis“, argumentas, pagal kurį galima būtu spręsti apie surenkamų atliekų kiekį ir jo augimą, siūlė prie to neprisirišti ir pateikė LR AM pagrindimą dėl 2006 m. sausio 19 d. nutarimo Nr. 61 pakeitimo projekte siūlomų garantijų dydžio nustatymo įkainių ir elektros ir elektroninės

[143] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. sausio 19 d. nutarimu Nr. 61 “Dėl Banko garantijos, laidavimo sutarties bei kitų sutarčių, įrodančių, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas, sudarymo ir vykdymo, lėšų, gautų pagal šias sutartis, kaupimo, naudojimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimas // Valstybės žinios: 2007, Nr. 114-4647.

įrangos atliekų tvarkymo 2008 metų užduočių[144], kur buvo išvesta elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo užduoties nustatymo formulė:

$$U = \frac{B \cdot (1 + a)}{A \cdot (1 + y)} \cdot 100 ;$$

čia:

U – užduoties dydis (masės procentais), % ;

A – į rinką išleistas EEĮ kiekis, t;

B – bendras surinktas EEĮ atliekų kiekis, t;

a – numatomas EEĮ atliekų surinkimo augimas;

y – planuojamas EEĮ išleidimo į vidaus rinką padidėjimas (rinkos augimas) kitais metais.

Ši EEĮA tvarkymo 2008 – 2009 metų užduoties formulė buvo parengta 2007 m. liepos 2 d. vykusio pasitarimo su licencijuota gamintojų ir importuotojų organizacija – asociacija „Infobalt EPA“ ir kitais suinteresuotais asmenimis. Tokiu būdu LR susidarys (arba iš viso nesusidarys) mažesnis kiekis EEĮA, kurios, kaip teigia E, Kriukonis, bus sutvarkomos be papildomo gamintojų ir importuotojų finansavimo.

Į ketvirtąjį ekspertams pateiktą klausimą (”Pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/96/EB “Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų” iki 2008 m. gruodžio 31d. šalyje turi būti surenkama bent 4 kg EEĮ atliekų gyventojui iš privačių namų ūkių per metus. AAA duomenimis 2006 metais buvo surinkta 3,23 EEĮ atliekų gyventojui iš privačių namų ūkių per metus. Palyginus su ankstesniais metais, tai pakankamai nemažai ir pasiekti uždaviniui liko nedaug. Kaip manote, koks rezultatas bus 2007 metais?“) visi tyrime dalyvavę ekspertai atsakė teigiamai (žiūrėti 3 priedą). Tik A. Kybartas pabrėžė, jog jei artimiausiu metu ES pakeis direktyvoje numatytų privalomų surinkti 4 kg į procentus nuo įvežto ir pagaminto EEĮ kiekio, kaip užduotį valstybėms šalim, tada bus blogai kai kurioms ES narėms (aut. pastaba: nes jos negalės įgyvendinti šios užduoties). Laimei, A. Kybartas patvirtino, jog Lietuvai tai nebus problema.

3.1.3. EEĮA tvarkymo problemos Lietuvoje

EEĮ atliekų srautą efektyviai tvarkyti sudėtinga dėl įvairių dalykų: šių atliekų savybių (išvardintos 2.3 skyriuje), netinkamai perkeltų ES teisės aktų, nesutarimų tarp EEĮA sistemos dalyvių ir kt.

[144] Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos pagrindimas dėl 2006 m. sausio 19 d. nutarimo Nr. 61 pakeitimo projekte siūlomų garantijų dydžio nustatymo įkainių ir elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo 2008 metų užduočių, (pateikė AM), 2007.09.20.

Žiniasklaidoje ir kitose masinės informacijos priemonėse ne retai pateikiama informacija, jog Lietuva netinkamai perkėlė Direktyvos 2002/96/EB "Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų" kai kuriuos nuostatus (plačiau skaityti 1.4 skyriuje), tad penktasis ekspertams pateiktas klausimas buvo: ar Jūsų manymu Lietuva teisingai įgyvendino Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/96/EB „Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų"? Jei ne, tai kokios Jūsų manymu esminės klaidos buvo padarytos, ką reiktų keisti (žiūrėti 3 priedą)? Atsakant į pirmąją klausimo dalį „ar Jūsų manymu Lietuva teisingai įgyvendino Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/96/EB "Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų"?" ekspertų nuomonės jau šiek tiek išsiskyrė. Ekspertų atsakymai pateikti 7 lentelėje.

7 lentelė. Ekspertų atsakymai į klausimą ar Lietuva teisingai įgyvendino Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/96/EB "Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų"?

Ekspertas	ALMONTAS KYBARTAS	EDGARAS KRIUKONIS	VILMA KAROSIENĖ
Eksperto atsakymas	„Iš principo teisingai perkėlė. Tačiau yra ir klaidų."	„Gali atsakyti tik laikas, kuris <…> duos mums šį atsakymą."	„Teisingai perkėlė."

Vienintelė ekspertė – AM atstovė V. Karosienė įvardino, jog Direktyvą 2002/96/EB "Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų" LR į savo teisinę bazę perkėlė teisingai ir nenurodė jokių esminių klaidų, tik pridūrė, jog ES institucijos, išnagrinėjusios Lietuvos teisės aktus, pateikė redakcinio pobūdžio klausimus.

„EMP recycling" generalinis direktorius A. Kybartas įvardino nemažai, jo manymu, svarbių klaidų, perkeliant direktyvą 2002/96/EB "Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų" LR į savo teisinę bazę:

- nėra numatyta priemonių kaip priversti gyventoją rūšiuoti elektronikos atliekas;
- nėra aiškių priemonių kaip savivaldybėse yra organizuojamas komunalinių atliekų rūšiavimas;
- nėra konkrečiai įvardintos EEĮ atliekų užduotys savivaldybėms.
- EEĮ atliekų surinkimas tinkamai nevyksta pačiuose parduotuvėse pas EEĮ platintojus;
- yra nepakankamos baudos ir priemonės, kad priversti prekybos tinklus užsiimti atliekų surinkimu.

Asociacijos „EPA Infobalt" prezidento nuomonę dėl direktyvos 2002/96/EB "Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų" perkėlimo LR į savo teisinę bazę išsakė gana abstrakčiai. Jis teigė, jog LR įvedė tam tikrų naujovių, kurių nėra kitose šalyse. Taip pat dalis direktyvos straipsnių, perkeltų į nacionalinę teisę, buvo su griežtinti.

Taigi, apibendrinant tik ekspertų atsakymus, būtų labai sunku prieiti konkrečių išvadų, ką LR padarė blogai, įgyvendindama direktyvą 2002/96/EB, nes ekspertai į šį klausimą atsakė paviršutiniškai, o norint atskleisti pagrindines direktyvos 2002/96/EB "Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų" perkėlimo LR į savo teisinę bazę problemas, papildomai reikėtų remtis Europos Bendrijų Komisijos oficialiu pranešimu dėl pažeidimo Nr. 2007/2075 apie 2003 m. sausio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB, dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų (EEĮA) netinkamo perkėlimo į nacionalinę teisę (žiūrėti 1.4 skyrių).

Šeštasis ekspertams pateiktas klausimas buvo: kokios pagrindinės Lietuvos EEĮ atliekų tvarkymo sistemos problemos ir jų sprendimo būdai? Ar sukurta (kuriama) Lietuvos EEĮ atliekų tvarkymo sistema yra efektyvi? Atsakant į antrąją šeštojo klausimo dalį „Ar sukurta (kuriama) Lietuvos EEĮ atliekų tvarkymo sistema yra efektyvi?" ekspertų nuomonės jau išsiskyrė. Jų atsakymai pateikti 8 lentelėje.

8 lentelė. Ekspertų atsakymai į klausimą „Ar sukurta (kuriama) Lietuvos EEĮ atliekų tvarkymo sistema yra efektyvi?"

Ekspertas	ALMONTAS KYBARTAS	EDGARAS KRIUKONIS	VILMA KAROSIENĖ
Eksperto atsakymas	„EEĮ atliekų tvarkymo sistema yra efektyvi."	„Ar Lietuvos EEĮ atliekų tvarkymo sistema yra efektyvi galėsime atsakyti tik praėjus kuriam laikui."	„Sistema kuriama. Sakyti, kad „sukurta" galėsime praėjus bent metams, kai galėsime analizuoti, būsime įgiję tam tikrą patirtį."

Visi tyrimo ekspertai išvardino nemažai LR EEĮA tvarkymo sistemos problemų (žiūrėti 9 lentelę), pateikė jų sprendimo būdų, o apibendrinus visas išvardintas problemas, galima įžvelgti aiškią priešpriešą tarp gamintojų – importuotojų asociacijos prezidento ir „EMP recycling" direktoriaus pozicijų. Jų nesutarimus, kaip problemą, konstatuoja ir AM atstovė V. Karosienė: nenoras bendradarbiauti tarp EEĮ gamintojų (importuotojų) ir atliekų tvarkytojų, jų nesutarimai. A. Kybartas pabrėžia, jog EEĮA sistema veikia tik perdirbėjų iniciatyva, matant naudą iš šių atliekų perdirbimo, o E. Kriukonis teigia, jog gamintojams – importuotojams yra sudarytos galimybės tiesiogiai sudaryti sutartis su perdirbėjais ir taip jiems perduoti savo įpareigojimus bei tai, jog EEĮ atliekos yra tvarkomos laisvos rinkos principais. Šie du EEĮ atliekų sistemos dalyvių atstovai turi skirtingas pozicijas pakankamai svarbiais EEĮ atliekų tvarkymo klausimais, nes jiems abiem yra svarbus ekonominis svertas: gamintojams, importuotojams – kuo mažiau mokėti už EEĮ atliekų tvarkymą, o EEĮ atliekų perdirbėjams – kuo daugiau uždirbti iš EEĮA perdirbimo.

9 lentelė. Ekspertų atsakymai į klausimą „Kokios pagrindinės Lietuvos EEĮ atliekų tvarkymo sistemos problemos ir jų sprendimo būdai?“

Ekspertas	Problemos	Sprendimo būdai
ALMONTAS KYBARTAS	1. „Sistema veikia tik perdirbėjų iniciatyva, matant naudą iš šių atliekų perdirbimo“	„Nėra griežtų priemonių iš AM ir nėra gamintojų ir importuotojų noro mažinti pačius kaštus, tad tai reikia keisti“.
	2. „Lietuvoje nėra inspektorių, kurie supranta kaip iš tikrųjų perdirbimas turi būti vykdomas“.	„Turėtų būti parengta labai aiški instrukcija, reglamentuotas inspekcijos darbas, kaip būtų atliekamas tikrinimas ir nustatoma ar tikrai taip yra perdirbama kaip reikalaujama teisės aktuose.
	3. „Visuomenė nėra pakankamai informuota, kad pirkdami EEĮ žmonės sumoka ir už šios būsimos atliekos surinkimą, perdirbimą, tad dažnai dar kartą moka išmesdami šias atliekas drauge su komunalinėmis atliekomis“.	„Lietuvoje prekybos vietose EEĮ kainos turėtų būti nurodytos dvi: už patį produktą ir pvz.: žalia kaina už šio produkto perdirbimą“.
EDGARAS KRIUKONIS	1. „Neveikia EEĮ atliekų prevencijos principas“.	„Teisės aktų keitimas“.
	2. „EEĮ atliekos yra tvarkomos laisvos rinkos principais“.	„Teisės aktų keitimas“.

	3. „Gamintojams sudarytos galimybės tiesiogiai sudaryti sutartis su perdirbėjais ir taip perduoti savo įpareigojimus“.	„Teisės aktų keitimas“.
Ekspertas	**Problemos**	**Sprendimo būdai**
VILMA KAROSIENĖ	1. Silpna gamintojų (importuotojų) pozicija atliekų tvarkymo organizavimo srityje, žinių, kompetencijos trūkumas, pastangų nukreipimas ne atliekų tvarkymo organizavimo ir sistemos kūrimo linkme (tuo siekiant ateityje sumažinti atliekų tvarkymui skiriamas išlaidas);	Nenurodė
	2. Nenoras bendradarbiauti tarp EEĮ gamintojų (importuotojų) ir atliekų tvarkytojų, jų nesusitarimai.	Nenurodė

Be to A. Kybartas kaip vieną iš EEĮA tvarkymo problemų įvardino inspektorių, kurie suprastų kaip teisingai EEĮA perdirbimas turi būti vykdomas, nebuvimą. „EMP recycling“ generalinis direktorius teigė, jog norint išspręsti šia problemą, turėtų būti parengta labai aiški instrukcija, reglamentuotas inspekcijos darbas, kaip būtų atliekamas tikrinimas ir nustatoma ar tikrai taip yra perdirbama kaip reikalaujama teisės aktuose. Be to, ekspertas teigia, jog Lietuvos visuomenė nėra pakankamai informuota, jog jau pirkdami EEĮ vartotojai jau sumoka ir už šios būsimos atliekos surinkimą, perdirbimą, tad jo manymu prekybos vietose EEĮ kainos turėtų būti nurodytos dvi: už patį produktą ir pvz.: žalia kaina už šio produkto perdirbimą, tačiau, anot A. Kybarto platintojai tokio dalyko nebando, nes teigia, jog pirkėjai gali pamanyti, kad vienur reikia mokėt už perdirbimą, o kitur ne. Tokį pirkėjų informavimo būdą apie EEĮA tvarkymo kainas numato ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/96/EB “Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų”. Direktyvoje rašoma, jog „Atliekų surinkimo, apdorojimo arba aplinkai tinkamo šalinimo kaštai parduodant naujus produktus atskirai pirkėjams nepateikiami“[145], tačiau „valstybės narės užtikrina, kad aštuonerių metų (10 metų IA priede nurodytai 1 kategorijai) pereinamuoju laikotarpiu nuo šios direktyvos įsigaliojimo parduodant naujus produktus gamintojams būtų leidžiama parodyti pirkėjams atliekų surinkimo, apdorojimo ir aplinkai tinkamo šalinimo kaštus. Minėtieji kaštai neviršija faktiškai patirtų kaštų“[146].

[145] Europos Parlamento ir Tarybos 2002/96/EB Direktyva “Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų” http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=41586 : prisijungimo laikas: 2007.05.27

[146] ten pat

Be visų šių aptartų problemų, kurias išsakė tyrime dalyvavę ekspertai, E. Kriukonis nurodo, jog LR neveikia EEĮ atliekų prevencijos principas. Vadinasi, eksperto nuomone LR nėra pakankamai priemonių, kuriomis siekiama sumažinti EEĮ atliekų bei jose esančių medžiagų ir komponentų kiekį bei jų daromą žalą aplinkai plačiau apie EEĮ prevenciją plačiau bus kalbama aptariant atskirą ekspertams pateiktą klausimą (žiūrėti tą patį skyrių).

Septintasis ekspertams pateiktas klausimas buvo: Lietuvoje šiuo metu yra suteikta teisė gamintojams ir importuotojams perduoti savo pareigą (finansuoti EEĮ surinkimą ir perdirbimą) EEĮ atliekų surinkėjams ir perdirbėjams, sudarant su jais tiesiogines sutartis. Tokia galimybė nėra numatyta ES direktyvoje 2002/96/EB. Ar tai įtakoja direktyvos tikslų įgyvendinimą? Ar reiktų keisti susidariusią situaciją?

Šiuo klausimu tyrime dalyvavę ekspertai pasidalina į dvi pozicijas. E. Kriukonis teigia, kad neturint šios galimybės situacija Lietuvoje pasikeistų, tačiau nenurodo kaip, tačiau iš konteksto galima surasti, jog į gerąją pusę importuotojams ir gamintojams. O tiek „EMP recycling“ direktoriaus, tiek AM atstovės nuomonės dėl susidariusios situacijos sutampa. Jie abu mano, kad jeigu nebūtų buvę numatytos galimybės gamintojams ir importuotojams perduoti savo pareigą (finansuoti EEĮ surinkimą ir perdirbimą) EEĮ atliekų surinkėjams ir perdirbėjams, tai EEĮA tvarkymo sistema Lietuvoje būtų visiškai neveikusi, nes, pasak V. Karosienės, būtent Lietuvos specifika ir gamintojų (importuotojų) neveiklumas sudarė prielaidas (pagrindą) tokiems teisės aktams, kokie yra dabar, parengti (jog yra galimybė sudaryti laidavimo sutartis su atliekų tvarkytojais), o kaip teigia A. Kybartas: jeigu kažkas sako, kad taip direktyvoje nėra numatyta, tai aš galiu pasakyti atvirkščiai, kad tikrai nėra numatyta, kad taip negalima daryti. Vadinasi, tai galima daryti.

Atsakydami į aštuntąjį ekspertams pateiktą klausimą („Ne kartą spaudoje teko girdėti pasakymą „EEĮ atliekos Lietuvoje tapo brangia prekė“. Kodėl taip atsitiko? Pakomentuokite.“), tyrimo dalyviai vėlgi pasiskirstė į to kas pačias dvi grupes, turinčias skirtingus požiūrius. E.Kriukonis nurodė, jog EEĮ atliekos rinkoje tapo preke, nes jų surinkimas yra vykdomas laisvos rinkos sąlygomis, t.y. atliekas renka kas nori, kaip nori ir už kiek nori. Remiantis laisvosios rinkos apibrėžimu, galima teigti, jog laisva rinka tai tokia rinka kurioje jos dalyviai veikia be valstybės įsikišimo ir visi veiksmai joje remiami dalyvių tarpusavio susitarimu. Labai sunku pasakyti ar tai blogai ar gerai, tuo labiau, kad nėra vieningos nuomonės. „Daugelis ekonomistų teigia, jog esant teisingos konkurencijos aplinkybėms, laisvosios rinkos taisyklės užtikrina optimalius gerovės kūrimo kelius (Pareto principas) ir yra pačios naudingiausios iš visų galimų pasirinkti variantų. Tačiau teisingos konkurencijos modelis yra grynai teorinis, todėl kiti

ekonomistai mano, jog daug nuo jo nukrypus ir susidarius iškreiptos konkurencijos aplinkybėms laisvosios rinkos taisyklės gali ir nebebūti optimalios“[147].

Tiek A. Kybartas, tiek V. Karosienė patvirtino, jog EEĮ atliekos yra brangi prekė, nes perdirbus šias atliekas jos tampa vertinga antrine žaliava ir, kaip teigia A. Kybartas, kai kurioms EEĮA yra net nereikalingas gamintojų bei importuotojų finansavimas, o „EMP recycling“ įmonės šūkis sako „atliekos turi vertę“ ir EEĮA perdirbus bei pardavus antriniam panaudojimui, yra gaunamas nemažas kiekis pajamų. Taigi, tai ir yra priežastis dėl ko EEĮA yra ne atliekos, kaip daug kas mano, o labai vertingos prekės, kurių surinkimas vykdomas laisvos rinkos sąlygomis.

Tyrime dalyvavusiems ekspertams pateikus realią gyvenimišką situaciją (žiūrėti 3 priedą ir 5 paveikslą), jog senas nebeveikiantis televizorius ar kitas EEĮ prietaisas stovi prie konteinerių, kur pilamos buitinės atliekos, o komunalininkai dažnai neima EEĮ atliekų, buvo užduotas klausimas: „Kas yra atsakingas už šių ne vietoje atsiradusių EEĮ atliekų sutvarkymą?“

5 pav. Dažnai gyventojai EEĮ atliekas išmeta drauge su kitomis buitinėmis atliekomis. 2007 metų vasario 17 diena, Vilnius, Žvėryno mikrorajonas (autorės nuotrauka)

[147] Informacija apie laisvą rinką http://lt.wikipedia.org/wiki/Laisvoji_rinka : prisijungimo laikas: 2007.11.28

Į šį klausimą visi ekspertai atsakė labai panašiai (žiūrėti 10 lentelę) ir kaip atsakingus už ne vietoje susidariusių EEĮ išvežimą įvardino komunalininkus. Tačiau kaip pabrėžia V. Karosienė už atliekų tvarkymą, jų rūšiavimą, surinkimą turi būti atsakingi visi (valstybė, savivaldybės, įmonės, gyventojai) – kiekvienas pagal galimybes ir teisės aktų reikalavimus, įpareigojimus, tik tada galima bus tikėtis tvarkos ir teigiamų pokyčių.

10 Lentelė. Ekspertų atsakymai į klausimą: „Kas yra atsakingas už šių ne vietoje atsiradusių EEĮ atliekų sutvarkymą?“

Ekspertas	ALMONTAS KYBARTAS	EDGARAS KRIUKONIS	VILMA KAROSIENĖ
Eksperto atsakymas	„Už EEĮ atliekų surinkimą, perdirbimą ir jo finansavimą yra atsakingas importuotojai ir gamintojai ir jų sukurtos organizacijos, jos moka paslaugos tiekėjui, kuris surenka ir perdirba EEĮ“.	„Už šias atliekas yra atsakingas savivaldybės teritorijoje veikiantis komunalininkas. Jei jis tokių atliekų neima, tuomet reiškia jis prastai atlieka savo darbą“.	„Atliekų tvarkymo įstatymas nustato, kad į savivaldybių sutartis su komunalinių atliekų tvarkytojais turi būti įrašyta pareiga atskirai rinkti buityje susidarančias elektros įrangos atliekas“.

Į dešimtąjį pateiktą klausimą (Kas Jūsų manymu atsakingas už EEĮ atliekų prevenciją ir ar ji tinkamai vykdoma?) ekspertų nuomonės mažai išsiskyrė.

11 Lentelė. Ekspertų atsakymai į klausimą: „Kas Jūsų manymu atsakingas už EEĮ atliekų prevenciją ir ar ji tinkamai vykdoma?“

Ekspertas	ALMONTAS KYBARTAS	EDGARAS KRIUKONIS	VILMA KAROSIENĖ

Eksperto atsakymas	„Prevencija visų pirma prasideda nuo gamintojo, net ne nuo importuotojo, tai gamintojai pagal įstatymus privalo gaminti, konstruoti taip, kad būtų kuo mažiau atliekų“.	„Tiesiogiai už EEĮ atliekų prevencija yra atsakingas gamintojas ir importuotojas, tačiau valstybė turi sudaryti tam reikalingas sąlygas“.	„Elektronikos atveju, reikalavimai dėl šių atliekų surikimo, perdirbimo ir kitokio naudojimo užduočių vykdymo nustatyti gamintojui ir importuotojui“.

Iš ekspertų pateiktų atsakymų, galima teigti, jog, visų pirmiausia, priemones, kuriomis siekiama sumažinti EEĮ atliekų bei jose esančių medžiagų ir komponentų kiekį bei jų daromą žalą aplinkai, turi užtikrinti EEĮ gamintojai ir importuotojai, tačiau kaip teigia E, Kriukonis ir A. Kybartas, valstybė turi sudaryti EEĮ prevencijai reikalingas sąlygas, organizuodama teisinę bazę ir sistemas. AM atstovė V. Karosienė pažymi, jog atliekų prevencija, kaip ir atliekų tvarkymas iš esmės yra visų asmenų reikalas. Į prevencinę EEĮ veiklą turėtų įsitraukti savivaldos institucijos, mokymo, ugdymo institucijos, visi EEĮ atliekų sistemos dalyviai nuo gamintojo, vartotojo iki perdirbėjo – teigė A. Kybartas (plačiau apie atliekų prevenciją skaityti 2.2 skyriuje).

3.1.4. Visuomenės švietimas EEĮA tvarkymo procese

Visi tyrime dalyvavę ekspertai vieningai sutaria, kad visuomenės švietimas yra svarbi EEĮ atliekų tvarkymo grandis (žiūrėti 3 priedą), tačiau šiek tiek skirtingai suvokia, ką reikia daryti, kad visuomenės supratimas padidėtų ir gyventojai nemestų EEĮ atliekų drauge su kitomis komunalinėmis atliekomis, nepaliktų jų miške, o atsikratytų jomis teisingai, neteršdami aplinkos.

„EMP recycling“ direktorius teigė, kad jų įmonės informavimo sistema veikia labai konkrečiai pagal visas marketingo, reklamos ir kitas taisykles, jog yra einama tiesiai pas klientą ir sakoma, jog jei yra nepatogu atsikratyt EEĮ atliekomis, tai įmonė „EMP recycling“ padarys, kad būtų patogu. „EMP recycling“, kaip teigia A. Kybartas, reklamuoja konkretų veiksmą (aut. pastaba: nemokamo išvežimo paslaugą).

E. Kriukonis teigė, jog asociacija „Infobalt EPA“ kiekvienais metais vykdo visuomenės informavimo kampaniją. Užsukus į šios asociacijos internetinį puslapį http://www.epa.lt/, galima nesunkiai rasti informacijos apie asociacijos paskutinę vykdomą visuomenės informavimo programą „Gyvasis medis“, kur nurodomi keturi skirtingi būdai, kaip paprastai ir atsakingai neveikiančią buitinę techniką pristatyti ten, kur ja bus tinkamai pasirūpinta.

AM atstovė V. Karosienė nurodo, jog priemonės – švietimas ir pvz., atliekų surinkimo,

aikštelių įrengimas, turi būti įgyvendinamos kartu ir nuolat. Ji taip pat pabrėžia, jog švietimas, informavimas yra vykdomas įvairiais būdais: per radiją, televiziją, spaudą, organizuojami seminarai, šviesti visuomenę įpareigojami ir gamintojai – importuotojai, ir jų įsteigtos organizacijos (aut. pastaba: pvz.: „Infobalt EPA“).

3.1.5. EEĮ atliekų tvarkymo sistemos vizija

Turbūt vienas iš sunkiausių uždavinių yra apibūdinti bet kurio daikto ar proceso, o šiuo atveju, EEĮA tvarkymo sistemos ateitį, nes tai galima tik nuspėti, įsivaizduoti, tačiau tyrime dalyvavusiems ekspertams nebuvo sudėtinga įsivaizduoti kaip EEĮA bus tvarkomos po 10 metų. Pateikus klausimą: „Apibūdinkite EEĮ atliekų tvarkymo sistemos viziją. Kaip Jūsų manymu ji atrodys po 10 metų?“ du ekspertai (E. Kriukonis ir V. Karosienė) LR EEĮA tvarkymo sistemą po 10 metų įsivaizdavo labai panašiai. Jie teigė, jog bus sukurta sistema, kurią sudarys: gyventojai, savivaldybė, komunalininkas, parduotuvė ir gamintojas, importuotojas ir kiekviena iš šių grandžių aiškiai žinos savo pareigas ir funkcijas (žiūrėti 3 priedą).

„EMP recycling“ direktorius A. Kybartas nurodė atskirus EEĮA tvarkymo sistemos elementus, kurie gali būti ateityje. Ekspertas pažvelgė į EEĮA sistemos viziją kaip vartotojas ir teigė, kad po 10 metų, kad bus galima parašyti žinutę atitinkamu numeriu ir pranešti, jog turima EEĮ atliekų, tuomet pranešėją iš karto identifikuos sistema, atsiųs papildomą informaciją ir paims kažkokią EEĮ atlieką, be to dar už tą veiksmą bus duodami atitinkami taškai už kuriuos metų gale bus galima užsisakyti elektrinį ekologišką prietaisą ar kokį kitą įrenginį. A. Kybartas taip pat pabrėžė, kad pats perdirbimas ateityje bus kelių stadijų. Jis teigė, kad pirma stadija bus antrinis EEĮ panaudojimas, nes daiktai bus greičiau besikeičiantys, turės didesnę vertę ir gali būti, jog EEĮ surinkimo sistema susijungs su antriniu pardavimu, nes ir dabar antrinio pardavimo rinka jau veikia.

3.2. EEĮ platintojų indėlio į EEĮ atliekų tvarkymo sistemą vertinimas

3.2.1. Vertinimo metodologiniai aspektai

Vienas iš iškeltų darbo uždavinių buvo atlikti stebėjimą, kurio metu būtų atskleistas EEĮ platintojų indėlis, tvarkant EEĮ atliekas. Taigi, norint atlikti stebėjimą, pirmiausia buvo suformuluotas stebėjimo planas:

1. Suformuluoti stebėjimo tikslą.
2. Išanalizuoti LR ir ES teisės aktus, kuriuose reglamentuojamos EEĮ platintojų

pareigos, teisės ir kt.

3. Pasirinkti EEĮ platintojų stebėjimo tipą, imtį, vietą, laiką.

4. Parengti standartizuoto stebėjimo programą, kur būtų registruojami stebėjimų rezultatai.

5. Nustatyti ar EEĮ platinimo vietoje yra pateikiama informacija apie elektros ir elektroninėje įrangoje esančias pavojingas medžiagas, jų keliamą pavojų aplinkai ir žmonių sveikatai arba ar yra informacijos apie šios įrangos atliekų tvarkymą bei priėmimą prekybos vietoje.

6. Atlikti stebėjimą, dalyvaujant imituotame televizoriaus pirkime:

a) EEĮ platintojui pateikti situaciją, jog namie yra didelis senas nebeveikiantis televizorius, kuris kambaryje užima daug vietos ir pasiteirauti ar televizorių jie galėtų nemokamai priimti, jei būtų perkamas naujas jų platinimo vietoje – parduotuvėje;

b) užfiksuoti gautą papildomą informaciją, susijusią su EEĮ atliekų tvarkymu.

7. Atlikti gautų stebėjimo rezultatų analizę, pateikti išvadas.

Teisės aktų, kuriuose reglamentuojamos EEĮ platintojų pareigos, teisės analizė

Vienas iš darbo uždavinių buvo atlikti stebėjimą, kurio metu būtų atskleistas EEĮ platintojų indėlis, tvarkant EEĮ atliekas. Šis uždavinys sutampa su analogišku šio tyrimo tikslu: atskleisti EEĮ platintojų indėlį, tvarkant EEĮ atliekas, naudojant stebėjimo metodą.

Norint tikslingai atlikti stebėjimą pirmiausia buvo išanalizuoti LR ir ES teisės aktai, kuriuose reglamentuojamos EEĮ platintojų pareigos, prievolės ir kt. Tai Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų, LR atliekų tvarkymo įstatymas bei administracinių teisės pažeidimų kodeksas.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų yra teigiama, jog[148]:

Dėl EEĮ atliekų, gautų iš privačių namų ūkių, valstybės narės užtikrina, kad iki 2005 m. rugpjūčio 13 d. (aut. pastaba: Lietuvai suteiktas pereinamasis laikotarpis iki 2008 m. gruodžio 31 d.):

a) būtų įdiegtos sistemos, leisiančios galutiniams atliekų turėtojams ir platintojams grąžinti tokias atliekas bent jau nemokamai. Valstybės narės, visų pirma atsižvelgdamos į gyventojų tankumą, užtikrina, kad būtų įrengti ir gyventojams prieinami reikalingi surinkimo įrenginiai;

[148] Europos Parlamento ir Tarybos 2002/96/EB Direktyva "Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų" http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=41586 : prisijungimo laikas: 2007.05.27

b) pristatantiems naują produktą platintojams tenka atsakomybė užtikrinti, kad tokias atliekas bus galima grąžinti platintojui bent jau nemokamai pagal principą „vienas už vieną“ jei tik įranga yra tos pačios rūšies ir atlieka tas pačias funkcijas kaip ir pristatytoji įranga. Valstybės narės gali nesilaikyti šios nuostatos, jei jos užtikrina, kad dėl to EEĮ atliekų grąžinimas galutiniam jų turėtojui nebus apsunkintas ir kad galutinis turėtojas galės naudotis šiomis atliekų surinkimo sistemomis bent jau nemokamai. Pasinaudojusios šia nuostata valstybės narės apie tai praneša Komisijai <...>;

d) atsižvelgiant į Bendrijos sveikatos apsaugos ir saugumo standartus, EEĮ atliekos, kurios dėl užterštumo kelia grėsmę personalo saugumui ir sveikatai, pagal a ir b punktus gali būti nepriimamos. Tokioms EEĮ atliekoms valstybės narės parengia konkrečią tvarką <...>.

Valstybės narės gali reikalauti, kad šio straipsnio 1 – 3 dalyse nurodytą visą ar kai kurią informaciją gamintojai ir (arba) pateiktų platintojai, pvz., naudojimo instrukcijoje arba pardavimo vietoje.

LR atliekų tvarkymo įstatyme $34^{(4)}$ straipsnyje yra pateikiamos elektros ir elektroninės įrangos platintojų pareigos ir teisės[149]:

1. Elektros ir elektroninės įrangos platintojams (toliau šiame straipsnyje – platintojai) draudžiama platinti elektros ir elektroninę įrangą, kurios gamintojas ir (ar) importuotojas nėra įsiregistravęs šio Įstatymo $34^{(2)}$ straipsnyje nustatyta tvarka, taip pat kurio elektros ir elektroninė įranga nėra paženklinta šio Įstatymo $34^{(5)}$straipsnyje nustatyta tvarka.

2. Platintojai privalo, nereikalaudami papildomai sumokėti, priimti vartotojo atiduodamas buityje susidarančias elektros ir elektroninės įrangos atliekas tuo atveju, jei vartotojo atiduodamos elektros ir elektroninės įrangos atliekos yra tos pačios paskirties kaip jo perkama elektros ir elektroninė įranga ir jei atiduodamos elektros ir elektroninės įrangos atliekų kiekis (skaičiuojant įrangos vienetais) atitinka perkamos elektros ir elektroninės įrangos kiekį. Gamintojo ir importuotojo pageidavimu platintojas turi vartotojui nurodyti elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo išlaidas.

3. Platintojai gali nesilaikyti šio straipsnio 2 dalyje nustatytų reikalavimų ir nepriimti vartotojo atiduodamų elektros ir elektroninės įrangos atliekų, jeigu šias atliekas sudaro elektros ir elektroninė įranga be pagrindinių tokios įrangos dalių ar jose yra atliekų, nepriskiriamų elektros ir elektroninės įrangos atliekoms ir (ar) šios atliekos kelia pavojų darbuotojų sveikatai bei saugumui.

[149] Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo 2, 30, 34 straipsnių ir aštuntojo(1) skirsnio pakeitimo ir papildymo įstatymas// 2005, Nr.84-3111

4. Iš vartotojų priimtas buityje susidarančias elektros ir elektroninės įrangos atliekas platintojai privalo perduoti elektros ir elektroninės įrangos atliekas tvarkančiai įmonei.

5. Platintojai, priimantys iš vartotojų buityje susidarančias elektros ir elektroninės įrangos atliekas, prekybos vietoje privalo informuoti vartotojus apie tai, kaip jie gali atiduoti šias atliekas platintojams.

6. Šio straipsnio reikalavimai taip pat taikomi platintojams, kurie į Lietuvos rinką tiekdami elektros ir elektroninę įrangą naudojasi nuotolinio ryšio priemonėmis. Šiuo atveju vartotojams turi būti sudarytos sąlygos atiduoti elektros ir elektroninės įrangos atliekas elektros ir elektroninės įrangos atsiėmimo vietoje.

O administracinių teisės pažeidimų kodekse 51(18) straipsnyje yra nustatytos baudos už EEĮ platintojų pareigų nevykdymą (žiūrėti 12 lentelę):

12 lentelė. Administracinių teisės pažeidimų kodekse už EEĮ atliekų tvarkymo reikalavimų nevykdymą EEĮ platintojams yra numatomos baudos[150]:

Pažeidimas	**Bauda**
Informacijos apie elektros ir elektroninėje įrangoje esančias pavojingas medžiagas, jų keliamą pavojų aplinkai ir žmonių sveikatai arba informacijos apie šios įrangos atliekų tvarkymą bei priėmimą prekybos vietoje nepateikimas elektros ir elektroninės įrangos vartotojams ar šios įrangos atliekų tvarkytojams	1000 Lt – 2000 Lt
Pagal nustatytus reikalavimus nepaženklintos elektros ir elektroninės įrangos platinimas	1000 Lt – 2000 Lt
Atsisakymas priimti prekybos vietoje be papildomo mokesčio vartotojo atiduodamas buityje susidarančias elektros ir elektroninės įrangos atliekas tuo atveju, kai vartotojo atiduodamos elektros ir elektroninės įrangos atliekos yra tos pačios paskirties kaip jo perkama įranga ir kai atiduodamos įrangos atliekų kiekis (skaičiuojant įrangos vienetais) atitinka perkamos įrangos kiekį	1500 Lt – 3000 Lt

Tačiau, LR teisės aktuose galima įžvelgti dviprasmybių, kurių pagalba šių nuostatų vykdytojai gali ne visiškai suprasti savo pareigas ir galimai išvengti atsakomybės, nes LR atliekų

[150] Lietuvos Respublikos Seimo įstatymas "Administracinių teisės pažeidimų kodeksas" // Valstybės žinios 2006, Nr. 73-275.

tvarkymo įstatyme teigiama, jog tik tie platintojai, kurie priima iš vartotojų buityje susidarančias elektros ir elektroninės įrangos atliekas, prekybos vietoje privalo informuoti vartotojus apie tai, kaip jie gali atiduoti šias atliekas platintojams. Iš šio punkto galima suprasti, jog ne visi platintojai privalo informuoti vartotojus, o tik tie, kurie priima buityje susidarančias EEĮ atliekas, tačiau prieš tai esančiame punkte yra nurodoma, jog visi platintojai privalo, nereikalaudami papildomai sumokėti, priimti vartotojo atiduodamas buityje susidarančias elektros ir elektroninės įrangos atliekas tuo atveju, jei vartotojo atiduodamos elektros ir elektroninės įrangos atliekos yra tos pačios paskirties kaip jo perkama elektros ir elektroninė įranga ir jei atiduodamos elektros ir elektroninės įrangos atliekų kiekis atitinka perkamos elektros ir elektroninės įrangos kiekį.

Pasinaudojus šia spraga teismų pagalba, platintojai, gali išvengti skirtos baudos, numatytos LR Administracinių teisės pažeidimų kodekse, už informacijos apie elektros ir elektroninėje įrangoje esančias pavojingas medžiagas, jų keliamą pavojų aplinkai ir žmonių sveikatai arba informacijos apie šios įrangos atliekų tvarkymą bei priėmimą prekybos vietoje nepateikimą elektros ir elektroninės įrangos vartotojams ar šios įrangos atliekų tvarkytojams, nes remiantis LR Atliekų tvarkymo įstatymu galima teigti, jog jie neprivalėjo informuoti, jei nebuvo „platintojai, priimantys iš vartotojų buityje susidarančias elektros ir elektroninės įrangos atliekas“[151] (už buityje susidarančių elektros ir elektroninės įrangos atliekų nepriėmimą prekybos vietose taip pat numatomos baudos (žiūrėti 12 lentelę)). Tad įmanoma, jog tokiu būdu būtų išvengta baudos už informacijos nepateikimą elektros ir elektroninės įrangos vartotojams ar šios įrangos atliekų tvarkytojams.

Taigi, reiktų nedelsiant inicijuoti LR Atliekų įstatymo $34^{(4)}$ straipsnio 5 punkto pakeitimą ir reglamentuoti, jog visi EEĮ platintojai, prekybos vietoje privalo informuoti vartotojus apie tai, kaip vartotojai gali atiduoti šias atliekas platintojams ar bent jau informuoti kaip galima būtų saugiai ir neteršiant aplinkos atsikratyti EEĮ atliekomis. Ir tai būtų viena iš priemonių pasiekti aukštesnį visuomenės supratimą EEĮ atliekų tvarkymo srityje.

EEĮ platintojų stebėjimo tipas, imtis, vieta ir laikas

Taigi, kaip instrumentas buvo pasirinktas standartizuotas stebėjimas, dalyvaujant pačiam stebėtojui – man – darbo autorei. Stebėjimui atlikti buvo pasirinktas Šiaulių miestas, nes šiuo metu jame gyvenant, buvo patogiausia atlikti tokio pobūdžio stebėjimą. Be to, buvo padaryta prielaida, kad visų Lietuvos miestų EEĮ platinimo vietose yra susiklosčiusi panaši situacija ir nemaža dalis platintojų turi savo atstovybes daugelyje LR miestų. Tad išvados bus daromos bendrai visai LR, remiantis Šiaulių miesto pavyzdžiu.

[151] Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo 2, 30, 34 straipsnių ir aštuntojo$^{(1)}$ skirsnio pakeitimo ir papildymo įstatymas// 2005, Nr.84-3111

Būsimieji stebimi EEĮ platintojai buvo atrinkti remiantis vienu populiariausių verslo informacijos tinklapių šalyje, kuriame veikia Lietuvos įmonių paieška kataloge VISA LIETUVA – www.visalietuva.lt. Pasirinkus vieną iš populiariausių EEĮ produktų – televizorių, šiame įmonių kataloge pagal veiklos sritis („Vaizdo ir garso technika“ bei „Buitinė technika, integruotoji buitinė technika“ buvo parinktos visos Šiaulių mieste esančios prekybos vietos, kurios prekiauja televizoriais. Iš viso stebėta buvo 13 EEĮ prekybos vietų, kur buvo prekiaujama televizoriais. Atlikto stebėjimo data – 2007 gruodžio 3 diena.

3.2.2. Gautų stebėjimo rezultatų analizė

Gauti stebėjimo rezultatai buvo užfiksuoti iš anksto parengtoje standartizuoto stebėjimo lentelėje (žiūrėti 4 priedą). Visa gauta stebima informacija buvo užfiksuojama raštu, nedelsiant išėjus iš kiekvienos stebėtos EEĮ platinimo vietos.

Pirmiausia, remiantis administracinių teisės pažeidimų kodekso 51(18) straipsniu EEĮ platinimo vietoje buvo apžiūrima, ar yra pateikiama informacija apie elektros ir elektroninėje įrangoje esančias pavojingas medžiagas, jų keliamą pavojų aplinkai ir žmonių sveikatai arba ar yra informacijos apie šios įrangos atliekų tvarkymą bei priėmimą prekybos vietoje, nes remiantis šiuo straipsniu už šios EEĮ platintojų pareigos nevykdymą yra nustatytos baudos nuo 1000 iki 2000 litų. Tik vienoje iš trylikos stebėtų EEĮ platinimo vietų buvo visiškai laikomasi šio reikalavimo, trijose EEĮ platinimo vietose šis reikalavimas buvo vykdomas tik iš dalies, o likusiose devyniose – visiškai nevykdomas (žiūrėti 4, 5 priedus ir 6 pav.).

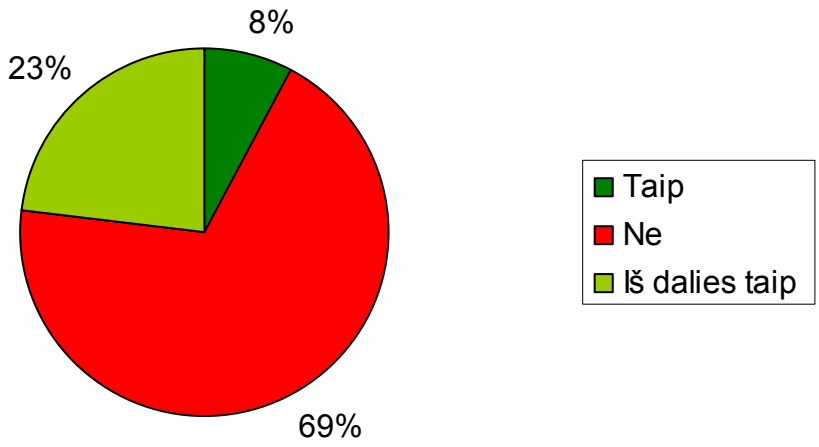

6 pav. Stebėtose platinimo vietose informacijos apie EEĮ esančias pavojingas medžiagas arba informacijos apie šios įrangos atliekų tvarkymą bei priėmimą prekybos vietoje buvimas

(procentais)

Vienintelėje iš stebėtų UAB Erpikos parduotuvėje „Taip lengviau“ EEĮ vartotojai galėjo gauti išsamios ir teisingos informacijos apie EEĮ atliekas ir jų tvarkymą. Informaciniame lapelyje buvo teigiama, jog EEĮA yra daug pavojingų medžiagų, keliančių pavojų aplinkai ir žmonių sveikatai. Taip pat buvo nurodyti būdai kaip vartotojui galima saugiai atsikratyti EEĮ atliekomis: nuvežti į stacionarias EEĮ aikšteles bei perkant EEĮ prekę, tos pačios paskirties seną EEĮ produktą priduoti prekės pirkimo vietoje (žiūrėti 5 priedą). Dar trijose stebėtose EEĮ platinimo vietose vartotojai iš dalies buvo informuojami. Šiose parduotuvėse buvo nurodomi EEĮA keliami pavojai, tai, jog negalima šių atliekų mesti drauge su kitomis buitinėmis atliekomis, jog jos gali būti perdirbamos, atsikračiusiems sena buitine technika buvo siūlomos nuolaidos, tačiau šiose EEĮ prekybos vietose nebuvo nurodoma, jog EEĮ platintojai, nereikalaudami papildomai sumokėti, privalo priimti vartotojo atiduodamas buityje susidarančias elektros ir elektroninės įrangos atliekas tuo atveju, jei vartotojo atiduodamos elektros ir elektroninės įrangos atliekos yra tos pačios paskirties kaip jo perkama elektros ir elektroninė įranga ir jei atiduodamos elektros ir elektroninės įrangos atliekų kiekis (skaičiuojant įrangos vienetais) atitinka perkamos elektros ir elektroninės įrangos kiekį.

Toliau stebėjimas vyko imituojant, jog yra norimas pirkti televizorius. Buvo domimasi preke, konsultanto (–ės) buvo teiraujamasi apie produkto parametrus, gamintoją. Tuomet buvo konstatuota, jog namie yra didelis senas nebeveikiantis televizorius, kuris kambaryje užima daug vietos ir užduodamas klausimas ar jie (platintojai) galėtų nemokamai priimti televizorių, jei būtų perkamas naujas jų platinimo vietoje – parduotuvėje. Remiantis LR Atliekų tvarkymo įstatymu EEĮ platintojai turi minėtą pareigą, tačiau tik šešiuose ir trylikos stebėtų EEĮ platinimo vietų darbuotojai į šį klausimą atsakė teigiamai (žiūrėti 7 paveikslą). Likusių septynių parduotuvių darbuotojai teigė, jog jie nepriima ir neturi sąlygų (sandėliavimo, atskiro transporto) priimti elektros ir elektroninės įrangos atliekas (žiūrėti 4 priedą).

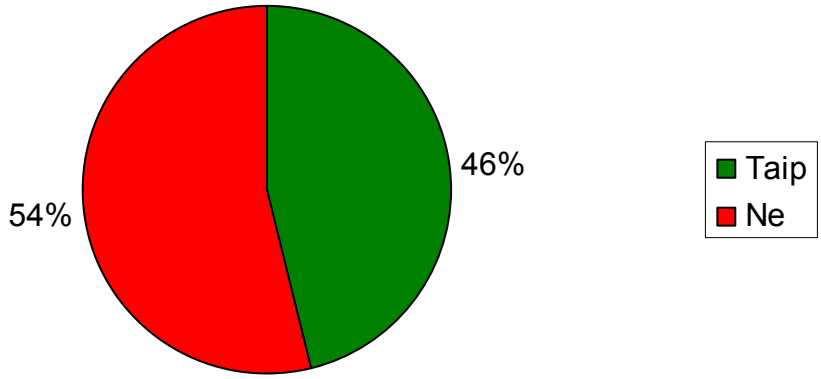

7 pav. Principo „vienas už vieną“ taikymas stebėtose EEĮ platinimo vietose (procentais)

Iš šių septynių platinimo vietų, kur EEĮ atliekos buvo nepriimamos, perkant naują EEĮ produktą, trijose parduotuvėse darbuotojai negalėjo net pateikti alternatyvaus saugaus atsikratymo būdo EEĮ atliekomis, vienos parduotuvės darbuotojai net įnirtingai ginčijosi, kad jie neprivalo priimti EEĮ atliekos, jei perkamas toks pat EEĮ produktas ir siūlė televizorių nunešti prie konteinerio. Likusių keturių parduotuvių darbuotojai siūlė pasinaudoti „EMP recycling“ perdirbimo įmonės teikiamomis paslaugomis, kur paskambinus nemokamu telefonu galima išsikviesti šios įmonės darbuotojus ir tokiu būdu nemokamai atsikratyti EEĮ atliekomis. Platintojai dažniausiai pateikdavo šią paslaugą reklamuojančių lankstinukų (žiūrėti 5 priedą).

Remiantis stebėjimu, galima teigti, jog tik labai maža dalis LR EEĮ platintojų visiškai vykdo LR Atliekų tvarkymo įstatymo $34^{(4)}$ straipsnio „Elektros ir elektroninės įrangos platintojų pareigos ir teisės“ nuostatus. Dalis EEĮ platintojų net nežino kokias pareigas ir teises jie turi, o tie kurie žino, dažnai neturi sąlygų vykdyti LR Atliekų tvarkymo įstatymo $34^{(4)}$ straipsnyje numatytas pareigas, nes neturi tam sąlygų: atskiro transporto, vietos sandėliuoti EEĮA. Tik 46 procentai stebėtų EEĮ platintojų nereikalaudami papildomai sumokėti, priimtų vartotojo atiduodamas buityje susidarančias EEĮ atliekas tuo atveju, jei vartotojo atiduodamos elektros ir elektroninės įrangos atliekos yra tos pačios paskirties kaip jo perkama EEĮ ir jei atiduodamos elektros ir elektroninės įrangos atliekų kiekis (skaičiuojant įrangos vienetais) atitinka perkamos elektros ir elektroninės įrangos kiekį, tačiau šios teikiamos paslaugos nereklamuoja, nes tai apsunkintų jų kaip platintojų darbą. Didelė dalis EEĮ platintojų klientams, kurie nori saugiai atsikratyti EEĮA, nurodo perdirbimo įmonę „EMP recycling“, kuri nemokamai iš gyventojų namų paimą seną, nebeveikiančią ar tiesiog nebereikalingą EEĮ.

Tad remiantis Lietuvoje susiklosčiusia situacija, kuri buvo patvirtinta EEĮ platintojų stebėjimu, reikėtų imtis atitinkamų priemonių, kurios numatytų efektyvesnį šios grandies EEĮ atliekų tvarkymą. Mano manymu, turėtų būti koreguojamas LR Atliekų tvarkymo įstatymo 34(4) straipsnis ir atsisakoma šio straipsnio antro punkto, kur teigiama, kad „platintojai privalo, nereikalaudami papildomai sumokėti, priimti vartotojo atiduodamas buityje susidarančias elektros ir elektroninės įrangos atliekas tuo atveju, jei vartotojo atiduodamos elektros ir elektroninės įrangos atliekos yra tos pačios paskirties kaip jo perkama elektros ir elektroninė įranga ir jei atiduodamos elektros ir elektroninės įrangos atliekų kiekis (skaičiuojant įrangos vienetais) atitinka perkamos elektros ir elektroninės įrangos kiekį“[152], nes Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų numatoma, jog „valstybės narės gali nesilaikyti šios nuostatos, jei jos užtikrina, kad dėl to EEĮ atliekų grąžinimas galutiniam jų turėtojui nebus apsunkintas ir kad galutinis turėtojas galės naudotis šiomis atliekų surinkimo sistemomis bent jau nemokamai. Pasinaudojusios šia nuostata valstybės narės apie tai praneša Komisijai“[153]. O kadangi LR yra sudarytos sąlygos galutiniams EEĮ turėtojams nemokamai gražinti EEĮ atliekas (surinkimo būdai nurodyti 2.3.4 skyriuje). Vadinasi šių atliekų surinkimas yra pakankamai patogus, nėra apsunkintas ir yra visiškai nereikalinga papildomomis pareigomis apsunkinti EEĮ platintojus. Tačiau EEĮ platintojai turėtų informuoti pirkėjus kaip saugiai galima atsikratyti EEĮA, nurodant visus įmanomus saugius būdus, jog EEĮ negalima išmesti drauge su kitomis buitinėmis atliekomis, taip pat nurodyti EEĮ esančias pavojingas medžiagas ir kitą su EEĮA tvarkymu susijusią reikiamą informaciją.

[152] Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas// Valstybės žinios. 1998, Nr. 61-1726.

[153] Europos Parlamento ir Tarybos 2002/96/EB Direktyva “Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų” http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=41586 : prisijungimo laikas: 2007.05.27

IŠVADOS

1. LR į savo teisinę bazę yra perkėlusi Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų bei direktyvą 2002/95/EB dėl tam tikrų pavojingų medžiagų naudojimo elektros ir elektroninėje įrangoje apribojimo, tačiau remiantis Europos Komisijos atliktomis studijomis, oficialiais pranešimais bei tyrime dalyvavusių ekspertų pozicijomis, galima teigti, jog Lietuva neteisingai įgyvendino kai kuriuos direktyvos 2002/96/EB reikalavimus ir tokiu būdu iš dalies neužtikrino tinkamo EEĮA tvarkymo sistemos veikimo.

2. Išanalizavus EK atliktas studijas, kur apibūdinami ir LR EEĮ atliekų tvarkymo sistemos ypatumai, galima teigti, jog:

a) LR EEĮA tvarkymo sistemoje nėra konkuruojančių kolektyvinių sistemų, be to EEĮ gamintojai, importuotojai gali sudarinėti tiesiogines sutartis su šių atliekų perdirbėjais;

b) 2007 metų pavasarį LR buvo tik viena, turinti licenciją ir veikianti gamintojų – importuotojų organizacija „InfoBalt EPA“, padedanti EEĮ gamintojams bei importuotojams įvykdyti jų įsipareigojimus EEĮA tvarkymo atžvilgiu;

c) gamintojų – importuotojų privalomas surinkti EEĮA kiekis priklauso nuo jų pačių pateikiamo į rinką EEĮ kiekio ar nustatytų reikiamų surinkti ir perdirbti produktų normų, tad nėra skatinamas didesnis EEĮA surinkimas.

3. Kuriant EEĮA tvarkymo sistemą, yra įgyvendinami bendri atliekų tvarkymo politikos principai ir prioritetai, kurie turi užtikrinti darnią plėtrą ir tuo pačiu ženkliai pakeisti dabartinius EEĮ plėtotės, gamybos, vartojimo ir elgsenos modelius.

4. Atlikus ekspertų apklausą buvo išsiaiškinta, jog pagrindinės šiuo metu padidėjusio surenkamo EEĮA kiekio priežastys yra tai, jog LR į savo įstatyminę bazę perkėlė ES direktyvos 2002/96/EB „Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų“ nuostatus, dėl to įsigaliojo nauji detalūs reikalavimai gamintojams – importuotojams, kitaip tariant, atsirado EEĮ atliekų finansavimas ir, atsiradus apskaitai, pasimatė tikrieji EEĮ atliekų kiekiai.

5. Europos Sąjungos EEĮ gamintojams ir importuotojams taikomas principas „teršėjas moka“, kuris yra paremtas gamintojo, importuotojo atsakomybe už jo išleistos EEĮ produkcijos ir vėliau tapusios atlieka, surinkimo ir perdirbimo finansavimą.

6. EEĮ atliekų tvarkymo sistema yra kūrimo stadijoje, tad atlikus ekspertų apklausą bei įvairių šaltinių analizę, buvo nustatytos pagrindinės šių atliekų tvarkymo procese susidariusios problemos:

a) LR EEĮ atliekų tvarkymo įstatyminėje bazėje yra trūkumų ir ją reikia tobulinti;

b) EEĮA tvarkymo sistemų dalyvių pozicijos kai kuriais šių atliekų tvarkymo klausimais išsiskiria, sistemos dalyviai mažai bendradarbiauja;

c) EEĮ atliekų tvarkymas vykdomas laisvos rinkos sąlygomis (tai savo atliktose studijose apie EEĮA tvarkymą, pažymi ir EK);

d) neveikia EEĮ atliekų prevencijos principas;

e) LR nėra kompetentingų inspektorių, kurie galėtų kontroliuoti ar EEĮA perdirbimo įmonėse šių atliekų perdirbimas yra vykdomas remiantis EEĮA tvarkymo teisiniu reglamentavimu;

f) silpna gamintojų, importuotojų pozicija EEĮ atliekų tvarkymo organizavimo srityje, sistema veikia tik perdirbėjų iniciatyva, matant naudą iš šių atliekų perdirbimo;

g) per mažas visuomenės informavimas EEĮA tvarkymo klausimais;

7. Atlikus standartizuotą EEĮ platintojų stebėjimą Šiaulių miete ir padarius prielaidą, jog stabėtos EEĮ platinimo vietos turi savo platinimo filialus daugumoje LR miestų, galima teigti:

a) tik labai maža dalis EEĮ platintojų visiškai vykdo LR Atliekų tvarkymo įstatymo $34^{(4)}$ straipsnio „Elektros ir elektroninės įrangos platintojų pareigos ir teisės“ penkto punkto nuostatus - vienoje iš trylikos stebėtų parduotuvių EEĮ vartotojai galėjo gauti išsamios ir teisingos informacijos apie EEĮ atliekas ir jų tvarkymą;

b) tik 46 procentai stebėtų EEĮ platintojų nereikalaudami papildomai sumokėti, priimtų vartotojo atiduodamas buityje susidarančias EEĮ atliekas tuo atveju, jei vartotojo atiduodamos EEĮA yra tos pačios paskirties kaip jo perkama EEĮ ir jei atiduodamos elektros ir elektroninės įrangos atliekų kiekis atitinka perkamos elektros ir elektroninės įrangos kiekį;

c) dalis EEĮ platintojų net nežino kokias pareigas ir teises jie turi, o tie kurie žino, dažnai neturi sąlygų vykdyti jiems numatytas pareigas, nes neturi atskiro transporto, vietos sandėliuoti EEĮA ir mano, kad tokia paslauga apsunkintų jų kaip platintojų darbą.

Remiantis šiomis išvadomis, darbo pradžioje iškelta hipotezė, jog kuriama Lietuvos Respublikos elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo sistema nėra efektyvi, iš dalies pasitvirtino. EEĮA tvarkymo sistema šiuo metu yra tik kuriama, o kaip ir kiekvieno proceso eigoje čia susidaro nemažai problemų, kurios ir mažina EEĮA sistemos efektyvumą.

REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI

1. Norint užtikrinti efektyvesnę EEĮ atliekų tvarkymo sistemos veiklą, būtina keisti ir tobulinti LR EEĮ atliekų tvarkymą reglamentuojančią įstatyminę bazę, atsižvelgiant į skirtingas EEĮ atliekų sistemos dalyvių pozicijas, bendradarbiauti tobulinant šių atliekų tvarkymo sistemą ir tokiu būdu pasiekti aukštą aplinkosauginį EEĮA tvarkymo lygį.

2. AM ir kitoms atsakingoms valstybinėms institucijoms reiktų peržiūrėti ir atlikti LR teisės aktų, susijusių su EEĮ atliekų tvarkymu, korekcijas, kaip to reikalauja EBK pastabos dėl netinkamo kai kurių direktyvos 2002/96/EB straipsnių įgyvendinimo.

3. EEĮ gamintojai, naudojantys ekologišką EEĮ projektavimą, turi būti skatinami įvairiomis mokesčių lengvatomis, nes tokiu būdu būtų užtikrinta švaresnė ekologiška elektros ir elektroninės įrangos gamyba bei lengvesnis antrinis panaudojimas. Pavyzdžiui, ekologišką EEĮ projektavimą naudojantiems gamintojams reiktų padengti mažesnius kaštus už EEĮA tvarkymą, nes tokias atliekas perdirbėjams būtų daug lengviau perdirbti ar kitaip panaudoti.

4. Remiantis Lietuvoje susiklosčiusia situacija, kuri buvo patvirtinta EEĮ platintojų stebėjimu, reikėtų imtis atitinkamų priemonių, kurios numatytų efektyvesnį šios grandies EEĮ atliekų tvarkymą. Turėtų būti koreguojamas LR Atliekų tvarkymo įstatymo $34^{(4)}$ straipsnis ir atsisakoma šio straipsnio antro punkto, kur teigiama, kad platintojai privalo, nereikalaudami papildomai sumokėti, priimti vartotojo atiduodamas buityje susidarančias EEĮA tuo atveju, jei vartotojo atiduodamos EEĮA yra tos pačios paskirties kaip jo perkama EEĮ ir jei atiduodamos elektros ir elektroninės įrangos atliekų kiekis (skaičiuojant įrangos vienetais) atitinka perkamos elektros ir elektroninės įrangos kiekį, nes Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų numatoma, jog valstybės narės gali nesilaikyti šios nuostatos, jei jos užtikrina, kad dėl to EEĮ atliekų grąžinimas galutiniam jų turėtojui nebus apsunkintas ir kad galutinis turėtojas galės naudotis šiomis atliekų surinkimo sistemomis bent jau nemokamai.

5. Reiktų inicijuoti LR Atliekų įstatymo $34^{(4)}$ straipsnio 5 punkto pakeitimą ir reglamentuoti, jog visi EEĮ platintojai, prekybos vietoje privalo informuoti vartotojus apie tai, kad vartotojai gali atiduoti šias atliekas platintojams arba bent jau informuoti kaip galima būtų saugiai ir neteršiant aplinkos atsikratyti EEĮ atliekomis, nes tai būtų viena iš priemonių pasiekti aukštesnį visuomenės supratimą EEĮ atliekų tvarkymo srityje.

6. AM ir kitos atsakingos valstybinės institucijos turėtų prisiimti atsakomybę už valstybės tarnautojų apmokymus, kad jie kompetentingai galėtų kontroliuoti EEĮA perdirbimą, remiantis EEĮA tvarkymo teisiniu reglamentavimu.

7. EEĮ gamintojai ir importuotojai galėtų steigti savo EEĮA perdirbimo įmones, tuomet atsirastų konkurencija, be to tokiu būdu patiems gamintojams ir importuotojams sumažėtų finansinė našta už EEĮA tvarkymą.

8. Įstatymiškai turi būti išsamiau reglamentuojamas visuomenės informavimas EEĮA tvarkymo klausimais. Pavyzdžiui, visuose EEĮ platinimo vietose, prie elektros ir elektros įrangos produkto kainos turėtų būti nurodoma ir šio produkto, tapusio atlieka, surinkimo, apdorojimo ir aplinkai tinkamo šalinimo kaštai. Tuomet vartotojas, nusipirkęs produktą,žinotų, kad už jo tvarkymą jau susimokėjo ir išmesti EEĮA drauge su kitomis buitinėmis atliekomis ne tik negalima, bet ir finansiškai nenaudinga, nes reiktų mokėti du kartus. Be to Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų yra reglamentuota, jog valstybės narės užtikrina, kad aštuonerių metų (10 metų IA priede nurodytai 1 kategorijai) pereinamuoju laikotarpiu nuo šios direktyvos įsigaliojimo parduodant naujus produktus gamintojams būtų leidžiama parodyti pirkėjams atliekų surinkimo, apdorojimo ir aplinkai tinkamo šalinimo kaštus.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Įstatymai

1. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas// Valstybės žinios. 1992, Nr. 5–75.
2. Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas// Valstybės žinios. 1998, Nr. 61–1726.
3. Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo 2, 30, 34 straipsnių ir aštuntojo(1) skirsnio pakeitimo ir papildymo įstatymas// 2005, Nr.84–3111
4. Lietuvos Respublikos Seimo įstatymas "Administracinių teisės pažeidimų kodeksas" // Valstybės žinios 2006, Nr. 73–275.

2. Kiti teisės aktai

5. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 07 16 d. įsakymas Nr. D1–409 „Dėl ataskaitų apie Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/09/22 dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų įgyvendinimo, teikimo Europos Komisijai"// Valstybės žinios: 2004, Nr.125–4517.
6. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. rugpjūčio 16 d. įsakymas Nr. D1–395 „Dėl aplinkos ministro 2004 m. rugsėjo 16 d. įsakymo Nr. D1–481 „Dėl elektros ir elektroninės įrangos bei jos atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo" pakeitimo"// Valstybės žinios. 2005, Nr. 102–3793.
7. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas „Dėl aplinkos ministro 2005 m. lapkričio 17 d. įsakymo Nr. D1–555 "Dėl Gamintojų ir importuotojų registravimo taisyklių patvirtinimo" pakeitimo"// Valstybės žinios: 2007, Nr.3–137
8. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas "Dėl Gamintojų ir importuotojų registravimo taisyklių patvirtinimo"// Valstybės žinios: 2005, Nr.138–4989
9. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. gegužės 27 d. įsakymas Nr. 239 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 36:2002 „Draudžiamos ir ribojamos medžiagos" patvirtinimo pakeitimo// Valstybės žinios: 2007, Nr. 75–2991.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 12 d. nutarimas „Dėl valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo"// Valstybės žinios. 2002, Nr. 40–1499.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. sausio 11 d. nutarimu Nr. 18 patvirtintas nutarimas "Dėl gaminių ir (ar) pakuočių atliekų tvarkymo organizavimo licencijavimo taisyklių patvirtinimo"// Valstybės žinios: 2006, Nr.5–144.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. sausio 11 d. nutarimu Nr. 18 patvirtintos taisyklės "Dėl Banko garantijos, laidavimo sutarties bei kitų sutarčių, įrodančių, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas, sudarymo ir vykdymo, lėšų, gautų pagal šias sutartis, kaupimo, naudojimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo"// Valstybės žinios: 2006, Nr.9–340.

13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. sausio 19 d. nutarimu Nr. 61 "Dėl Banko garantijos, laidavimo sutarties bei kitų sutarčių, įrodančių, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas bus finansuojamas, sudarymo ir vykdymo, lėšų, gautų pagal šias sutartis, kaupimo, naudojimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo" pakeitimas // Valstybės žinios: 2007, Nr. 114–4647.

3. Kita literatūra

14. Darbotvarkė 21: Subalansuotosios plėtros veiksmų programa. Vilnius: LR AM, 2001.
15. Europos Bendrijų Komisijos oficialus pranešimas dėl pažeidimo Nr. 2007/2075 apie 2003 m. sausio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB, dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų (EEĮA) netinkamo perkėlimo į nacionalinę teisę, (pateikė AM), 2007.10.17.
16. Hansen W., Leipprand A. ES politika dėl specifinių atliekų srautų. Regiono ir vietos valdžios institucijų uždaviniai. Tarptautinės ir Europos aplinkosaugos politikos institutas. 2003.
17. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos pagrindimas dėl 2006 m. sausio 19 d. nutarimo Nr. 61 pakeitimo projekte siūlomų garantijų dydžio nustatymo įkainių ir elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo 2008 metų užduočių, (pateikė AM), 2007.09.20.
18. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. Vilnius: Lututė, 2003.
19. Pasaulinė Sveikatos organizacija. Europos regioninis biuras. Kietos atliekos ir sveikata, 1995.
20. Staniškis J. K. Integruota atliekų vadyba. Kaunas: Technologija, 2004.
21. Staniškis J. K., Varžinskas V, Uselytė R. Gaminių ekologinis projektavimas. Kaunas: Technologija, 2005.
22. Spruogis A., Jaskelevičius B. Atliekos ir jų tvarkymas. Vilnius: Technika, 2000.
23. Šleinotaitė – Budrienė L. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų įgyvendinimo Lietuvoje poveikio tyrimas, 2003.
24. Tidikis R., Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.

4. Interneto šaltiniai

25. AM nuostatai http://www.am.lt/VI/index.php#r/115 : prisijungimo laikas: 2007.11.28
26. Asociacijos Infobalt gairės dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo Lietuvoje http://www.infobalt.lt/main.php?&r=55&part=2&i=6635 : prisijungimo laikas: 2007.06.09
27. Direktyvos 2002/96/EB reikalavimai www.infobalt.lt/docs/Direktyvos_200296EB_reikalavimai.doc : prisijungimo laikas: 2007.12.03
28. EEĮ, kuri buvo išleista į rinką po 2005 m. rugpjūčio 13 d., ženklinimas http://www.epa.lt/files/Image/WEEE%20zenklas.GIF : prisijungimo laikas: 2007.10.20
29. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/96/EB "Dėl elektros ir elektroninės įrangos

(EEĮ) atliekų" http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=41586 : prisijungimo laikas: 2007.05.27
30. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2002/95/EB "Dėl tam tikrų pavojingų medžiagų naudojimo elektros ir elektroninėje įrangoje apribojimo" http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002L0095:LT:HTML : prisijungimo laikas: 2007.06.09
31. EK studija „EEĮ direktyvos apžvalga" http://ec.europa.eu/environment/waste/weee/pdf/final_rep_okopol.pdf (atliktas vertimas) : prisijungimo laikas: 2007.11.15
32. EK studija „Gamintojų atsakomybės principas remiantis EEĮ direktyva" http://ec.europa.eu/environment/waste/EEĮA/pdf/final_rep_unu.pdf (atliktas vertimas) : prisijungimo laikas: 2007.11.15
33. Informacija apie laisvą rinką http://lt.wikipedia.org/wiki/Laisvoji_rinka : prisijungimo laikas: 2007.11.28
34. Klausimai ir atsakymai apie ES politiką dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/05/248&format=PDF&aged=1&language=LT&guiLanguage=en : prisijungimo laikas: 2007.09.03
35. Komisijos direktyva 93/86/EEB, derinanti su technikos pažanga Tarybos direktyvą 91/157/EEB dėl baterijų ir akumuliatorių, turinčių tam tikrų pavojingų medžiagų http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31993L0086:LT:NOT : prisijungimo laikas: 2007.09.20
36. Lietuvos gyventojų skaičius 2007 metais http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2183&PHPSESSID= : prisijungimo laikas: 2007.10.29
37. Lietuvos higienos norma HN 36 : 2002 „Draudžiamos ir ribojamos medžiagos" http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=169012 : prisijungimo laikas: 2007.07.21
38. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija http://www.am.lt/VI/files/0.063911001049192382.pdf : prisijungimo laikas: 2007.09.28
39. Straipsnis apie asociaciją „Infobalt EPA" http://www.epa.lt/index.php?user_sub_id=2& : prisijungimo laikas: 2007.11.28
40. Paveikslas "Atliekų hierarchija" http://upload.wikimedia.org/wikipedia/lt/1/11/Atlieku_hierarch.png : prisijungimo laikas: 2007.07.21
41. Straipsnis "Atliekų hierarchija" http://lt.wikipedia.org/wiki/Atliek%C5%B3_tvarkymas#Atliek.C5.B3_hierarchija : prisijungimo

laikas: 2007.07.21
42. Straipsnis „Atliekų tvarkymas – atsakingi visi arba niekas“ http://atliekos.am.lt/index.php?fuseaction=articles.view&mid=26&cid=81&id=17 : prisijungimo laikas: 2007.11.15
43. Straipsnis „Atliekų tvarkymo principai“ http://www.kaunoratc.lt/?LT=gyventojams#principai : prisijungimo laikas: 2007.07.21
44. Straipsnis „Buitinė technika ir elektronika“ http://www.emp.lt/lt/apie–atliekas/buitine–technika–ir–elektronika/ : prisijungimo laikas: 2007.12.01
45. Straipsnis „EEĮ atliekų tvarkymo sistemos kūrimas – svarbiausias Infobalt EPA uždavinys!“ http://www.epa.lt/index.php?user_sub_id=4& : prisijungimo laikas: 2007.12.01
46. Straipsnis „EMP požiūris į atliekas“ http://www.emp.lt/lt/apie–emp/emp–poziuris–i–atliekas/ : prisijungimo laikas: 2007.11.28
47. Straipsnis apie „EMP recycling“ istoriją http://www.emp.lt/lt/apie–emp/istorija/ : prisijungimo laikas: 2007.11.28
48. Straipsnis „Kaip dirba EMP“ http://www.emp.lt/lt/apie–emp/veikla/ : prisijungimo laikas: 2007.11.28
49. Straipsnis „Gamintojų ir importuotojų teisės ir pareigos“ http://www.epa.lt/index.php?user_sub_id=59& : prisijungimo laikas: 2007.12.11
50. Straipsnis „ Kodėl reikia perdirbinėti?“ http://www.epa.lt/index.php?user_sub_id=53& : prisijungimo laikas: 2007.09.28
51. Straipsnis „Ministerijos misija“ http://www.am.lt/VI/index.php#r/207 : prisijungimo laikas: 2007.11.28
52. Straipsnis „Patikslintas Valstybinis strateginis atliekų tvarkymo planas” http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=6907 : prisijungimo laikas: 2007.11.03
53. Straipsnis „Platintojų atsakomybė ir pareigos“ http://www.epa.lt/index.php?user_sub_id=62& : prisijungimo laikas: 2007.12.11
54. Valstybinio strateginio atliekų tvarkymo planas (VSATP) www.avinvesticija.lt/nekiln/File/valstybinis%20strateginis%20atlieku%20tvarkymo%20planas%20(projektas).doc : prisijungimo laikas: 2007.11.02
55. Už EEĮ atliekų tvarkymo reikalavimų nevykdymą Administracinių teisės pažeidimų kodekso 51(18) straipsnyje yra numatomos baudos http://www.epa.lt/index.php?user_sub_id=3& : prisijungimo laikas: 2007.10.02

SANTRAUKA

LIETUVOS RESPUBLIKOS ELEKTROS IR ELEKTRONINĖS ĮRANGOS ATLIEKŲ TVARKYMO SISTEMOS VEIKLOS ANALIZĖ

Reikšminiai žodžiai: elektros ir elektroninė įranga (EEĮ), elektros ir elektroninės įrangos atliekos (EEĮA), teisės aktai, teisės aktų perkėlimas ir įgyvendinimas, EEĮĄ tvarkymo sistema, gamintojų atsakomybės principas.

Pasireiškus akivaizdiems technologijos bei vartojimo elgesio pokyčiams, tiek Europos Sąjungos valstybėse, tiek Lietuvoje, itin didėja naudojamos elektros ir elektroninės įrangos produktų kiekis, o pastariesiems tapus atlieka, susidaro vis didesnis EEĮ atliekų kiekis. Įstatymų numatyta, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekos turi būti tvarkomos atskirai nuo likusio komunalinių atliekų srauto, nes savo sudėtyje turi aplinkai pavojingų elementų, be to perdirbus šios atliekos gali būti naudojamos kaip antrinės žaliavos.

EEĮA tvarkymas yra neatsiejamas nuo atskirų šios sistemos dalyvių: gamintojų – importuotojų, platintojų, vartotojų, atliekų surinkėjų, perdirbėjų ir kt. bei jų veiklos, kuri prisideda prie EEĮA tvarkymo proceso. Tad magistriniame darbe buvo užsibrėžta išanalizuoti elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo sistemos veiklos ypatumus Lietuvos Respublikoje.

Pirmajame skyriuje aptariami svarbiausi EEĮ atliekų tvarkymą reglamentuojantieji Europos Sąjungos ir atitinkami Lietuvos Respublikos teisės aktai, remiantis Europos Komisijos studijomis bei oficialiu pranešimu, atlikta Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų įgyvendinimo apžvalga LR.

Antrajame skyriuje pateikiami EEĮA tvarkymo ypatumai. Atskleistas EEĮA tvarkymas, remiantis darnaus vystymosi principais, aprašyti EEĮ atliekų tvarkymo politikos principai ir prioritetai, apibūdintos EEĮA tvarkymo sistemos sudedamosios dalys.

Trečiajame magistrinio darbo skyriuje analizuojama EEĮA sistemos būklė, kuriai atskleisti naudojami ekspertų vertinimo bei stebėjimo metodai. Naudojant ekspertų vertinimo metodą, buvo atliktas EEĮ atliekų tvarkymo sistemos dalyvių pozicijų tyrimas atskirais EEĮ tvarkymo klausimais, ko pasėkoje nustatytos pagrindinės EEĮA tvarkymo sistemos ypatumai, problemos, jų sprendimo būdai. O norint išsiaiškinti vieno iš EEĮA tvarkymo sistemos dalyvių indėlį, tvarkant EEĮA, buvo atliktas elektros ir elektroninės įrangos platintojų indėlio į EEĮ atliekų tvarkymo sistemą stebėjimas, kuris parodė, jog dauguma LR esančių EEĮ platintojų netinkamai vykdo savo pareigas.

Magistro darbo pabaigoje pateikiamos išvados bei rekomendacijos ir pasiūlymai, ką reiktų keisti, kad kuriama elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo sistema būtų efektyvesnė.

SUMMARY

PRACTICE ANALYSIS OF ELECTRICAL AND ELECTRONIC EQUIPMENT WASTE MANAGEMENT SYSTEM IN THE REPUBLIC OF LITHUANIA

Key words: electrical and electronic equipment (EEE), waste electrical and electronic equipment (WEEE), legislations, transposition implementation of legislation, WEEE management system, responsibility principle of producers.

Assented evidence of technology and the increment of consumption, as in Europe Union countries as well as in Lithuania the amount of electrical and electronic equipment products increased, and in order of these products becoming waste materials the comprises bigger amount of EEE waste. Legislation provides, that the electronic and electrical equipment waste must be managed separately of the rest of municipality stream of waste because it have the environmental hazardous items, moreover recycled waste can be used for the indirect materials.

The management of WEEE is inextricable of other participants of the system: producers – importers, distributors, consumers, waste collectors, recyclers and co., as well as their enterprise that starts in the process of the management of WEEE. So in the work of master it was set to make the analysis of waste electronic and electrical equipment management system practice singularities in the Republic of Lithuania.

The first chapter includes the consideration of the main EEE waste management specifying Legislation acts of European Union and following The Republic of Lithuania, in accordance with the research and official report of European Commission, made the review of Directive 2002/96 on Waste Electrical and Electronic Equipment in the Republic of Lithuania.

The second chapter defines the singularities of WEEE management. On the ground of the principles of stable development – the WEEE management was revealed, the principles and priorities of waste electrical and electronic equipment management policy were described and the waste electrical and electronic equipment management system component parts were defined.

In the third chapter of Master Work the WEEE system condition is analyzed, for that enclosing it the evaluation of observation methods were used. Using the method of expert evaluation the research of WEEE management system participants stand was accomplished for the separate matters EEE management, it appears from this that the main WEEE management system singularities, problems and the ways of their solution were appointed. In order to enclose one of the WEEE management system inputs of this system managing, the electrical and electronic equipment distributors input to the EEE waste management system observation was accomplished, which exposed, that most of the distributors of EEE improperly in The Republic

of Lithuania implement their responsibilities.

In the end of Master Work there is a conclusion, recommendations and suggestions of what should be innovated, that composing electrical and electronic equipment waste management system would be more effective.

PRIEDAI

1 Priedas

Produktų, kuriems taikoma direktyva 2002/96/EB ir kurie patenka į IA priede išvardytas kategorijas, sąrašas:

1. S t a m b ū s n a m ų a p y v o k o s p r i e t a i s a i (Stambūs šaldymo prietaisai; Šaldytuvai; Šaldikliai; Kiti stambūs maisto šaldymo, konservavimo ir saugojimo prietaisai; Skalbimo mašinos; Drabužių džiovintuvai; Indaplovės; Maisto ruošimo prietaisai; Elektrinės viryklės; Elektrinės viryklėlės; Mikrobangų krosnelės; Kiti stambūs maisto ruošimo ir kitokio maisto apdorojimo prietaisai; Elektriniai šildymo prietaisai; Elektriniai radiatoriai; Kiti stambūs kambarių, lovų, sėdimųjų baldų šildymo prietaisai; Elektriniai ventiliatoriai; Oro kondicionavimo prietaisai; Kita ventiliavimo, oro traukos ir kondicionavimo įranga).

2. S m u l k ū s n a m ų a p y v o k o s p r i e t a i s a i (Dulkių siurbliai; Kilimų valymo prietaisai; Kiti valymo prietaisai; Siuvimo, mezgimo, audimo ir kitokie tekstilės gaminių apdorojimo prietaisai; Lygintuvai ir kiti skalbinių lyginimo, gręžimo bei kitokios priežiūros prietaisai; Skrudintuvai; Keptuvės; Smulkintuvai, kavamalės ir talpyklų ar pakuočių atidarymo ar sandarinimo įranga; Elektriniai peiliai; Plaukų kirpimo, dažymo, dantų valymo, skutimosi ir masažavimo prietaisai bei kiti kūno priežiūros prietaisai; Rankiniai ir staliniai laikrodžiai bei laiko matavimo, rodymo ar fiksavimo įranga, Svarstyklės).

3. I T i r t e l e k o m u n i k a c i n ė į r a n g a (Centralizuoto duomenų apdorojimo: Universalieji komplektai; Minikompiuteriai; Spausdintuvų blokai; Asmeninio kompiuterių naudojimo: Asmeniniai kompiuteriai (kartu su centriniu procesoriumi, pele ir klaviatūra); Portatyviniai kompiuteriai (kartu su centriniu procesoriumi, pele ir klaviatūra); Nešiojamieji atverčiami kompiuteriai; Delninukai; Spausdintuvai; Kopijavimo įranga; Elektrinės ir elektroninės rašomosios mašinėlės; Kišeninės ir stalinės skaičiavimo mašinėlės bei kita elektroninio informacijos rinkimo, saugojimo, apdorojimo, pateikimo ar perdavimo įranga ir produktai; Vartotojų terminalai ir sistemos; Faksimiliniai aparatai; Teleksai; Telefonai; Taksofonai; Bevieliai telefonai; Mobilieji telefonai; Atsakiklių sistemos; ir kiti garso, vaizdo ar kitos informacijos perdavimo telekomunikacinėmis priemonėmis produktai ar įranga).

4. V a r t o j i m o į r a n g a (Radijo aparatai; Televizoriai; Vaizdo kameros; Vaizdo magnetofonai; Aukštos kokybės garso magnetofonai; Garso stiprintuvai; Muzikos instrumentai ir kiti garso ar vaizdo įrašymo ar atkūrimo įtaisai ar įranga, įskaitant signalus ar kitas garso ar vaizdo paskirstymo technologijas, išskyrus telekomunikacijų).

5. A p š v i e t i m o į r a n g a (Fluorescencinių lempų lemputės, išskyrus buityje naudojamas lemputes; Tiesioginės fluorescencinės lempos; Kompaktinės fluorescencinės lempos; Didelio ryškumo išlydžio lempos, įskaitant suslėgto natrio lempas ir metalų halidų

lempas; Žemo slėgio natrio lempos; Kita apšvietimo įranga arba įranga, skirta šviesai skleisti ar reguliuoti, išskyrus volframines lemputes).

6. Elektriniai ir elektroniniai įrankiai (išskyrus stambius stacionarius pramoninius prietaisus) (Grąžtai; Pjūklai; Siuvimo mašinos; Tekinimo, malimo, šlifavimo, smulkinimo, pjovimo, kapojimo, kirpimo, gręžimo, skylių darymo, perforavimo, lankstymo, lenkimo ar panašaus medžio, metalo ar kitų medžiagų apdorojimo įranga; Kniedijimo, kalimo, veržimo arba kniedžių, vinių, varžtų ištraukimo ar panašios paskirties įrankiai; Virinimo, litavimo ar panašios paskirties įrankiai; Skystų ar dujinių medžiagų purškimo, skleidimo, paskirstymo ar kitokio apdorojimo kitomis priemonėmis įranga; Vejos pjovimo ar kitų sodo darbų įrankiai).

7. Žaislai, laisvalaikio ir sporto įranga (Elektriniai traukinukai ar lenktyninių automobilių komplektai; Rankiniai vaizdo žaidimų pultai; Vaizdo žaidimai; Dviračių, nardymo, bėgimo, irklavimo ir kiti kompiuteriai; Elektrinių ar elektroninių komponentų turinti sporto įranga; Monetiniai aparatai).

8. Medicinos aparatai (išskyrus implantuotus ar sanitarinius produktus) (Radioterapijos įranga; Kardiologiniai aparatai; Dializės aparatai; Plaučių respiratoriai; Branduolinės medicinos aparatai; Laboratorinė įranga *in–vitro* diagnozėms; Analizatoriai; Šaldymo kameros; Vaisingumo testai; Kiti ligos, sužeidimo ar negalios nustatymo, apsaugojimo nuo jų, stebėjimo, gydymo, palengvinimo aparatai).

9. Stebėjimo ir kontrolės prietaisai (Dūmų detektoriai; Šilumos reguliatoriai; Termostatai; Matavimo, svėrimo ar derinimo prietaisai, naudojami kaip buitinė ar laboratorijų įranga; Kiti stebėjimo ir kontrolės prietaisai, naudojami pramoniniuose įrenginiuose (pvz., valdymo pultuose)).

10. Automatiniai daiktų išdavimo įtaisai *(*Automatiniai karštų gėrimų išdavimo įtaisai; Automatiniai karštų ar šaltų butelių ar skardinių išdavimo įtaisai; Automatiniai kietų produktų išdavimo įtaisai; Automatiniai pinigų išdavimo įtaisai*;* Visi įtaisai, automatiškai išduodantys bet kuriuos produktus).

2 Priedas

EEĮA tvarkymo sistemos schema[154]

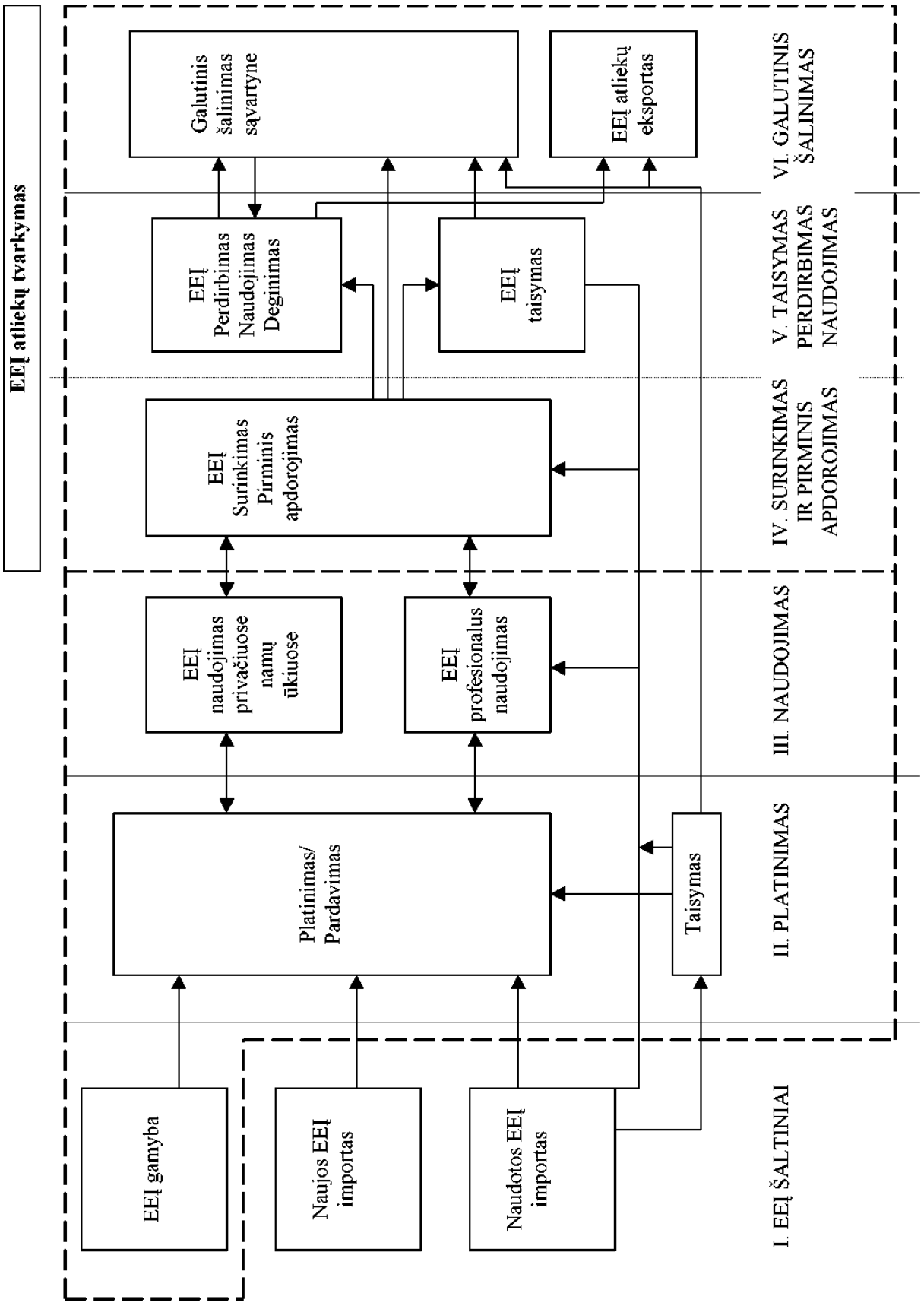

[154] Šleinotaitė – Budrienė L. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų įgyvendinimo Lietuvoje poveikio tyrimas, 2003

3 Priedas

Tyrime dalyvavusių ekspertų duomenys bei klausimynas:

Vardas, Pavardė: ALMONTAS KYBARTAS
Amžius: 37
Darbo stažas (atliekų srityje): 13
Išsilavinimas: nebaigtas aukštasis

Vardas, Pavardė: EDGARAS KRIUKONIS
Amžius: 26
Darbo stažas (atliekų srityje): 2
Išsilavinimas: aukštasis

Vardas, Pavardė: VILMA KAROSIENĖ
Amžius: 39
Darbo stažas (atliekų srityje): 8
Išsilavinimas: aukštasis

1. Aplinkos apsaugos agentūros duomenimis 2006 metais Lietuvoje buvo surinkta 10923 tonų EEĮ atliekų, o tai yra net 1434 tonomis daugiau nei buvo surinkta per šešis metus (2000 – 2005 m.). Kokia (–ios) šio pokyčio priežastis (–ys)?

ALMONTAS KYBARTAS

Visų pirma dėl to, kad šias atliekas pradėjo finansuoti gamintojai ir importuotojai bei atsirado apskaita. Tos atliekos (EEĮ) niekur nebuvo dingusios, jos visuomet egzistavo, tik didelė dalis EEĮ atliekų ėjo per metalo laužo įmones, kurios tai traktavo kaip metalo laužą ir tokius prietaisus kaip viryklės, skalbimo mašinos, šaldytuvai ir kt. buvo perdirbami supresuojant. O kada atsirado ta pareiga: surinkti, perdirbti, finansuoti, tada atsirado apskaita, o dėl apskaitos atsirado ir tokie kiekiai. Tie kiekiai jie visą laiką buvo, tik jie nebuvo apskaitomi. Priežastys suaktyvėjimo yra tos, kad atsirado finansavimas. Tam tikrų atliekų kiekiai, tokių kaip televizoriai, monitoriai, spausdintuvai, kurie neturi tiek daug vertingų atliekų, kad jas būtų galima perdirbinėti kaip metalo laužą, žinoma padidėjo, nes tos atliekos buvo pradėtos rinkti.

EDGARAS KRIUKONIS

Pagrindinės priežastys yra dvi – Europos Sąjungos Direktyvos nuostatų praktinis įgyvendinimas ir tai, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymas Lietuvoje vykdomas laisvos rinkos sąlygomis.

VILMA KAROSIENĖ

Priežastys: naujų, detalių reikalavimų gamintojams (importuotojams) įsigaliojimas.

2. Remiantis AAA duomenimis 2006 m. faktinis į vidaus rinką išleistas elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) kiekis – 49796,448 t, tais pačiais metais buvo sutvarkytos 9258,627 tonos EEĮ atliekų, o tai sudaro 18,58% viso tais metais į rinką išleisto EEĮ kiekio. Ar Lietuva pajėgi 2007 surinkti ir perdirbti ar kitaip naudoti daugiau kaip 20% EEĮ atliekų, atsižvelgiant į elektros ir elektroninės įrangos kiekį, išleistą į Lietuvos Respublikos rinką tais pačiais metais?

ALMONTAS KYBARTAS

Taip, pajėgi surinki 20 ir 25, 30 procentų, bet tik laikui bėgant. Mes (aut pastaba: „EMP recycling“) buvome prieš, kad kitais metais būtu 30 proc., nes toks procentas būtų per didelis, per sunku ir neįmanoma tiek EEĮ perdirbti ir kitaip panaudoti. Mes patys (aut pastaba: „EMP recycling“) susidūrėm su didelėm logistikos, sandėliavimo, žmonių mokymo, perkrovimo ir visokiausiom kitokiom problemom. Bet koks greičiau negu 20, 30 procentų augantis procesas yra sudėtingai valdomas.

EDGARAS KRIUKONIS

Viskas priklauso nuo to, kaip šios atliekos bus renkamos ir ar viską finansuos

gamintojai ir importuotojai. Praeitais metais gamintojai ir importuotojai turėjo finansuoti 15 proc. nuo savo išleisto kiekio, t.y. beveik 7500 t., tuo tarpu Lietuvoje buvo surinkta apie 11 000 t, o sutvarkyta beveik 9300. Reiškia, beveik 1800 tonų yra sutvarkomos be papildomo gamintojų ir importuotojų finansavimo. Manau Lietuvoje įmanoma surinkti net ir daugiau kaip 20 proc., tačiau tai didžiąja dalimi priklauso nuo surinkimo būdo.

VILMA KAROSIENĖ

Manau, pajėgi. Ypač atsižvelgiant į nemažą istorinių EEĮ atliekų kiekį.

3. Kaip manote, kaip keisis ateityje surenkamų perdirbamų ar kitaip naudojamų EEĮ atliekų kiekis procentais, atsižvelgiant į elektros ir elektroninės įrangos kiekį, išleistą į Lietuvos Respublikos rinką tais pačiais metais?

ALMONTAS KYBARTAS

Jei nuo 20 padarom iš karto 30 būtų labai sunku, palaipsniui po 5 proc. kelti kiekvienais metais tai yra normalu ir įmanoma tą padaryti, rinka tai sugebėtų padaryti. Po kurio laiko atsiras kertelė. Tuomet EEĮ jau neturėtų būti vežamos į sąvartynus. Jos šimtu procentų turėtų būti perdirbamos.

EDGARAS KRIUKONIS

Manau ateityje surenkamų EEĮ atliekų kiekis didės, tačiau dėl įvairių priežasčių (pvz. dėl to kad nauja įranga lengvėja) negaliu įvardinti konkretaus procento.

VILMA KAROSIENĖ

Manau, kad išleidžiamos įrangos kiekis nėra vienintelis „variklis“, argumentas, pagal kurį galima būtu spęsti apie surenkamų atliekų kiekį ir jo augimą. Siūlau prie to neprisirišti.

4. Pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/96/EB “Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų” iki 2008 m. gruodžio 31d. šalyje turi būti surenkama bent 4 kg EEĮ atliekų gyventojui iš privačių namų ūkių per metus. AAA duomenimis 2006 metais buvo surinkta 3,23 EEĮ atliekų gyventojui iš privačių namų ūkių per metus. Palyginus su ankstesniais metais, tai pakankamai nemažai ir pasiekti uždaviniui liko nedaug. Kaip manote, koks rezultatas bus 2007 metais?

ALMONTAS KYBARTAS

Bus šiais metais (aut. pastaba: 2007) surinkta ir perdirbta tiek kiek reikės.

Kitais metais manau irgi viskas bus gerai ir keturis kilogramus surinksime ir perdirbsime. Bet vėl gi iškyla klausimas, kaip viskas pasiskirstys, išsidėlios tarp „žaidėjų“ (aut. pastaba: EEĮ atliekų tvarkymo sistemos dalyvių), jeigu artimiausiu metu ES pakeis direktyvos privalomų surinkti 4 kg į procentus nuo įvežto ir pagaminto EEĮ kiekio, kaip užduotį valstybėm

šalim, tada bus blogai kai kurios ES narėms. Laimei, Lietuvai tai nebus problema. Kuomet buvo rašomi įstatymai, mes (aut pastaba: „EMP recycling“) buvome už tai, kad surinkimo uždavinys būtų ne atitinkamas kilogramų skaičius vienam gyventojui, o tai priklausytų nuo realiai įvežto ir pagaminto EEĮ kiekio. Tai yra realiausias atskaitos taškas. Lietuvis gali nevartoti keturių, dviejų kilogramų EEĮ, gali vartoti dešimt – nieks nežino kiek. Bet kada bus nustatytas procentas nuo įvežtos produkcijos kiekio, tuomet bent kažkiek tas kiekis bus pririštas.

EDGARAS KRIUKONIS

Dabartinis Vyriausybės nutarimas nustato gamintojams ir importuotojams užduotį surinkti ir perdirbti tam tikrą kiekį atliekų. Nustatant šią užduotį pirmiausia buvo remiamasi tuo, kad pagal ją direktyvoje nustatytas kriterijus būtų pasiektas. Manau, kad jis pasiektas ir bus.

VILMA KAROSIENĖ

Pagal esamą situaciją ir prognozes, manau, kad 4 kg surinkimo užduotis bus įvykdyta.

5. **Ar Jūsų manymu Lietuva teisingai įgyvendino Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/96/EB “Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų” ? Jei ne, tai kokios Jūsų manymu esminės klaidos buvo padarytos, ką reiktų keisti?**

ALMONTAS KYBARTAS

Iš principo manau, kad teisingai perkėlė.

Tačiau žinoma yra ir klaidų. Viena iš jų, kuri šiuo metu jau pataisyta, tai yra tai, jog EEĮ banko garantijos, laidavimo draudimo sutarties, laidavimo sutarties dydžio įkainiai buvo nustatyti atskiroms kategorijoms į kurias įeina labai daug skirtingų perdirbimo kaštų EEĮ. Šiuo metu kai kurių kategorijų EEĮ kategorijos yra išskirtos į smulkesnes sritis, kur nustatyti skirtingo dydžio įkainiai (aut. pastaba: banko garantijos, laidavimo draudimo sutarties, laidavimo sutarties įkainiai).

Taip pat yra blogai tai, kad nėra numatyta priemonių kaip priversti patį gyventoją rūšiuoti elektronikos atliekas, taip pat nėra aiškių priemonių kaip savivaldybėse yra organizuojamas komunalinių atliekų rūšiavimas, be to nėra konkrečiai įvardintos elektronikos atliekų užduotys savivaldybėms.

Ir galiausiai, EEĮ atliekų surinkimas tinkamai nevyksta pačiuose parduotuvėse pas EEĮ platintojus, mano nuomone yra nepakankamos baudos ir priemonės, kad priversti prekybos tinklus užsiimti atliekų surinkimu.

Remiantis spaudos pranešimais, EK ataskaitose yra teigiama, kad Lietuva ir kelios kitos ES narės neteisingai perkėlė Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/96/EB “Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų” bei Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/95/EB “Dėl tam tikrų pavojingų medžiagų naudojimo elektros ir elektroninėje įrangoje apribojimo“.

Kadangi yra išvardintos septynios šalys narės, kurios neteisingai perkėlė, vadinasi, gali būti, kad kitos valstybės perkėlė labai blogai, o Lietuva tik vieną kokį punktą blogai perkėlė. Ir dar turiu tokios informacijos, jog Aplinkos ministerija laiku nepateikė ataskaitos, nes ataskaita kažkur pasiklydo. Kai išvysim EK ataskaitą, tuomet ir galima bus diskutuoti kas blogai, o kas gerai.

Kuomet buvo perkėlinėjama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/96/EB "Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų", aš pats buvau toje darbo grupėje. Tuomet mes sakėme, kad niekas iš karto negali padaryti tobulos sistemos ar tobulo įstatymo, jog įstatyminę bazę reiks keisti, tobulinti, kas šiuo metu ir vyksta.

EDGARAS KRIUKONIS

Lietuva įgyvendindama Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/96/EB "Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų" įvedė tam tikrų naujovių, kurių nėra kitose šalyse. Taip pat dalis direktyvos straipsnių, perkeltų į nacionalinę teisę, yra griežtinami. Atsakymą į klausimą ar Lietuva teisingai įgyvendina šią direktyvą, t.y. ar yra pasiekiami direktyvos tikslai ir uždaviniai gali atsakyti tik laikas, kuris kelių metų bėgyje duos mums šį atsakymą. Aš manau, kad dabartinė situacija po kelių metų tvarkant EEĮ atliekas ženkliai keisis.

VILMA KAROSIENĖ

Mano manymu, teisingai perkėlė ir įgyvendina 2002/96/EB direktyvą. Europos Sąjungos institucijos, išnagrinėjusios Lietuvos teisės aktus, pateikė redakcinio pobūdžio klausimus.

6. Kokios pagrindinės Lietuvos EEĮ atliekų tvarkymo sistemos problemos ir jų sprendimo būdai? Ar sukurta (kuriama) Lietuvos EEĮ atliekų tvarkymo sistema yra efektyvi?

ALMONTAS KYBARTAS

EEĮ atliekų tvarkymo sistema yra efektyvi. Perdirbimo kainos visumoje nesiskiria nuo Europos senbuvių, tai yra labai didelis pasiekimas. Procentai išreiškus taip kaip auga atliekų surinkimas ir perdirbimas irgi rodo, kad ši sistema veikia gerai.

Pagrindinės Lietuvos EEĮ atliekų tvarkymo sistemos problemos:

1. Ši sistema veikia tik perdirbėjų iniciatyva, matant naudą iš šių atliekų perdirbimo. Nėra suinteresuotumo iš gamintojų ir importuotojų. Jų noras yra mokėti kuo mažiau už vienos tonos perdirbimą ir bendrai surinktą EEĮ atliekų kiekį. Tad gamintojai ir importuotojai dažnai teigia, kad tokių EEĮ atliekų kiekių tiesiog nėra, jie nenori į prekybos centrus įsileisti įvairių akcijų, kurių pagalba surenkamos EEĮ atliekos.

Sprendimo būdas:

Nėra griežtų priemonių iš AM ir nėra gamintojų ir importuotojų noro mažinti pačius

kaštus, tad tai reikia keisti. Juk dabartiniu metu perdirbimas jau nieko nekainuoja. Liko pagrindinė problema, tai sumažinti surinkimo kaštus iki minimumo ir ją galima išspręsti, tačiau ne surenkamo EEĮ atliekų kiekio mažinimo sąskaita, nes kuo daugiau renki, tuo pigiau kainuoja rinkti santykinai vienos tonos atžvilgiu, kuo mažiau renki, tuo tai brangiau.

2. EEĮ tvarkymo taisyklėse yra labai aiškiai parašyta ką reiškia perdirbimas: bent jau pašalinimas liuminoforo dangos, plokščių, ekrano, pavojingų atliekų, tepalų, freonų pašalinimas. Procesas yra aiškiai aprašytas, tačiau Lietuvoje nėra inspektorių, kurie supranta kaip iš tikrųjų perdirbimas turi būti vykdomas. Tai yra problema.

Sprendimo būdas:

Turėtų būti parengta labai aiški instrukcija, reglamentuotas inspekcijos darbas, kaip būtų atliekamas tikrinimas ir nustatoma ar tikrai taip yra perdirbama kaip reikalaujama teisės aktuose. Kaip aš minėjau, galima buvo ir dar iki šių metų pabaigos galima paimti tiesiog skalbimo mašinas, virykles, jas supresuoti ir sakyti, kad tai buvo perdirbimas padarytas.

3. Visuomenė nėra pakankamai informuota, kad pirkdami EEĮ žmonės sumoka ir už šios būsimos atliekos surinkimą, perdirbimą, tad dažnai dar kartą moka išmesdami šias atliekas drauge su komunalinėmis atliekomis, kad yra draudžiama ir nepateisinama.

Sprendimo būdas:

Jeigu tai būtų mano valioje, tai padaryčiau taip, kad visoje Lietuvoje prekybos vietose EEĮ kainos turėtų būti nurodytos dvi: už patį produktą ir pvz.: žalia kaina už šio produkto perdirbimą. Tokiu būdu vartotojas žinotų, jog nusipirkęs jis sumokėjo už perdirbimą ir pasinaudotų galimybe nemokėti antrą kartą per komunalinių atliekų srautą. Tai būtų tokia vizualinė ir efektyvi priemonė, bet jos niekas nebando, nes teigia, jog pirkėjai gali pamanyti, kad vienur reikia mokėt už perdirbimą, o kitur ne. Be to, ir pinigų reikia į tai įdėti, tinkamai išaiškint, pasakyt ką tai reiškia. Jeigu būtų įstatymiškai numatyti tokie dalykai, tai viskas vyktų daug sklandžiau ir paprasčiau. Kainoje turėtų būti išskirtas aplinkosauginis aspektas – perdirbimo kaina.

EDGARAS KRIUKONIS

Ar Lietuvos EEĮ atliekų tvarkymo sistema yra efektyvi galėsime atsakyti tik praėjus kuriam laikui.

Pagrindinės EEĮ atliekų tvarkymo sistemos problemos:

1. Neveikia EEĮ atliekų prevencijos principas;
2. EEĮ atliekos yra tvarkomos laisvos rinkos principais;
3. Gamintojams sudarytos galimybės tiesiogiai sudaryti sutartis su perdirbėjais ir taip perduoti savo įpareigojimus.

Sprendimo būdas – teisės aktų keitimas.

VILMA KAROSIENĖ

Sistema kuriama. Sakyti, kad „sukurta“ galėsime praėjus bent metams, kai galėsime analizuoti, būsime įgiję tam tikrą patirtį.

Pagrindinės problemos:

1. Silpna gamintojų (importuotojų) pozicija atliekų tvarkymo organizavimo srityje, žinių, kompetencijos trūkumas, pastangų nukreipimas ne atliekų tvarkymo organizavimo ir sistemos kūrimo linkme (tuo siekiant ateityje sumažinti atliekų tvarkymui skiriamas išlaidas);
2. Nenoras bendradarbiauti tarp EEĮ gamintojų (importuotojų) ir atliekų tvarkytojų, jų nesusitarimai.

7. **Lietuvoje šiuo metu yra suteikta teisė gamintojams ir importuotojams perduoti savo pareigą (finansuoti EEĮ surinkimą ir perdirbimą) EEĮ atliekų surinkėjams ir perdirbėjams, sudarant su jais tiesiogines sutartis. Tokia galimybė nėra numatyta ES direktyvoje. Ar tai įtakoja direktyvos tikslų įgyvendinimą? Ar reiktų keisti susidariusią situaciją?**

ALMONTAS KYBARTAS

Direktyvoje yra parašyta: galima tvarkyti pačiam gamintojui, importuotojui, galima kažką pasamdyti, galima ką nori daryt su šia pareiga, svarbu, kad ji būtų įvykdyta. Visiška netiesa, kad taip nenumatyta ES direktyvoje. Yra viena vienintelė išimtis dėl kurios Lietuvoje yra truputį kitaip nei kitur, kad Lietuvoje bet kuri didelė ar maža įmonė, importuojanti ar gaminanti EEĮ, gali kreiptis pas konkrečią įmonę, kuri užsiima EEĮ perdirbimu ir tiesiogiai pavesti šią pareigą jiems. Tuomet atsiranda labai aiški ir konkreti garantija, nes perdirbimo įmonė apsiima laidavimą ir garantuoja jį savo turtu. Pavyzdžiui, visa „EMP recycling“ įmonė yra užstatyta ir atsako viskuo kas joje yra, kad ji įsipareigoja įvykdyti ką turi įvykdyti – surinkti ir perdirbti tam tikrą kiekį EEĮ atliekų. Kuom įsipareigoja įvykdyti organizacija? Tuo, kad kažkas (aut. pastaba: EEĮ gamintojas ar importuotojas) atėjo ir parašė prašymą, kad aš noriu dalyvauti organizacijoje? Tai yra visiškai neadekvačios garantijos. Jeigu to nebūtų buvę, tai sistema Lietuvoje būtų neveikusi visiškai. Tai yra kontrargumentas. Jeigu kažkas sako, kad taip direktyvoje nėra numatyta, tai aš galiu pasakyti atvirkščiai, kad tikrai nėra numatyta, kad taip negalima daryti. Vadinasi, tai galima daryti.

Tokios organizacijos kaip EPA, nori, kad jiems vieninteliams būtų suteikta teisė rinkti pinigus iš gamintojų importuotojų ir tuos pinigus skirstyti per perdirbėjus, surinkėjus. Tačiau tai atsitikus jie būtų monopolistai.

EDGARAS KRIUKONIS

Neturint šios galimybės manau situacija Lietuvoje pasikeistų.

VILMA KAROSIENĖ

Sutarčių sudarymas nėra visų pareigų perdavimas. Direktyva nustato pareigą valstybėms užtikrinti, kad EEĮ atliekos būtų surenkamos, kad būtų įdiegtos atliekų surinkimo sistemos. Lietuvos specifika ir gamintojų (importuotojų) neveiklumas sudarė prielaidas (pagrindą) tokiems teisės aktams, kokie yra dabar, parengti (turiu galvoje ir galimybę sudaryti laidavimo sutartis su atliekų tvarkytojais). Kažin, ką būtų darę gamintojai (importuotojai), jeigu teisės aktuose būtų numatyta tik tokia garantijos forma – bankas, draudimas ir dalyvavimas kolektyvinėje sistemoje (t.y. gamintojų ir importuotojų organizacijoje), kurios 2006 metų pradžioje nebuvo? Kitaip tariant, esama situacija ir gamintojų (importuotojų) neveiklumas „pagimdė“ tokią teisinę bazę. O keisti situaciją atliekų tvarkymo organizavimo srityje yra gamintojų (importuotojų) teisė ir pareiga.

8. Ne kartą spaudoje teko girdėti pasakymą „EEĮ atliekos Lietuvoje tapo brangia prekė“. Kodėl taip atsitiko? Pakomentuokite.

ALMONTAS KYBARTAS

Labai teisingai, tai yra labai brangi prekė. Skalbimo mašina, kompiuteris ir kt. yra brangios ir labai vertingos antrinės žaliavos. Kai kurioms elektronikos atliekoms direktyva (aut. pastaba: 2002/96/EB Direktyva “Dėl elektros ir elektroninės įrangos (EEĮ) atliekų”) yra visiškai nereikalinga. Finansavimas nėra reikalingas, nes dar anksčiau metalo laužo supirkimo punktai priiminėdavo kai kurią EEĮ, nes jos yra vertinga antrinė žaliava. Mūsų įmonės (aut. pastaba: „EMP recycling“) šūkis yra: „atliekos turi vertę“.

Tačiau yra kitas aplinkosauginis aspektas – kaip EEĮ atliekos bus perdirbtos, nes iki šiol perdirbimas vyko neteisingai. Aplinkosauginis efektas nebuvo pasiekiamas: tepalai buvo išleidžiami į gruntą, freonai paleidžiami į orą, spausdintuvų milteliai irgi išbarstomi bet kur, liuminescencinės lempos buvo daužomos, be jokių apribojimų gyvsidabris išleidžiamas. Būtent direktyvoje ir yra kalbama, kad atliekos turi būti surenkamos ir teisingai perdirbamos.

EDGARAS KRIUKONIS

EEĮ atliekos rinkoje tapo preke, nes jų surinkimas yra vykdomas laisvos rinkos sąlygomis, t.y. atliekas renka kas nori, kaip nori ir už kiek nori.

VILMA KAROSIENĖ

Jei atliekos, antrinės žaliavos nebebus preke, kiek mes visi turėtume mokėti už jų sutvarkymą? Būtent antrinių perdirbti tinkamų žaliavų, gautų iš atliekų, rinka yra paskata surinkti kuo didesnius jų kiekius. Taigi, kur problema?

9. Gana gyvenimiškas vaizdas: senas nebeveikiantis televizorius ar kitas EEĮ prietaisas stovi prie konteinerių, kur pilamos buitinės atliekos, o komunalininkai dažnai neima EEĮ atliekų. Kas yra atsakingas už šių ne vietoje atsiradusių EEĮ atliekų sutvarkymą?

ALMONTAS KYBARTAS

Yra įstatyme apibrėžta, kad už EEĮ atliekų surinkimą, perdirbimą ir jo finansavimą yra atsakingas importuotojai ir gamintojai ir jų sukurtos organizacijos, jos moka paslaugos tiekėjui, kuris surenka ir perdirba EEĮ. Bet iš tikrųjų už šias paslaugas susimoka pats vartotojas, nes pirkdamas kompiuterį, televizorių ar kitą EEĮ jis moka daugiau, tad finansiškai gyventojui yra nenaudinga palikti EEĮ prie konteinerių.

Šiai dienai mes (aust pastaba: „EMP recycling“) sukūrėme savo sistemą t.y. surinkimo sistemą tiesiai iš gyventojų ir pasakėme gyventojams: nenešk, nemesk EEĮ prie konteinerio, o paskambink ir mes atvažiuosim, paimsim, išnešk į laiptinę, prie savo durų palik bet kokią elektroniką ir mes atvažiuosim paimsim. Kadangi mes suorganizavom surinkimo sistemą, šiuo metu yra grįžtamasis atsakomybės ryšys.

EDGARAS KRIUKONIS

Už šias atliekas yra atsakingas savivaldybės teritorijoje veikiantis komunalininkas. Jei jis tokių atliekų neima, tuomet reiškia jis prastai atlieka savo darbą. Už surinktų atliekų tvarkymą yra atsakingi elektros ir elektroninės įrangos gamintojai ir importuotojai.

VILMA KAROSIENĖ

Už atliekų tvarkymą, jų rūšiavimą, surinkimą turi būti atsakingi visi (valstybė, savivaldybės, įmonės, gyventojai) – kiekvienas pagal galimybes ir teisės aktų reikalavimus, įpareigojimus. Atliekų tvarkymo įstatymas nustato pareigą savivaldybėms organizuoti visų komunalinių atliekų (taip pat elektros ir elektroninės įrangos atliekų) surinkimą, rūšiavimą. Atliekų tvarkymo įstatymas nustato, kad į savivaldybių sutartis su komunalinių atliekų tvarkytojais turi būti įrašyta pareiga atskirai rinkti buityje susidarančias elektros įrangos atliekas. Atliekų turėtojai, t. y. ir gyventojai, ir kiti asmenys, kurių veiklos metu susidaro atliekų, turi naudotis savivaldybių sukurtomis sistemomis, o jei to nedaro ar daro nesilaikydami reikalavimų, turi už tai papildomai mokėti. Televizoriaus išnešimas prie konteinerio nėra jo sutvarkymas pagal reikalavimus. Todėl už tokį „šiukšlinimą“ šis gyventojas turi papildomai sumokėti (atsakyti), o jei jis nežinomas – namas, bendrija, prie kurios konteinerių mėtosi tokios atliekos.

Taigi, už tinkamą atliekų sutvarkymą turi būti atsakingi visi, tada galima bus tikėtis tvarkos ir teigiamų pokyčių.

10. Kas Jūsų manymu atsakingas už EEĮ atliekų prevenciją ir ar ji tinkamai vykdoma?

ALMONTAS KYBARTAS

Prevencija visų pirma prasideda nuo gamintojo, net ne nuo importuotojo, tai gamintojai pagal įstatymus privalo gaminti, konstruoti taip, kad būtų kuo mažiau atliekų. Taip pat yra svarbu kad susidariusios atliekos patektų į perdirbimą, o čia jau atsakingi gamintojai ir importuotojai kaip finansuotojai, taip pat atsakinga valstybė, organizuodama teisinę bazę ir sistemas. Kad EEĮ atliekų prevencija būtų veiksminga, turėtų įsitraukti savivaldos institucijos, mokymo, ugdymo institucijos, visi EEĮ atliekų sistemos dalyviai nuo gamintojo, vartotojo iki perdirbėjo.

EDGARAS KRIUKONIS

Tiesiogiai už EEĮ atliekų prevencija yra atsakingas gamintojas ir importuotojas, tačiau valstybė turi sudaryti tam reikalingas sąlygas.

VILMA KAROSIENĖ

Atliekų prevencija, kaip ir atliekų tvarkymas iš esmės yra visų asmenų reikalas. Elektronikos atveju, reikalavimai dėl šių atliekų surikimo, perdirbimo ir kitokio naudojimo užduočių vykdymo nustatyti gamintojui ir importuotojui. Būtent šie reikalavimai turi „priversti“ gamintoją gaminti ilgaamžį gaminį, gamybai naudoti lengvai perdirbamas medžiagas, gaminti lengvai išardomus gaminius, kad gaminio, tapusio atlieka, sutvarkymas jam (kaip gamintojui) kainuotų kuo pigiau, o gaminio dalis būtų galima panaudoti pakartotinai. Prevencijai įgyvendinti, kad pasiekti rezultatai būtų matomi, reikia laiko.

Kaip veikia naujieji reikalavimai gamintojus, kaip reikalavimai įtakoja jų pasirinkimą dėl gamybos, manau, galėtų pasisakyti patys gamintojai.

11. Ar visuomenės švietimas yra svarbus EEĮ atliekų tvarkymo grandis? Kas yra daroma, kad visuomenės supratimas padidėtų ir gyventojai nemestų EEĮ atliekų drauge su kitomis komunalinėmis atliekomis, nepaliktų jų miške, o atsikratytų jomis teisingai, neteršdami aplinkos?

ALMONTAS KYBARTAS

Mūsų įmonės, kurią mes įvardinam kaip sistemą, (nes 370 gamintojų ir importuotojų įmonių pasirinko mūsų įmonę) informavimo sistema veikia labai konkrečiai pagal visas marketingo, reklamos ir kitas taisykles. Mes (aut. pastaba: „EMP recycling“) einame tiesiai pas klientą ir sakome ką jis gali padaryt, ką jis turi padaryt, kad jam būtų iš to nauda. Mes sakom: jei yra nepatogu atsikratyt EEĮ atliekomis, tai mes padarysim, kad būtų patogu. Reklamuojame būtent konkretų veiksmą. Ką daro kiti EEĮ sistemos dalyviai? Yra tokia akcija „Gyvybės

medis“. Ar Jūs nors kartą supratot ką jie ten nori pasakyti? Kokią tai gali atnešti realią naudą žmogui, tą ką jis sužinojo iš tos akcijos „Gyvybės medis“?

Kitais metais, darysime tokią akciją. Į kiekvieną daugiabučio namo laiptinę kažkuriam laikui pastatysime konteinerį smulkiai elektronikai, kad gyventojai ten galėtų įmesti baterijas, elektronikos, metalo atliekas, o miesteliuose, kur privatūs namai, pastatysime didesnius konteinerius, pagamintus iš senų mikroautobusų, kuriuos iš pradžių atiduosime vietinėms mokykloms, kad juos vaikai apipieštų taip kaip jiems fantazija leidžia, o mikroautobusų viduje padarysime saugią erdvę, kur per skyles bus galima mesti elektronikos atliekas ir vėliau atvažiavę „EMP recycling“ ekipažai iš tų vietų pasiimtų šiuos konteinerius. Toks konteineris būtų patogus tuo, kad jį būtų gali perstumti iš vieno miestelio galo į kitą, kad jis būtų linksmai vaikų apipaišytas ir puoštų tą miestelį, be to žmonės galėtų pasakyti: čia mano vaikas gėlytę piešė ir t.t. Tokiu būdu būtų skatinamas susidomėjimas ir atliekami veiksmingi žingsniai su labai konkrečiu tikslu, informacija ir veiksmu.

EDGARAS KRIUKONIS

Taip, tai viena iš svarbiausių EEĮ atliekų tvarkymo veiklų. Mūsų asociacija (aut. pastaba: „Infobalt EPA“) kiekvienais metais vykdo visuomenės informavimo kampaniją.

VILMA KAROSIENĖ

Visuomenės švietimas yra labai svarbus, kaip svarbu kartu su informacija pasiūlyti vartotojams priemones ir galimybes tinkamai rūšiuoti, tvarkyti atliekas. Šios priemonės – švietimas ir, pvz., atliekų surinkimo aikštelių įrengimas turi būti įgyvendinamos kartu ir nuolat.

Yra vykdomas švietimas, informavimas įvairiais būdais: radijas, televizija, spauda, seminarai, įpareigojami šviesti visuomenę ir gamintojai, jų įsteigtos organizacijos.

Siekiant rezultato, būtina, kad kiekvienas sąmoningas pilietis prie to prisidėtų, reikėtų atliekų tvarkymo mokyti mokyklose, kitose švietimo įstaigose.

12. Apibūdinkite EEĮ atliekų tvarkymo sistemos viziją. Kaip Jūsų manymu ji atrodys po 10 metų?

ALMONTAS KYBARTAS

Kaip vartotojas aš įsivaizduoju, kad po 10 metų, kad aš parašysiu žinutę atitinkamu numeriu, kad turiu EEĮ atliekų, mane iš karto identifikuos sistema, atsiųs papildomą informaciją, iš manęs paims kažkokią EEĮ atlieką ir dar už tą veiksmą gausiu atitinkamus taškus į savo sąskaitą. Ir jei tai darysiu visus metus, gale metų galėsiu iš tos sąskaitos užsisakyti elektrinį ekologišką prietaisą ar dar ką nors. Nes tiek kompiuteris, tiek mobilus telefonas dabar yra vertinga atlieka ir ši sistema generuos pakankamus finansų kiekius, kad jis galėtų atsidėkoti vartotojui už jo poelgį, jog jis teisingai atsikrato EEĮ atliekomis.

Pats perdirbimas bus kelių stadijų. Pirma stadija bus antrinis EEĮ panaudojimas, nes daiktai bus greičiau besikeičiantys, turės tą vertę ir gali būti, jog EEĮ surinkimo sistema susijungs su antriniu pardavimu, nes ir dabar antrinio pardavimo rinka veikia. O pats perdirbimas tobulės, prietaisai bus gaminami taip, kad juos lengva būtų perdirbti. Aš jau mačiau kaip vienos firmos mobilieji telefonai yra gaminami su tam tikrais varžtais, jog telefoną įkišus į mikrobangų krosnelę jis išsiardo ir galima panaudoti viską kas jame yra, nereikia jo malti, laižyti, daužyti. Technologijos tobulės ir gaminant EEĮ produktą bus mastoma apie visą ciklą: kiek ilgai produktas veiks, kaip jį reiks utilizuot, perdirbti ir antrą kartą panaudoti patį produktą arba bent tas medžiagas, iš kurių sudarytas EEĮ produktas.

EDGARAS KRIUKONIS

Po 10 metų Lietuvoje turėsime sistemą, kurią sudarys: gyventojams, savivaldybė, komunalininkas, parduotuvė ir gamintojas, importuotojas. Kiekviena iš šių grandžių aiškiai žinos savo pareigas ir funkcijas.

VILMA KAROSIENĖ

Atliekos turi būti rūšiuojamos, tvarkomos taip, kaip nustatyta. Kiekvienas sistemos dalyvis – valstybė, savivaldybės, juridiniai ir fiziniai tinkamai atliks savo funkcijas, kurios yra išdėstytos šiuo metu galiojančiame Atliekų tvarkymo įstatyme – vieni aprūpins reikiamomis atliekų surinkimo priemonėmis ir teiks informaciją, kiti naudosis tomis priemonėmis ir mokės už atliekų tvarkymą. Atliekų tvarkymo vizija yra išdėstyta Valstybiniame strateginiame atliekų tvarkymo plane, kurį š. m. spalio 31 d. patvirtino Vyriausybė.

4 priedas

Standartizuota EEĮ platintojų stebėjimo lentelė

Eil. Nr.	EEĮ platintojas	EEĮ platintojo adresas	Ar platinimo vietoje yra informacijos apie EEĮ esančias pavojingas medžiagas arba informacijos apie šios įrangos atliekų tvarkymą bei priėmimą prekybos vietoje?	Ar platinimo vietose be papildomo mokesčio yra priimamos EEĮ atliekos, jie vartotojas perka tos pačios rūšies ir tokį patį kiekį EEĮ? (televizoriaus pavyzdžiu)	Pastabos
1.	ELEKTROM ARKT	Draugystės pr. 16, LT – 76353 ŠIAULIAI	Ne	Taip	Prekybos vietoje buvo „EMP recycling“ lankstinukų „Nupirkote naują. Kur dėsite seną? Reklamuoja nemokamą išvežimą.
2.	ROLANDAS	Draugystės pr. 18, LT – 76353 ŠIAULIAI	Ne	Ne	Įmonės darbuotojai pasiūlė nunešti EEĮ atlieką prie konteinerio.
3.	OGMINA	Vilniaus g. 208, LT – 76301 ŠIAULIAI	Iš dalies taip	Ne	Įmonės darbuotojai teigė, jog perkant naują televizorių, seno jie negali priimti, nes neturi kur sandėliuoti, neturi atskiro transporto išvežimui. Siūlė skambinti į EMP. Buvo informacijos apie EEĮ esančias pavojingas medžiagas, EEĮ atliekų tvarkymą bei lankstinukų „Nepalikite, neišmeskite buitinių elektroninių atliekų“.

Eil. Nr.	EEĮ platintojas	Platintojo adresas	Ar platinimo vietoje yra informacijos apie EEĮ esančias pavojingas medžiagas arba informacijos apie šios įrangos atliekų tvarkymą bei priėmimą prekybos vietoje?	Ar platinimo vietose be papildomo mokesčio yra priimamos EEĮ atliekos, jie vartotojas perka tos pačios rūšies ir tokį patį kiekį EEĮ? (televizoriaus pavyzdžiu)	Pastabos
4.	AVITELA	Vilniaus g. 220, LT – 76302 ŠIAULIAI	Iš dalies taip	Taip	Prekybos vietoje buvo pateiktas aplinkosauginio švietimo apie EEĮ atliekas programą „Gyvasis medis“ lankstinukus (žiūrėti 5 priedą), kur buvo informacijos apie EEĮ esančias pavojingas medžiagas bei EEĮ atliekų tvarkymą. Deja, informaciniai bukletai nebuvo viešai pateikti, o paduoti tik teiraujantis. Įmonės darbuotojai, teigė, jog žino savo pareigas ir pabrėžė, jog savaitės eigoje prie kasos jau bus pateikta informacija, jog EEĮ yra pavojingų medžiagų ir kaip jomis saugiai atsikratyti.

Eil. Nr.	EEĮ platintojas	Platintojo adresas	Ar platinimo vietoje yra informacijos apie EEĮ esančias pavojingas medžiagas arba informacijos apie šios įrangos atliekų tvarkymą bei priėmimą prekybos vietoje?	Ar platinimo vietose be papildomo mokesčio yra priimamos EEĮ atliekos, jie vartotojas perka tos pačios rūšies ir tokį patį kiekį EEĮ? (televizoriaus pavyzdžiu)	Pastabos
5.	TOPO CENTRAS	Tilžės g. 109, LT – 77159 ŠIAULIAI	Iš dalies taip	Taip	Prekybos vietoje buvo „EMP recycling“ lankstinukų, kuriuose pateikiamas nemokamai surenkamų atliekų sąrašas bei akcija „Atsikratykite sena buitine technika ir gaukite „Topo centras“ Sidabrinę kliento kortelę su nuolaida iki 5%“ (žiūrėti 5 priedą). Kortelė būtų įteikiama, klientui perkant naują EEĮ ir priduodant seną.
6.	BMS MEGAPOLIS	Tilžės g. 122, LT – 77159 ŠIAULIAI	Ne	Ne	Darbuotojai nieko apie savo kaip platintojų pareigas bei teises nežinojo.
7.	TECHASAS (D. Gaudiešiaus IĮ)	Tilžės g. 71, LT – 78146 ŠIAULIAI	Ne	Taip	Prekybos vietoje buvo „EMP recycling“ lankstinukų „Nupirkote naują. Kur dėsite seną? (žiūrėti 5 priedą). Reklamuojama ir nemokamo EEĮ atliekų išvežimo paslauga.

Eil. Nr.	EEĮ platintojas	Platintojo adresas	Ar platinimo vietoje yra informacijos apie EEĮ esančias pavojingas medžiagas arba informacijos apie šios įrangos atliekų tvarkymą bei priėmimą prekybos vietoje?	Ar platinimo vietose be papildomo mokesčio yra priimamos EEĮ atliekos, jie vartotojas perka tos pačios rūšies ir tokį patį kiekį EEĮ? (televizoriaus pavyzdžiu)	Pastabos
8.	TAIP LENGVIAU, UAB ERPIKA	Tilžės g. 44, LT–78205 ŠIAULIAI	Taip	Taip	Pirkėjams matomoje vietoje buvo pateikta informacija apie EEĮ atliekų pavojingumą bei tai, kad vartotojas, pirkdamas tos pačios paskirties naują prekę, seną gali nemokamai priduoti pirkimo vietoje (žiūrėti 5 priedą).
9.	ALDATINA	Tilžės g. 33, LT – 78229 ŠIAULIAI – (614) 19614	Ne	Taip	Prekybos vietoje buvo „EMP recycling“ lankstinukų „Nupirkote naują. Kur dėsite seną? (žiūrėti 5 priedą). Reklamuojama nemokamo EEĮ atliekų išvežimo paslauga.
10.	ŠIAULIŲ TAURO PREKYBA	Vytauto g. 187a, LT – 76351 ŠIAULIAI	Ne	Ne	Darbuotojai nieko apie savo kaip platintojų pareigas bei teises nežinojo.
11.	JUDRA PLIUS	Alytaus g. 53A, LT – 76139 ŠIAULIAI	Ne	Ne	Pateikė įmonės reklaminį lankstinuką, kur nurodyta „EMP recycling“ nemokamo EEĮ atliekų išvežimo paslauga (žiūrėti 5 priedą).

Eil. Nr.	EEĮ platintojas	Platintojo adresas	Ar platinimo vietoje yra informacijos apie EEĮ esančias pavojingas medžiagas arba informacijos apie šios įrangos atliekų tvarkymą bei priėmimą prekybos vietoje?	Ar platinimo vietose be papildomo mokesčio yra priimamos EEĮ atliekos, jie vartotojas perka tos pačios rūšies ir tokį patį kiekį EEĮ? (televizoriaus pavyzdžiu)	Pastabos
12.	ELEKTROM ARKT	Tilžės g. 116, LT – 77157 ŠIAULIAI	Ne	Ne	Prekybos vietoje buvo „EMP recycling“ lankstinukų „Nupirkote naują. Kur dėsite seną? (žiūrėti 5 priedą).
13.	ŠIAULIŲ PREKYBOS NAMAI	Vilniaus g. 204, LT – 76300 ŠIAULIAI	Ne	Ne	Įmonės darbuotojai teigė, jog perkant naują televizorių, seno jie negali priimti, nes neturi kur sandėliuoti. Siūlė pasinaudoti „EMP recycling“ paslaugomis, kurių reklama buvo ant parduotuvės laukinės sienos (žiūrėti 5 priedą). Be to teigė, kad jei jie priims EEĮ atlieką, priduodant perdirbėjams, platintojams reiks mokėti.

Kiekvienas turime žinoti, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekose yra daug pavojingų medžiagų, keliančių pavojų aplinkai ir žmonių sveikatai.
Dauguma prietaisą sudarančių medžiagų tinka antriniam perdirbimui.
VARTOTOJAS, turintis senos arba sugedusios EEĮ privalo nešalinti jos kartu su komunalinėmis atliekomis, o nuvežti į stacionarias EEĮ surinkimo aikšteles, kurios įrengtos visuose didžiausiuose Lietuvos miestuose.

Šis ženklinimo simbolis nurodo, kad elektros ir elektroninės įrangos atliekų surinkimas turi būti vykdomas ATSKIRAI.
VARTOTOJAS turi teisę, pirkdamas EEĮ prekę, tos pačios paskirties seną prekę nemokamai priduoti prekės pirkimo vietoje.

TAIP lengviau
PREKYBA BUITIES TECHNIKA

1 pav. UAB Erpika „Taip lengviau“ esanti informavimo priemonė apie EEĮA

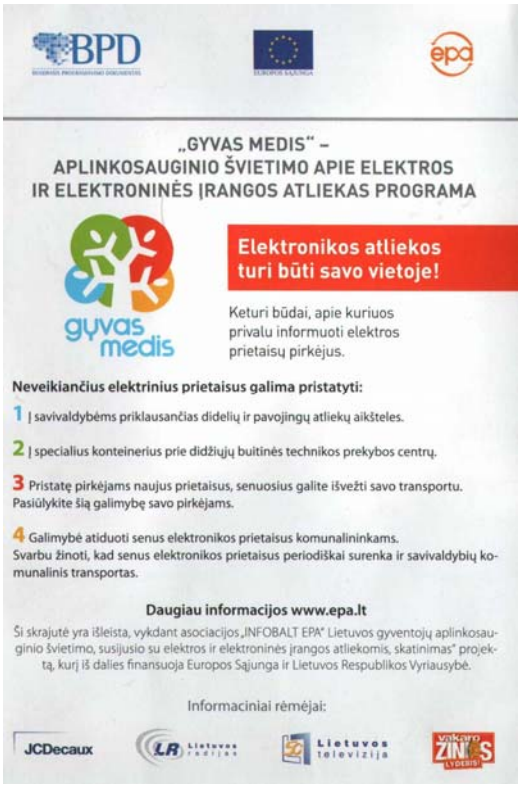

2 pav. Avitelos parduotuvėje esanti informavimo priemonė apie EEĮA

3 pav. Ogminoje esantis informacinis stendas apie EEĮA (autorės nuotrauka)

4 pav. TOPO centre esanti informavimo priemonė apie EEĮA

5 pav. UAB „Judra plius“ esanti informavimo priemonė apie EEĮA

6 pav. Ogminoje esanti informavimo priemonė apie EEĮA

7 pav. Įmonėse Elektromarkt, Aldatina bei Techasas esanti informavimo priemonė apie EEĮA

8 pav. Ant parduotuvės „Šiaulių prekybos namai“ sienos yra stendas, reklamuojantis nemokamą EEĮA surinkimą (autorės nuotrauka)

(Kopija) **6 Priedas**

EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA

Briuselis, 17/10/2007

2007/2075 K(2007)4964

Pone Ministre,

Komisija atkreipė dėmesį į galimą Lietuvos Respublikos teisės aktų ir 2003 m. sausio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų (EEĮA) nuostatų neatitikimą.

Nustatytas pažeidimas užregistruotas numeriu 2007/2075.

Išnagrinėjusi su direktyvos reglamentuojama sritimi susijusių Lietuvos teisės aktų nuostatų suderinamumą, Komisija nusprendė Lietuvos Respublikai adresuotame laiške pateikti savo analizę ir paprašyti Lietuvos valdžios institucijų nuomonės dėl jos bei informuoti, ar buvo imtasi priemonių. Minėtas laiškas išsiųstas 2007 m. kovo 13 d. (ENV D(2007)4174). Lietuvos atsakymo į jį negauta. Todėl Komisija privalo Lietuvos Respublikai siųsti šį oficialųjį pranešimą.

Dėl 3 straipsnio b punkto:

Į pasirinktą apibrėžtį nėra įtraukta nuoroda į smulkias sudedamąsias dalis ir komplektavimo gaminius.

Dėl 3 straipsnio i punkto:

Pasirinkta apibrėžtis neatitinka direktyvoje pateiktos apibrėžties, į kurią yra įtraukta nuotolinė prekyba arba perpardavimas. 3 straipsnio i punkto ii papunktyje pateikta apibrėžtis į nacionalinę teisę neperkelta. Perkelta direktyvos 3 straipsnio i punkto iii papunktyje pateikta apibrėžtis neapima produktų eksporto. Į nacionalinę teisę neperkeltas 3 straipsnio i punkto paskutinis sakinys.

Jo Ekscelencija Užsienio Reikalų Ministras Petras VAITIEKŪNAS
Užsienio Reikalų Ministerija
J. Tumo–Vaižganto g. 2 LT–01511 Vilnius
Commission européenne, B–1049 Bruxelles – Belgique
Europese Commissie, B–1049 Brussel – Belgie
Telefonas: 00 32 (0) 2 299.11.11.

Dėl 3 straipsnio m punkto:

„Finansinės sutarties“ apibrėžtis į nacionalinę teisę neperkelta.

Dėl 5 straipsnio 4 dalies:

Nuostata, susijusi su direktyvos nuostatų apėjimu, ir tos dalies paskutinis sakinys į nacionalinę teisę neperkelti.

Dėl 6 straipsnio 1 dalies:

I nacionalinę teisę neperkelta nuostata, susijusi EEĮA apdorojimo sistemų, kuriose naudojami geriausi apdorojimo metodai, įdiegimu.

Dėl 6 straipsnio 2 dalies:

Lietuvos teisės aktuose numatyta leidimų išdavimo tvarkos išimtis neatitinka direktyvos 6 straipsnio 2 dalies reikalavimų. Šios išimties formuluotėje nenumatyta patikrinimo tvarka.

Dėl 6 straipsnio 6 dalies:

Į nacionalinę teisę neperkeltos nuostatos, susijusios su aplinkos apsaugos sertifikavimo sistemų įdiegimu.

Dėl 7 straipsnio 1 dalies:

Į nacionalinę teisę neperkeltos nuostatos, susijusios su atskiru surinkimu ir pirmenybe, kuri teikiama pakartotiniam neišardytos įrangos naudojimui.

Dėl 8 straipsnio 2 dalies:

Lietuvos teisės aktų nuostatos prieštarauja direktyvos nuostatoms, nes jose yra numatytas pranešimas apie konkrečias atliekų surinkimo, apdorojimo ir aplinkai tinkamo šalinimo sąnaudas.

Dėl 8 straipsnio 3 dalies:

Lietuvos teisės aktuose nenurodytos nustatyto pereinamojo laikotarpio ribos.

Dėl 10 straipsnio 3 dalies:

Su produktų ženklinimu susijusiose nuostatose nenumatytas pakuotės ženklinimas, kai dėl dydžio ar kitos priežasties pats produktas negali būti ženklinamas.

Dėl 15 straipsnio:

Nuostatos dėl nuobaudų į nacionalinę teisę neperkeltos.

Dėl 16 straipsnio:

Nuostatos dėl tikrinimų ir monitoringo į nacionalinę teisę neperkeltos.

II priedo 3 dalis:

II priedo 3 dalies nuostatos į nacionalinę teisę neperkeltos.

Todėl Europos Bendrijų Komisija mano, kad Lietuvos Respublika neįvykdė direktyvos 3 straipsnio b, i ir m punktų, 5 straipsnio 4 dalies, 6 straipsnio 1, *2* ir 6 dalių, 7 straipsnio 1 dalies, 8 straipsnio 2 ir 3 dalių, 10 straipsnio 3 dalies, 15 ir 16 straipsnių bei II priedo 3 punkto nuostatose numatytų įsipareigojimų.

Komisija, vadovaudamasi Europos bendrijos steigimo sutarties 226 straipsniu, prašo Jūsų vyriausybės pateikti pastabas pirmiau minėtu klausimu per du mėnesius nuo šio oficialaus įspėjimo gavimo datos.

Susipažinusi su gautomis pastabomis, arba jeigu iki nurodyto termino jos nebus pateiktos, Komisija pasilieka teisę, prireikus, paskelbti tame pačiame straipsnyje numatytą pagrįstą nuomonę.

Priimkite, pone Ministre, nuoširdžiausią pagarbą.

Komisijos vardu

Stavros DIMAS

Komisijos narys

EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA

PATVIRTINTAS DOKUMENTO NUORAŠAS

Generalinės sekretorės vardu,

Jordi AYET PUIGARNAU

Raštinės direktorius

Edita Margevičiūtė

2007–12 –20

edicike@gmail.com

8 686 99823